

D geli designantur propter suae naturae agilitatem, siveque motus velocitatem, & quia diuinæ charitatis calore succensi sunt.

Danie. 7. De quibus exponi potest illud Daniell, Thronus eius (videlicet dei) flammæ ignis, rota eius ignis accensus. ¶ Porro quod dictum est, Adoret eum, & nostra translatio sic habet, Adorate eum omnes angeli eius. Similiter quod subditur, Qui facit angelos suos, &c. sic continet, Qui facit angelos suos spiritus, & ministros suos ignem vrentem. Christus enim atque Apostoli sæpe allegant scripturas potius quantum ad sensum, quam secundum formam verborum. Ad filium autem dominus ait per Prophetam, Thronus tuus, id est, regia dignitas, iudiciaria potestas, & sedes qua resides ad dexteram patris ò Deus fili in seculum seculi, id est, æternaliter permanet, hoc de Christo secundum vtranque naturam intelligi potest. Nam pater omne iudicium dedit filio, deditque ei potestatem et iudicium facere, quia filius hominis est, & omnia ei subiecit. Secundum diuinitatem vero conuenit Christo iudiciaria potestas, & regia dignitas per autoritatem, quantum accepit ea à patre, imò vna numero est potestas, dignitasque amborum, Et virga æquitatis, hoc est, regula iusta, & æqua disciplina est virga regni tui, id est, gubernatio & disciplina, qua ecclesiam regis & instruis, malisque percutis, & iustos exaltas. Potest quoque per virgam hanc accipi doctrina & lex Christiana, per quam regnum Christi, id est, ecclesia militans regitur, edocetur atque corrigitur. De hac virga ait & Psalmista, Reges eos in virga ferrea. Et Esaias, Percutiet, inquit, terram virga oris sui. Dilixisti iustitiam, id est, omnem virtutem & omne bonum, iustitia enim est omnis virtus. Et odisti iniquitatem. Propterea id est, merito huius, videlicet quoniam sic fecisti. Vniuit ò Christe Deus omnium qui est Deus tuus specialiter, secundum quod homo es. Tamen secundum Augustinum in graeco est manifesta distinctio casuum ò in reista ex ptoles ò gite, ò g' ò. seu. vt primum quod dicitur deus, sit vocatiui casus, aliud nominatiui. erique sensus. Propterea vniuit (te ò deus) fili, deus tuus, id est, deus pater. Vniuit itaque te secundum humanam naturam, Oleo exultationis, id est, præmio accidentali, videlicet corporis glorificatione, ascensione, & plena lætitia partibus sensitiuæ, quæ vsque ad horam mortis tuæ passibilis fuit, Præ participibus tuis, id est, præ cunctis electis, qui membra

Danie. 7.

Psal. 96.

Psal. 103.

Psal. 44.

Ioan. 5.

Psal. 8.

Psal. 2.

Esaiæ. 11.

F

tua sunt, & de plenitudine tua accipiunt, vel vnà tecum à super sancta trinitate gratiâ & gloriâ inortuntur. Vel sic, Propterea, id est, vt iustitiam diligeres, & iniquitatem odires vniuit te deus, deus tuus oleo exultationis, id est, lenitate ac plenitudine gratiæ animam exhilarantis in sacerdotem, pontificem, regem, prophetam, ac pugilem. Vnde per Esaiam Christus testatur, Spiritus domini super me, eo quod vnixerit me. ¶ Deinde probat Apostolus filium patri coeternum, Et, Tu in principio temporis, id est, simul cum tempore Domine filii, vel tu domine pater, in principio, id est, in filio, seu per filium, per quem omnia agis, qui ait, Ego in principio, qui & loquor vobis, Terra fundasti, id est, creasti, & firmiter collocasti in medio vniuersi, Et opera manuum tuarum sunt cæli omnes. Manus autem dei, dicuntur intellectus eius practicus & voluntas quibus omnia produciuntur. Ipsi, id est, cæli Peribunt quantum ad esse accidentale, non quantum ad substantiam. Motus nanque & influentia & qualitas eorum cessabunt, Tu autem permanebis. i. incommutabiliter in teipso subsistes apud quem non est permutatio, nec vicissitudo in obubratio, quasi asseris, Ego dominus, & nõ mutor, Et omnes cæli Vt uestimentã ueterescent quantum ad modum essendi: quem nunc habent. Præterit qui ipse figura huius mundi. Et Christus in Euangelio, Cælum (ait) & terra transibunt. Et uelut amicum, id est, vestit. Mutabis eos, id est, à solito cursu, & influu u cessare facies, Et mutabuntur à pristina qualitate, atque in melius commutabuntur, quemadmodum dictum est plenius ad Romanos. Vnde in Apocalypsi habetur, Vidi cælum nouum & terrã nouam. Primum enim cælum & prima terra abiit. Et per Esaiam dominus, Ecce, inquit, ego creo cælos nouos & terrã nouã, & nõ erunt in memoria priora. Tu autẽ idem ipse es. i. peruenis incommutabilis es. Et anni tui non deficiunt. i. æternitas tua, omne tempus comprehendens, & tuum esse mensurans, non finietur. Rursum autoritate Psalmistæ probatur excellentia Christi præ angelis. Ad quem autẽ angelorũ dixit deus pater Aliquando, sede à dextris meis; secundum sensum iam explicatum, Quo ad usque ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum. i. plenè eos tibi subiciam? Tanquã dicat, Nulli angelorum dictum est hoc, quod tamen pater ait ad filium. Cui dixit pater in ascensione, vt sedeat secum vsque ad diẽ iudicij, in quo omnes inimici Christi (videlicet reprobi) Christo

Ioan. 1.

Esaiæ. 61.

Ioan. 8.

Psal. 101.

B

Iacobi. 1.

Malach. 3.

Matt. 24.

Roma. 8.

Apoca. 21.

C

Esai. 65.

FINIS.

Psal. 109.

D Christo perfectissime subiciuntur quatum ad sue dominatio-
nis executionem, quauis & nunc ei subiecti sint, quantum ad
sue potestatis autoritatem. Per hoc autem quod dicitur quo-
adufque vel donec, non datur intelligi quod postea non fede-
bit. *Nonne omnes angeli Sunt administratori spiritus, id est,*
diutino imperio seruientes. *In ministerium, id est,* ad obse-
quium seu adiutorium electorum *Missi a deo, missione in-*
teriori vel exteriori Propter eos, id est, eorum profectum.

Qui hereditatem capiunt salutis, id est, celestem atque beam
hereditatem patrie, scilicet beatificam dei visionem ad-
piscuntur. *¶ Qui* Queri hic potest, an omnes angeli foras mittan-
tur. Et videtur quod sic, autoritate Apostoli loco presentis.

Esaiæ. 6.

E Multi quoque sanctorum videntur hoc dicere. Hanc quaestio-
nem Gregorius non praesumit, nec audeat determinare. Qui-
dam vero dixerunt, quod secundum communem legem, & vt
plurimum atque ex proprio officio, soli inferiores mittuntur
ad extra. Superiores tamen interdum ex speciali ratione, & di-
uina dispensatione mittuntur. Sed hanc responsonem impro-
bat sanctus Thomas in prima parte. Nam ordo angelorum
attenditur secundum dona gratiarum, ordo autem gratiae sum-
mus est. Idcirco non habet ordinem superiorem propter quem
omittitur. Quemadmodum ordo naturae praetermittitur, pro-
pter ordinem gratiae, quatenus gratia declaratur fidei co-
firmetur, vt patet in suscitatione defuncti. Ad fidei autem co-
firmationem non proficeret omissione gratiae, cum non perci-
piatur a nobis.

Thomas.

F Denique nullum ministerium adeo magni
est, quod per inferiores expleri non valeat, quia secundum Gre-
gorium archangeli appellantur, qui summa annunciant.

Gregorius

¶ Insuper nulla persona vtoris praestantior est Maria, nul-
lum quoque ministerium maius est annunciatione filij dei, &
tamen ad beatissimam virginem pro hoc summo negotio mis-
sus est angelus Gabriel, qui est de secundo ordine in huius hie-
rarchiae. Ex his concludit sanctus docteur, quod angeli supe-
riores nunquam ad exterius ministerium destinentur. Et hoc
verius reor, praesertim propter hoc, quoniam dicitur D. Diony-
sij potius consonat. Dicit quoque B. Dionysius quod angelus
missus ad Esaiam non erat de ordine Seraphin, sed vnus de in-
ferioribus. Dicitur vero vnus de Seraphin, vel quoniam missus
ab vno

Lucae. 1.

Diony.

Esaiæ. 6.

ab vno de ordine Seraphin, vel ratione sui effectus, quia labia A
Prophetarum incedendo purgavit. Dicit etiam Thomas, quod si-
cut diuini personis, videlicet filio & spiritui sancto, attribui-
tur duplex missio, vt patet inuisibilis, propter gratiae infusionem, *Thomas.*
atque visibilis propter creaturam corporalem assumptam vel
manifestatam, sic angelis conuenit duplex missio, scilicet inter-
ior secundum operationes intellectuales, prout vnus illuminat
alium. Sicque superiores mittuntur, medios & inferiores illu-
strando, & ad exteriora officia dirigendo ordine hierarchico.
Alia est eorum exterior missio secundum actus transeuntes circa
corpoream creaturam, sic soli inferiores mittuntur. Omnes
ergo sunt administratorij spiritus in ministerium missione inter-
teriori vel exteriori. Quatuor autem superiores ordines non mit-
tantur ad extra secundum Thomam, sed quandoque inferiores,
videlicet, angeli, archangeli, principatus, potestates, virtutes. B

Cap. II. Propterea abundantius oportet obseruare
nos, &c. ARTICVLVS II.

DECLARATA excellentia Christi, consequenter
ostenditur, cum quanta diligentia obseruanda sit
doctrina & lex tanti magistri. Propterea id est,
cum tanta sit dignitas Christi legislatoris nostri,

Abundantius id est, multum reuerenter & timo-
rate, vel copiosius atque perfectius, quam a Iudeis obseruata
fuit lex Moysi oportet id est, ad salutem necessarium est
Obseruare nos sapienter recoleudo, & fortiter adimplendo Ea
que audiimus a Christo mediate vel immediate, qui & quo-
tidie loquitur nobis per Euangelium. Ne forte pereffluamus si
penitentis pereamus, & in aeternum damnemur. Effluimus quippe
per peccata venialia & mortalium naturae quotidiana tormenta,
sicut Iob ait, Homo natus de muliere breui viuens tempore
repletur multis miseriis, & nunquam in eodem statu permanet.
Propter quod ait scriptura, Omnes morimur & quasi aquae de
labimur in terram, quae non reuertentur. Effluimus autem per
peccata mortalia. Sed pereffluimus, id est perfecte effluimus
incidendo aeterna cruciamenta. Quod ergo tam diligenter ser-
uanda sint verba Christi probat Apostolus per loci a minori.

C

1. Ioan. 1.

Iob. 14.

2. Reg. 10

Si enim qui per angelos dictus est sermo, id est, quia doctrina
dei

S

D dei ministerio angelorum tradita Moyſi, prout Stephanus dixit, Accepit legem in diſpoſitione angelorū, *Falſus eſt ſermo Marci. 8.* id eſt, ratē ſeuerēque iniuncta ac firmiter ſeruata eſt, & *Ezech. 1. 8.* multipliciter confirmata miraculis, minis, penis atque promiſſis, *Et omnis preuariatio,* id eſt, legis transgreſſio, mala committendo *Et inobedientia,* id eſt, in cultu ſua præceptorum, bona omitendo. Quorum prinū eſt contra præcepta negatiua, ſecundum contra præcepta affirmatiua *Accepit iſtam mercedis retributionem,* id eſt, debitam penā, tempore veteris teſtamenti in populo Iudæorum quemadmodū Mo. eſt ſcripſit, pro mēſura peccati, erit & plagarum modus. Cum ergo ſit ita *Quomodo nos Chriſtiani Eſſugiemus vltionē diuina iuſtitiaē Sit tantam neglexerimus ſalutem?* id eſt, tam ſalutarem Chriſti doctrinam, tam copioſam eius gratiam, tantam beatitudinem nobis ab eo promiſſam parumpermiſam & obliuī fuerimus?

Math. 9. *Que ſalus Cum initium accepſſet enarrari per dominum,* id eſt, cum à Chriſto cōcepta eſt prædicari *Ab eis qui audierūt,* id eſt, ab ore Apoſtolorum qui cum Chriſto corporaliter conuerſati ſunt, eiusq; ſermonibus interſuerunt quibus & dictum eſt, *Vobis datū eſt noſſe myſterium regni dei.* Et, Beati oculi qui vident que vos videtis, *In nos confirmata eſt,* id eſt, nobis firmiter annunciata atq; ingeſta eſt. Hoc dicit apoſtolus in perſona fidelium, non ſui. Ipſe enim à Chriſto immediate edoctus fuit in raptu. Vnde ad Gal. loquitur, *Mihi qui videbantur eſſe aliquid (videlicet Petrus, Iacobus & Ioannes) nihil contulerunt.* Confirmata eſt ergo hæc ſalus in nos *Conſeſtante* id eſt, prædicationi apoſtolorū teſtimonium perhibente, Deo qui neminem fallit, *Signis,* id eſt, per minora miracula. *Que,* quantum ad ſubſtantiam facta, fieri poſſunt per naturā, non tamen quo ad modum fieri, ſicut eſt quarundam inſirmitatū depulſio, que fieri poteſt à medicis. *Et portentis,* id eſt, per maiora miracula, que ſunt omnino ſupra naturā, vt eſt ſuſcitatio mortui, *Et uariis uirtutibus,* id eſt poteſſimis dei affectibus, que non ſolū naturalem curſum, ſed etiam rationem humanā exce- dunt, vt eſt penetratio diſenſionum. Vel, variis uirtutibus, id eſt, habitibus vel uirtuſis atq; inſuſis, uidelicet, fide, ſpe, charitate, donisq; ſpiritus ſancti, *Et ſpiritus ſancti diſtributionibus,* id eſt, gratis gratis datis à ſpiritu, de quibus dictum Corinthiis iam eſt, *Alij datur per ſpirituſ ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ,*

alij genera linguarū, alij diſcretio ſpiritus. *Que* primo data ſunt ſanctis Apoſtoliſ in die Pentecoteſ, & per eos data ſunt aliis multis, vt legitur in Actibus apoſtolorum, *Que* omnia facta & data ſunt, *Secundum ſuam uoluntatem,* id eſt, ex beneplacito dei, qui omnia operatur ſecundum propoſitū uoluntatis ſuæ, non ſecundum meritū hominum. Alioquin gratia iam non eſſet gratia. Hæc ſunt Chriſtiæ ueritatis argumenta. Incomprehenſibilis namq; ſupernaturalisq; fides ſupernaturalibus atq; diuinis eguit argumētis. Vnde & in euangelio ſcribitur, Illi profecti prædicauerunt ubiq;, domino cooperante, & ſermonē confirmante ſequentibus ſignis, Hinc in Ioannis epiſtola ſcriptū eſt, *Qui non credit in filium, mendacem facit patrem quoniam nō credit in teſtimonium, quod teſtificatus eſt deus de filio ſuo.* De quo teſtimonio ait & filius, *Opera que dedit mihi pater, teſtimonium perhibet de me.* Quod autē non eſſugiemus vltionē diuinā ſi tantā neglexerimus ſalutē, pbat Apoſtolus per hoc qd Chriſtus ſublimior eſt atq; potior angelis, *Non enim angelis ſubiecit deus orbē terræ futurū .i. orbē terræ, ſeu mundū ſecundū quōſ hæc uel habeat poſt diem iudicij, quantum interim aliquid modo ſubiecit eiſ, quoniam mouent cœleſtia corpora, quorū motu & influentia trāſmutantur hæc inferiora.* De quō orbē terræ futuro, *Loquimur.* De orbē enim terræ quantum ad ſtatū futurū intendit Apoſtolus loqui. Oportet ergo aduertere, qd cū omnia corporalia & terrena ordinentur ad hominem, ſicut duplex eſt ſtatū eius perfectio hominis, vna ſecundū ſuam inſtitutionem in uia huius exiij, alia ſecundum ſuā glorificationem, in patria cœleſti, ſic duplex eſt ſtatū orbis terrę ſeu mundi: vnus ſecundū ſucceſſionem generationis & corruptionis, donec cōpleatur numerus electorū, qui dicitur ſtatū præſens, durans vq; ad diem iudicij: alius ſecundum futurā renouationem ſtabilitatem, que fiet in die nouiſſimo. *Quantum autem mundus ſeu orbis terræ in vtroq; ſtatu ſit ſubſtancialiter idem, tamē propter diſcretiām ſtatuum dicitur orbis terræ præſens, & orbis terræ futurus.* Quemadmodū autem homines, quantum ad ſtatum præſentem, ſubieci ſunt angelis, quia reguntur, purgantur, illuminantur ac perfectuntur ab eis, ſecundum Dionyſium, que tamē prælatio in futuro ſtatu ceſſabit, quantum ad nouam influentiā. Sic orbis terræ, ſecundum præſentem ſtatū, angelis eſt ſubiectus, iuxta modum prædicti.

Aff. 2. 8.
13. 17.

Ephes. 1.
Roma. 11.

Marci. 16.

1. *Ioan. 5.*

Ioan. 10.

C

Math. 2. 4.

Diong.

D Sed secundū statum futurū, eis non erit subiectus. Tunc enim alterationes & generationes cessabunt. Hæc expositio videtur mihi textui magis conformis. Glossa tamen aliis modis exponit hunc locum: quam inspicere potest, qui alium sensum requirit. ¶ Porro quod Christo orbis futurus subiciatur, probat Apostolus autoritate Psalmiste. *Testificatus est autem in quodam loco, quis id est, quidam famulos, puta Dauid propheta præclarus Dicens, Quid est homo quicunque sit ille Quod memor es eius* ò domine deus omnipotens. Tquam dicat,

Psal. 8.

Sapient. 6.

Vilis & modicus est comparatione tuæ maiestatis, cum sit corporalis, mortalis ac fragilis: propter quod mirum est, quòd tam benigne dignaris eum respicere, adiuuare & sublimare, præsertim assumendo eius naturam *Aut quid est Filius hominis*, id est, Christus, secundum naturam assumptam, *Quoniam uisitas eum!* ueniendo tuæ increate personalitati eius humanitatem, & habitando in ea, quasi in templo. Quasi dicat, Hoc humanitati Christi ex sua naturali dignitate seu meritis non conuenit. *Minusque eum paulominus ab angelis*, id est, quāuis Christum secundum humanitatem sic visitaueris atque sublimaueris, tamen, quantum ad aliquid, fecisti eum angelis inferioris, uidelicet quo ad corporis sui passibilitatem ac mortem, quæ angelis non conueniunt propter naturæ ipsorum excellentiam, cum sint immaterialis essentia, *Gloria & honore coronasti eum.* Gloria est clara cum laude notitia. Honor vero est exhibitio reuerentia in signum virtutis. Deus ergo pater seu trinitas coronauit, id est, vndique & multipliciter decorauit Christum hominem gloriæ, in fundendo cordibus hominum claram cognitionem excellentiæ Christi: & honore, inducendo fideles ad venerationem & cultum ipsius. Vel gloria, id est, beatitudo anime, vel corporis glorificatione, in resurrectione. Et honore, id est, elevatione ad dexteram tuam in ascensione coronasti eum *Et constituisi eum super opera manuum tuarum*, hoc est, omnibus creaturis cum præposuisti, faciens eum regem regum & dominum dominantium. Quod post resurrectionem factum est, quantum ad manifestationem. *Omnia uisibilia & inuisibilia, suprema, media, & infima, Subiecisti sub pedibus eius*, id est, ei perfectè subdidisti, quantum ad potestatis collationem etiam ab exordio incarnationis. Tunc enim data est homini Christo potestas atque

347. 1.

F

Apo. 19.

Matt. 28.

prælatio super vniuersa creata, *In eo autem quod deus Et A uidelicet Christo, Omnia subiecit, nihil dimisit non subiectum ei*, id est, vniuersaliter sine exceptione cuncta ei subiecit. Veruntamen quoniam nondum subiecta sunt ei omnia quantum ad potestatis executionem, & plenam manifestationem subiungitur, *Nunc autem id est, tempore isto vsque ad diem iudicij, Necdum uidemus omnia subiecta ei* quantum ad executionem, & plenam manifestationem, quod tamen fiet in die nouissimo, quando iuxta Esaiæ oraculum, *Ad eum uenient & Esa. 45. cõfundentur omnes qui se uenturum sunt.* Nunc enim multi Christo resistunt, & nullam sentiunt pœnam, eum blasphemant vel inhonorant, & nullum experiuntur supplicium. Sed post diem iudicij ita non erit. Extunc enim coactè erunt ei subiecti pœnas luendo, qui nunc libere repugnant illi impie conuersando. Ideo conuenienter prædictum est futurum orbem Christo subiciendum. *Eum autem qui modico, quàm angeli minoratus est* hoc est, qui in paruo minor factus est angelis, scilicet quantum ad corporis passibilitatem *Uidemus oculo fidei Iesum* scilicet minoratū *propter passionem mortis*, id est, merito suæ passionis letalis mortem sibi inferentis, *Gloria & honore coronatum* sicut expositum est. Vnde dictum est alibi, Factus est obediens vsque ad mortem. Propter quod & deus *Philip. 1. exaltauit illum*, Et in Psalmo, *De torrente in uia bibit, propterea Psal. 109. exaltabit caput.* Ideo autem modico quàm angeli minoratus est, id est, mortalis effectus assumendo naturam passibilem,

Ut gratia dei, id est, non humanis meritis, sed gratuita dei voluntate, & pia liberalitate *Pro omnibus gustaret mortem, C id est, pro vniuersorum salute, quantum in se est, mortis amaritudinè experiretur.* Vnde & Propheta, *Dominus, inquit, posuit in eo iniquitatem omnium nostrum.* Pro solis tamen electis *Esaiæ. 53. Matt. 20. Marc. 10. Prou. 16.* passus est Christus quantum ad efficaciam, prout ait, *Venit filius hominis dare animum suam redemptionem pro multis.*

Decebat enim eum propter quæ omnia & per quem omnia, id est, conueniens erat deo patri propter quem omnia facta sunt ab ipso, sicut propter causam finalem. Omnia enim propter seipsum operatus est dominus: & per quem omnia, id est, à quo omnia facta sunt, sicut ex causa efficiente. Vel, per quem sicut per causam exemplarem, *Qui multos filios adoptiuos, uidelicet homines electos, in gloriam adduxerat,* id est, ad æternam

D nam beatitudinem perducere praordinauit in sua predestinatione aeterna *Auctorem salutis eorum* hoc est, Christum electorum saluatore, qui eis salutem promeruit sua passione dignissima, *Per passionem consummare*, id est, per mortem crucis ab hac vita tollere, exponendo, videlicet inò tradendo eum morti crucis pro nostra redemptione. Vel, per passionem consummare, id est, ad finem seu consummationem nostrae liberationis, merito patris adducere. Conuenientissimus quippe modus humane redemptionis fuit, quod pater unigenitum suum humana natura vestiuit, & morti pro hominum saluatione exposuit. *Quia* per hoc maxime commendatur bonitas & misericordia eius, qua miseris & aliunde seductis tam clementer subuenit, iustitia quoque, quonia peccata hominum non reliquit inulta.

E Nulla etiam pura creatura digna erat pro hominibus satisfacere, tanta est enormitas culpa: pro coparationem ad deum, & dignitas vite aeternae consuetus in deo, sicut in immediato obiecto. Decuit etiam eandem naturam pati in saluatore, quae erat in saluandis reparanda. Quod vero decuit Christum pati ostendit Apostolus, *Quoniam* decet sanctificatoris & sanctificatos esse eiusdem naturae, quatenus satisfaciatur quod offendit, id est, eadem natura patiendae reformet, quae male agendo peccauit. Natura ergo humana in primo parente, posterisque infecta, per Christi humanitatem fuerat reparanda. Dicit igitur, *Qui enim sanctificat* id est, Christus qui peccatores ad vitam purgat, *Et qui sanctificatur*, id est, electi qui merito suae passionis mundantur, *Ex uno omnes* id est, ex eodem patre atque principio profuerunt. Christus nempe secundum assumptam humanitatem descendit de Adam, sicut & nos excepta infectione originalis peccati, & quod immediate de virgine natus est. Secundum diuinam vero naturam, & natus est ex patre aeterno, de quo & nos nati sumus: differenter tamen, quoniam ipse est filius naturalis & vnicus: nos autem adoptiuus & plurimi. *Propter quod causam* videlicet quoniam Christus & membra eius (puta fideles) unum patrum principium habet, & natura comunicant. Vnde & ait in Ioanne, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrum, *Non confunditur fratres eos vocare* non obstante quod ipse sit deus verus, & homo à peccato immunis: Illi vero propter peccatum degeneres, *Diucens*, ad patrem in Psalmo, *Nunciabo nomen tuum fratribus meis*, id est, te ipsum & gloriam tuam ò pater predicabo Apostolis, aliisque;

aliisque discipulis. De his enim dixit Mariae Magdalene, *Vade & dic fratribus meis, in medio ecclesiae primitiua*, videlicet inter fideles primo conuersos, *Laudabote* Stetit enim Iesus in medio discipulorum suorum, quibus & saepe apparuit per dies quadraginta intrans & exiens, & quadam vice plus quam quingentis fratribus apprensus. Hae etiam fecit saluator ante passionem quando seorsum discipulis suis differuit omnia. Postest quoque generaliter de omnibus fidelibus accipi, quibus Christus per apostolos & successores eorum nomen patris aeterni praedicauit, atque in medio ecclesiae, id est, vbique in omni congregatione fidelium, eum laudauit, imò & laudat & praedicat. *Et iterum* Christus ait per Esaiam, quantum ad sensum, quauis verba non habeantur in nostra translatione, secundum hanc formam. *Ego ero fidens in eum* id est, ego Christus, secundum quod homo passibilis, sperabo in deum, non pro spem quae est virtus theologica, quam non habuit, sed per quamdam fiduciam, qua resurrectionem & corporis glorificationem ab eo certissime expectauit. Hoc autem Christo non competet, nisi verus homo fuisset, ideo non confunditur homines vocare fratres. *Et iterum* Christus ait, *Ecce ego et pueri mei* id est discipuli & spirituales filii mei, quibus & dixit, *Pueri*, nunquid pulmentarium habetis? *Quos dedit mihi dominus* id est, per charitatem & gratiam mihi itaque capiti copulauit, eosque per me saluare decreuit. De talibus dicit in euangelio, *Tui eratis & mihi eos dedisti*. Item quae: *Pater manifestauit nomen tuum hominibus, quos dedisti mihi de mundo*. Ex hoc testimonio patet, quod tam ipsi quam Christus sint ex uno principio scilicet deo. Hanc auctoritatem Esaiæ intelligit Lyra melius hoc loco, quam super Esaiam. Hic naque dicit eam literam de discipulis Christi debere intelligi: ibi vero exponit eam literaliter de discipulis Esaiæ. ¶ Deinde ostenditur quod decuit Christum incarnari & pati, ex parte saluandorum. *Quia ergo pueri*, id est, fideles electi *Comunicauerunt carni et sanguini*, id est, ex corpore & anima facti sunt, & homines mortales fuerunt, *Et ipse* Christus *Participauit eisdem* id est, carnem veram & animam rationalem assumpsit, factus mortalis, *Ut per mortem* id est, proprie passionis merita, *Destrueret* id est superaret & foras eiecisset, *Ei qui habebat mortis imperium*, id est, diabolum mortis auctorem, qui homines ad mortem culpe induxit.

S iiii Ex qua

Matt. 23.

A

Ioan. 20.

Acto. 1.

1. Cor. 15.

Marci. 4.

B

Esa. 8.

Ioan. 21.

C

Ioan. 17.

Ibidem.

D Ex qua secuta est mors naturæ, & mors secūda, videlicet mors gehennæ. Deus enim mortem non fecit, sed inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Habuit autem diabolus mortis imperium, quoniã ante Christi aduentum omnes quodammodo in morte detinuit. In libro tamen Sapientie dicitur, deus habere imperium vitæ & mortis. Et in Apoc. ait Saluator, Habeo clausas mortis & inferni. Sed deus dicitur habere mortis imperium, quia quos vult in morte relinquit, & quos vult à morte reducit. Non autem inducit mortem culpæ. Christus vero habet clausas mortis, hoc est, potestatem relaxandi peccata. Et liberaret Christus sua passione, *Eos qui timore mortis corporalis, Per totam uitam obnoxii id est, rei & subditi, erant seruituti culpæ ac dæmonis, id est, homines vniuersos, qui maluerunt peccare, quàm corporalem mortem incurere, magis timentes eos qui corpus occidit quàm qui corpus & animam perdere potest in gehennam. Tales erant homines vt plurimùm ante Christi passionem. Sed ipse sua passione prestitit nobis exemplum moriendi pro iusticia, & abstulit hunc inordinatum timorem. Secundo exponitur specialiter de Iudeis, Vt liberaret eos, puta Iudeos, ab oneribus legis, per gratiam & meritum suæ passionis, qui timore mortis corporalis, quam lex infixit, transgressoribus suis, vel gehennalis, quæ lex minabatur per totam vitã præsentem, obnoxij, id est, subiecti erant seruituti legis. Nam timore penarum potius quàm amore iustitiæ legem seruabant. Christus enim sua passione legem, quantum ad carimonialia, euacuauit. Quia euacuata, fecit Iudeos liberos, vt per fidem & gratiam saluarentur, sine obseruantia carimonialium, ministrarent quæ deo amore potius quàm timore. ¶ Denique quòd Christus pueris communicauit in carne & sanguine, homines quæ redemit, ostendit apostolus. *Nusquam enim angelos apprehendit* id est, nunquam legitur angelos apostatas ad gratiam reduxisse, aut angelicã naturã assumpsisse, *Sed semen Abrahæ apprehendit* id est, carnem humanam ex semine Abrahæ sibi inuicit, & populum Iudeorum specialiter reuocauit. De quibus locutus est, Nō sum missus, nisi ad oues quæ perierunt domus Israël. *Vnde* id est, propter hanc causam, videlicet, quia semen Abrahæ apprehendit, *Debit* debito condecientiæ, non obligationis, *Per omnia* id est, in omnibus naturalibus proprietatibus atque defectibus in-*

bus indetrahilibus, *Fratribus* id est, cæteris hominibus **A**
Similari non autem in defectibus detrahilibus, scilicet in culpa & defectu necessariorum. Non enim debuit esse claudus, cæcus aut languidus, quauis tempore passionis elanguit. *Marc. 14.*
 Fuit ergo alius similis, quia mortalis, vberibus lactatus, creuit, *Luc. 22.*
 elurrit, manducauit, mortem perpeffus est, *Vt misericors fieret* *Matt. 4.*
 id est, misericordiam impartire. Vel, misericors fieret actū & *Matt. 11.*
 habitu in natura humana, qui æternaliter misericors est in natura diuina, *id est, verus mediator atque sacerdos pro nobis, Ad deum patrem vel trinitatem immolando seipsum deo in cruce hostiam immaculatam in odorẽ suauitatis, ¶ Vt repropiciaret* id est, deum placando, deleret. *Delicta populi* id est, totius generis humani, sicut dicit Ioannes, *Ipse est propiciatio pro peccatis nostris. De hoc pontifice ait quoque Petrus, Conuersi estis ad pastorem & episcopum animarum vestrarum. In eo enim in quo* id est, in natura humana assumpta, in qua *Passus est ipse* Christus à prædite & eius ministris, *Et tentatus* à dæmone in deserto, atque Iudeis, quibus & loquitur, *Quid me tentatis hypocrita? Potens est & tentatur auxiliari* ne superentur. Sua enim passione & tentatione promeruit nobis gratiam omnibus tentationibus efficaciter relouendi, & non solum vt deus, sed etiam vt homo de plenitudine sua inluit nobis, quemadmodũ caput mēbris.

Cap. III. Vnde fratres sancti uocationis celestis participes, &c. ARTICVLVS. III.

Stenſa excellẽtia Christi per cõparationẽ eius ad angelos & prophetas generaliter, nunc idẽ offenditur specialiter per comparationem ad Moysen, Per quod etiam declaratur eminentia noui testamenti præ veteri. *Vnde fratres sancti* id est, quia sic potens est Christus auxiliari tentatis, idcirco õ fratres sancti, per regenerationem baptismatis & munditiam religioſæ conuersationis *Vocationis celestis participes* id est, predicationis & inspirationis ad cœlestem beatitudinem imitantis, seu gratiæ ad illam perducents, cõſortes. Hæc enim vobis exhibita sunt, *Considerate* causa imitationis *Apostolorum* id est, nuntium diuinitus missum *Et pontificem* id est, qui viã seu pon-

C
 1. Ioan. 1.
 1. Pet. 2.
 Matt. 4.
 Matt. 22.
 Luc. 10.
 1047.
 2. Pet. 1.

D seu pontem veniendi ad deum nobis ostendit ac fecit dando

VINIS. *Confessionis nostrae .i. poticem quem cōtēmur esse verum filium dei, saluatoremq; mūdi Iesum, qui fidelis est secundum naturam assumptam Et qui fecit illum .i. deo patri, à quo secundum humanitatem creatus est. Dicitur autē Christus fidelis, non à fide, quæ est virtus theologica, quam ipse nō habuit, quoniam non fuerat verus comprehensor, sed à fidelitate qua efficaciter adimplevit, quicquid complacuit patri.*

Ioh. 8.
Ibidem. Propter quod ipse ait, *Quæ placita sunt ei facio semper . Et, Non quo vero gloriam meam, sed honorificam patrem meum,*

E *Sicut et Moyses in omni domo eius .i. in tota synagoga seu Iudeorum congregatione quæ est domus dei. Vnde dominus protestatur Aaron & Mariæ, Seruus meus Moyses in omni domo mea fidelissimus est.*

Name. 12. **¶** Insuper ostenditur Christus excellentior Moysē. *Amplioris autem gloriæ .i. maioris dignitatis Iste Iesus Præ Moysē .i. supra Moysen seu plus quam Moyses Dignus habitus est à deo & fidelibus hominibus Quanto ampliore honorem habet domus .i. de domo, vt scilicet domus sit genitiui casus, ille, Qui fabricauit illam .i. fabricator domus, eius inhabitator seu dispensator. Quod intelligendum est de principali fabricatore, qui alios ad fabricandū inducit & ministeriali inhabitatore. Omnis namque domus tam materialis ex lignis atque lapidibus constans, quam spiritualis ex diuersis fidelibus congregata, Fabricatur ab aliquo artifice, diuersas partes ad inuicem copulante. Per se enim non fit sed sicut partes materialis domus copulatur cæmēto & clauis, sic personæ fideles vtuntur per fidem & charitatem. Qui autem omnia erant deus est. Ergo & ipse domus ecclesiæ fabricauit, Christus autem est deus. Ergo & ipse adificauit ecclesiam, cuius membrū est Moyses, Christus vero est dominus eius, ideo habet ampliore honorem quam Moyses.*

F *Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius id est, in omni synagoga Iudeorum, quæ fuit domus dei, Tanquam famulus in testimonium eorū id est, ad proferendum cum attestatione diuina, ea quæ dicenda erant id est, quæ deus iussit per eum dici ad populum, Christus uero tanquam filius dei naturalis & vnicus, fidelis est in domo sua id est, in ecclesia Quæ domus sumus nos Christiani per charitatem & fidem vniti. Templum enim dei sanctū est, quod estis vos Si fiduciam id est, actualicam confidentiam scilicet*

Sapient. 1.
Ioh. 4. *niere autē deus est. Ergo & ipse domus ecclesiæ fabricauit, Christus autem est deus. Ergo & ipse adificauit ecclesiam, cuius membrū est Moyses, Christus vero est dominus eius, ideo habet ampliore honorem quam Moyses.*

Num. 12.
Luc. 4. *Et Moyses quidem fidelis erat in tota domo eius id est, in omni synagoga Iudeorum, quæ fuit domus dei, Tanquam famulus in testimonium eorū id est, ad proferendum cum attestatione diuina, ea quæ dicenda erant id est, quæ deus iussit per eum dici ad populum, Christus uero tanquam filius dei naturalis & vnicus, fidelis est in domo sua id est, in ecclesia Quæ domus sumus nos Christiani per charitatem & fidem vniti. Templum enim dei sanctū est, quod estis vos Si fiduciam id est, actualicam confidentiam scilicet*

I. Cor. 6.

licet expectationem felicitatis futurae, & adiutorij gratia ad A
felicitatem obtinendam necessarij, ut gloriam spei id est, iu-
cunditatem cælestem, ad quam spes tendit, vsque in finem vi-
tæ præsentis inlesiuē firmam retineamus stabiliter ac perice-
uauerit sperando, atque futuram beatitudinem desiderando.
Hoc dicit Apostolus, quia sicut ad domum materialē requi-
ratur stabile fundamentum, ita ad domum spirituale scilicet
vt fideles sint domus dei, exigitur firmitas spei ac fidei: al-
liter deus non habitat in eis per gratiam consummatam.

¶ Ex prædicatione de excellentia Christi admonet consequen-
ter apostolus diligenter obedire sermoni Christi, Quapropter
id est, cum tanta sit eminentia Christi præ Moysē, Si-
cut dicit Spiritus sanctus in Pinalto, quod subditur: Hodie id est
tempore euangelicæ prædicationis & gratia Si uocem eius
id est, uerba Christi Audieritis vel ab ore eius, vel ab eius mi-
nistris. Hoc est, quia ea audieris. Nolite obdurare, id est fides
dei claudere Corda uestra ne sitis rebelles atque increduli.
Hæc ad literam dicuntur ad Iudeos, qui tempore Christi &
postea fuerunt, Sicut in exacerbatione id est, quemadmodum
contigit, & à patribus uestris factum est in proouocatione, seu
dei offensione Secundum diem .i. in die Tentationis factæ in
deserto quando ex infidelitate uoluitis experiri potentiam
meam: sicut ait P salmista, Et tentauerunt eum in cordibus suis,
vt peterent escas animabus suis, Vbi id est, in quo deserto,
Tentauerunt me patres uestri frequenter. Vnde dominus ait
ad Moysen in numeris, Tentauerunt me iam per decem uices

C *Probauerunt .i. experti sunt quid agere possent, Et uiderunt
opera mea mirabilia in Aegypto, in mari rubro, in deserto, in
deserto, in mari rubro, in deserto, in deserto, in deserto.*

¶ *Quadragesima annis* Tanto enim tempore in deserto fuerunt
vel circiter, Propter quod id est, ob tantam peruersitatem istoro-
rum Offensus id est iratus Eui generationis huic hoc est, ho-
minibus istis incredulis, Et dixi per angelum seu Moysen,

*Semper hi errant corde id est, intellectum excecatum habent,
& ex malitia peccant. Ipsi uero non cognouerunt id est spiri-
tualiter non intellexerunt Vias meas id est, opera mea mi-
raculosa ac iusta. Quæ uero uocantur, quia perducunt ad dei
noticiam. Vnde in Deuteronomio Moyses loquitur, Vos (inquit),
uidistis vnica magna, quæ corā nobis dominus fecit, &
non dedit uobis dominus cor intelligens, & oculos uidentes*

¶ *Quadragesima annis* Tanto enim tempore in deserto fuerunt
vel circiter, Propter quod id est, ob tantam peruersitatem istoro-
rum Offensus id est iratus Eui generationis huic hoc est, ho-
minibus istis incredulis, Et dixi per angelum seu Moysen,

*Semper hi errant corde id est, intellectum excecatum habent,
& ex malitia peccant. Ipsi uero non cognouerunt id est spiri-
tualiter non intellexerunt Vias meas id est, opera mea mi-
raculosa ac iusta. Quæ uero uocantur, quia perducunt ad dei
noticiam. Vnde in Deuteronomio Moyses loquitur, Vos (inquit),
uidistis vnica magna, quæ corā nobis dominus fecit, &
non dedit uobis dominus cor intelligens, & oculos uidentes*

Matt. 7.

Col. 1.

B.
Psal. 92.

Psal. 77.

Num. 14.
Exo. 7. 8.
10.
Exod. 12.
Exod. 14.

Cap. 3. D. DIONYSIVS GARTHVSIAN.

D vsque in presentem diem, *Quibus iuravi* id est, firmiter dixi per Moysen *in iram mea* id est, in zelo iustitiae meae, quo eorum peccata vindicare proposui, *Si introibunt* id est, non intrabunt *in requiem meam* id est, terram promissionis, in qua eis, si non peccassent, mansione quietam dedissem. Hoc deus iuravit quando filij Israel murmurauerunt contra dominum, auditis sermonibus nuntiorum, qui explorauerunt terram Chanaan. Tunc enim iurauerit quod nemo eorum, qui murmurauerunt, ingredereetur hanc terram per Caleb & Iosue.

Roma. 7. **¶** Ex praelagata scriptura inferre Apostolus salutarem doctrinam. *2. Tim. 4.* *Uelidate fratres ne forte sit in apollo uestrum cor malum incredulitatis* hoc est, mens vitiosa perfidiae subdita *Discedendi* id est, paratum discedere se auerti *A deo uiuo* à

E quo disceditur per inobedientiam, non per localem distantiam: iuxta illud *Osee*, Dereliquerunt dominum in non custodiendo *Sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies* id est, quotidie admonete uos inuicem, seu quilibet semetipsum uerbis sacrae scripturae *Donec hodie cognominatur* id est, quando tempus gratiae durat, & esse asseritur. De quo alibi dicitur, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. De hoc quoque scriptum est per Zachariam, Applicabuntur gentes multae ad dominum in die illo, *Ut ne obduretur quis eis uobis* id est, ne aliquis uestrum obstinatus fiat, seu habiturus in malo,

2. Cor. 6. *Fallacia peccati* id est, delectatione alliciente & rationem excecante, quae est in peccato. Peccatum namque delectat, unde & tristitiam promeretur, *Participes enim Christi effecti* id est, Christo incorporati. Sumus ut membra capiti, & de plenitudine eius accepimus, eius quoque hereditatis consortes erimus, *Sitamen initium substantiae eius* id est, si fidem formatam, per quam primum deo coniungimur, & eius possessio efficiatur *vsque in finem* id est, perseveranter *Firmum res tineamus* id est, stabiles & efficaces in fide manserimus,

F *Dum dicitur* id est, quando dicitur *Nobis, Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra quemadmodum in illa exacerbatone. Quidam enim Iudaeorum in deserto* Audientes uerba dei *Exacerbauerunt* id est, non credendo, & impie operando deum grauiter offenderunt seu prouocauerunt. Nō quod inuariabilis deus ueraciter irriteretur, uel exacerbetur: de quo legitur, Tu autem dominator domine cum tranquillitate

10. 1. *1. Ephe. 1.* *1. Ephe. 3.* *Sapient. 12.*

IN EPIST. PAULI AD HEBRAEOS. 327

tate iudicas, & cum magna reuerentia disponis nos, sed quia **A** per modum exacerbati se habet, dum nostra peccata districte uisceratur, deo apud Hierem. dicitur, Nunquid me ad iracundiam prouocant, dicit dominus? Nonne semetipsum in confusione uultus sui? *Sed non uniuersi qui profecti sunt ab Aegypto per Moysen* id est, non omnes deum exacerbauerunt, qui per Moysi ducatum exierunt Aegyptum. Caleb enim & Iosue non offenderunt tam grauiter. *Quibus autem offensus* id est, iratus *Est deus* in deserto *Quadragesima annis?* quibus filij Israel in deserto ambulauerunt, non quod quotidie peccauerunt ita enormiter, sed quia frequenter sic peccauerunt. *Nonne illis qui peccauerunt* enormiter discredendo, deum tentando seu murmurando, *Quorum cadauera prostrata* id est, deiecta & bestis tradita *Sunt in deserto?* *Quibus autem iurauit nō introire in requiem ipsius* id est, in terram promissionis, *Nisi illis qui increduli fuerunt!* uerbis Caleb & Iosue, qui cum alij nuntij redeuntis, dixerunt: Nolite rebelles esse contra dominum, neque timeatis populum terrae huius, quia sicut panem, ita possumus eos deuorare. Dominus nobiscum est, nolite timere. *Quid autem fecerunt increduli?* Voluerunt utique lapidibus opprimere eos. *Et uidemus* oculo fidei, testimonio scripturarum, *Quia non poterunt introire in requiem ipsius terrae* hanc deo eos prohibente, *Propter incredulitatem* ipsorum.

Hiere. 7.

Num. 14. Deute. 29.

B Deute. 1.

Naum. 14.

Roms. 11.

Cap. IIII. Timeamus ergo nos ne forte relin-

da sollicitatione etc.
ARTICVL IIII.

DENIQUE ex praeducta autoritate scripturae hortatur Apostolus ad debitam sollicitudinem *Timeamus ergo* id est, quoniam illi Iudaei propter suam incredulitatem & murmurationem prohibiti sunt introire terram promissionis, idcirco formidemus *Ne forte relinca sollicitatione* id est, oblita se spreta promissione diuina nobis facta *Introeundi* id est, de ingressu nostro post hanc uitam *In requiem eius caelestem* id est, felicitatem aeternam, *Existimetur aliqui ex uobis deesse*, id est, aliquis nostrum inueniatur ad consecutione huius promissae quietis deficere propter negligentiam suam. Nam inexcusabile

Ezech. 18.

D eusabiles sumus, si eam non obtineamus. Cuius ratio subinfer-
 tar. Etenim *Et nobis annunciatum est* id est, à Christo in
 Euangelio predicatum de requie cœlesti, *Quemadmodum*
Et illis Iudæis per Moysen annunciatum est de requie ter-
 rena. At enim Saluator, Beati pauperes spiritu, quoniam ip-
 sorum est regnum celorum. Et alibi, In futura resurrectione
 nec nubent neque nubentur, sed erunt ficut angeli dei. Et
 rursus, Pater quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego, & illi
 sint mecum, vt videant claritatem meam. Sed non profuit
 illis Iudæis *Sermo auditus* id est, quem à Moysè audie-
 runt de possessione terræ promissæ, *Non admixtus fidei* id
 est, non receptus fideliter. Fidei inquam habendæ *Ex his*
 id est, de his *Quæ audierunt* de bonis sibi promissis. Et
 hoc patet ex opposito. *Ingrederiemur enim in requiem* sem-
 piternam *Qui credimus* verbis auditis de promissione il-
 lius quietis fide formata, de qua ait Christus, Omnis qui vi-
 uit & credit in me, non morietur in æternum, *Quemadmo-
 dum dixit* id est, sicut spiritus sanctus ex opposito de incre-
 dulis protestatus est in Psalmo dicens, *Sicut iuravi in ira mea,*
si introibunt id est, non intrabunt *in requiem meam* id est,
 terram promissionis, sicut in præcedenti artic. explanatum
 est plenus. *Et quidem operibus ab institutione mundi perfectis*
 iam in superioriibus mentionem fecit Apostolus de tempo-
 rali requie Iudæis promissâ, atque ex hoc intulit de promissio-
 ne æternæ quietis nobis in cœlis promissâ. In quibus ver-
 bis supponitur quod temporalis illa requies fuit figura re-
 quieti cœlesti. Et hoc nunc probat Apostolus, simulque o-
 stendit, quando annunciatum est de requie sempiterna. Et
 quidem, Tanquam dicat. Nunciatum est nobis de requie il-
 la, quod vtrique factum est, operibus, id est, creaturis, ab insti-
 tutione mundi, id est, quæ à principio creationis fieri cœpe-
 runt, perfectis, id est, distinctis atque ornatis vsque ad sextum
 diem, in quo creatus est homo. In illis namque sex diebus per-
 fectæ sunt species rerum, Post consummationem itaque ope-
 rum sex dierum, statum facta est mentio in scripturis de re-
 quie quadam, non temporali sed sempiterna. *Dixit enim*
 scriptura seu spiritus sanctus, *Quodam loco de die septimo*
 id est, sabbato *Sic sicut subiungitur,* Dies quippe domi-
 nica erat prima, ergo & sabbatum septima, *Et requieuit deus*
 id est,

id est, operari cessauit, & in semetipso quieuit, *Die septimo* A
ab omnibus operibus suis ante productis, id est, nouis rerum
 speciebus creandis, quia ex tunc non creauit opera noua se-
 cundum speciem siue materiam. Nihilominus de materia
 tunc facta, & ad similitudinem tunc factorum nunc vsque ope-
 ratur, animas rationales creando, & totum vniuersum ad-
 ministrando, atque per causas secundas plurimam producen-
 do. Propter quod ait Saluator, Pater meus vsque modo ope-
 ratur, & ego operor. Virtus ergo rationis & intellectus hu-
 ius scripturæ constitit in hoc. Cum ab exordio describitur
 productio mundi, fit mentio de quadam requie qua deus
 quieuit. Hęc autem requies est cœlestis non temporalis, *Math. 11.*
 sed per temporalem designatur. Requies enim dei in seip-
 so communicatur electis in patria, vt & ipsi in deo imme-
 diate quiescant, qui in nullo possunt ante contenti red-
 di seu quieti. Non enim sufficit rationali creaturæ, nisi bonum
 immensum. Ergo de requie nobis in cœlis parata fit
 mentio ante legem in qua & figurata est requies vera, cœ-
 lestis & sempiterna. ¶ Deinceps ostenditur, quod etiam
 post legislationem fit sermo de requie sempiterna sub figu-
 ra temporalis quietis. *Et in isto versum,* id est, in Psa-
 lmo iam dicto, iterum dicit spiritus sanctus, *Si introibunt*
in requiem meam id est, increduli illi tempore Moysi exi-
 stentes non ingrediantur terram promissionis, Per quod de-
 signatur, quod impij cœlestem requiem non intrabunt.
 Quoniam ergo superest id est, restat *Quosdam* electos
 introire in illam requiem beatam ac figuratam, Et hi
 quibus prioribus id est, Iudæis, quibus ante nos *Annun-
 ciatum est* per Moysen de ingressu terræ promissionis seu
 requie temporalis *Non introierunt eam* Propter incre-
 ditatem suam. Iterum terminat id est, scriptura sacrâ
 determinat seu inducit *Diem quandam hodie* id est, tem-
 pus gratiæ, quod vocatum est hodie, quoniam quotidianum
 est, & durat vsque in finem seculi: de quo dictum est *Roma. 13.*
In illa die erit germē dominus, id est, Christus filij dei, de quo
 alibi legitur, *Suscitabo* David germen iustum, in magnificētā
 & gloria, *In David* id est, in Psalmo à David composito.
 Dicendo post tantum temporis, id est, post tam longū spatium,
 ex

D ex quo illa dicta sunt patribus in deserto per Moysen. Dauid enim propheta longo tempore post Moysen fuit, Sicut supra dictum est de die isto cap. præcedenti, iamque reperitur.

- Hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra, quæ uerba satis iam declarata sunt. Ex his palam est, quod Dauid loquatur de alia terra & requie quam illa, quam Moyses promissit, & ad quam Iosue introduxit. Illa enim ante tempora Dauid possessa fuit à filiis Israel. Dum ergo Dauid admonet eos, qui terram promissionis possederunt, ut cum audierint uocem dei non obdurent corda sua, significat eos ad aliam requiem scilicet cœlestem patrii ingressuros, si obediuerint deo. Quod figuratum fuit in eis qui terram promissionis ingressi sunt. Ideo sequitur. Nam si eis uidelicet filiis Israel Iesus Christus, qui (ut Iudas dicit) populum saluans de Aegypto, eos qui non crediderunt perdidit. Quod conuenit Iesu, secundum suam diuinam naturam, secundum quam uere æternus est, Requiem ueram atque finalem præstitisset in terra promissionis, uel per Iesum intelligitur Iosue, qui dictus est Osee, & Iesus, qui minister fuit donationis terræ istius, Nunc quam spiritus sanctus per Dauid De alio loqueretur post hæc die id est, in nullo tempore post diem uere requiem illum loqueretur de alia requie hæc die, id est, quæ nobis annunciat atque proponitur hodie, utpote tempore gratiæ. Itaque relinquatur id est, paratur & conseruatur Sabbatissimus id est, plena quies in cœlo significata per sabbatum & terræ promissionis quietem Populo dei id est, electis fidelibus, qui ad cœnam nuptiarum agni uocati sunt. Qui enim ingressus est in requiem eius id est, qui cœlestem quietem adeptus est, Etiam ipse requieuit ab operibus suis id est, à laboriosis exercitiis uite præsentis, Sicut & à suis operibus Deus quieuit septimo die, Unde & legimus, Beati mortui qui in dominio moriuntur. Amodo iam dicit spiritus, ut requiescant à laboribus suis. Nec obstat id quod in Apocalyp. asseritur, Requiem nõ habebant die ac nocte dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus, &c. quia requies sumitur ibi improprie, pro cessatione ab actu. Sancti autem in patria indiescunt aliquid agunt, deum laudando, amando, uidendo. Proprie autem requies sumitur pro cessatione à labore aut motu. Festinemus ergo ingredi feruentem amando & efficaciter operando in illam requiem sempiternam

piternam, Ut ne in idipsum incidat quis incredulitatis exemplum id est, ne aliquis nostrum incidat in eandem penam quam infideles Iudei inciderunt propter incredulitatem, quæ pœna nobis in exemplum proponitur, quatenus eam considerando uitemus peccata, propter quæ infligitur. Cur autem festinandum sit, subditur. Uiuus est enim sermo id est, uerbum seu uigenitus filius Dei, Sicut enim pater habet uitam in semetipso: sic dedit & filio uitam habere in semetipso, Et efficax id est, omnipotens, prout Sapiens ait, Dum medium silentium tenerent omnia, omnipotens sermo tuus domine à regalibus sedibus ueniens. Et rursus idem, Omnium enim est artifex, omnem habens uirtutem, omnia prospiciens, Et penetrabilior id est, acutior Omni gladio accipiti id est, ex utraque parte acuto. Non enim potest gladius tam intime corpori imprimi, quàm intime filius dei illabitur omnibus rerum essentis. Cum namque sit uerus deus, omnia penetrat, implet & continet, estque intimior omni rei quàm ipsa aut pars eius sibi, Et pertingens usque ad diuisionem anime ac spiritus id est, tam intimus homini, ut inter sensualitatem & rationem discernat. Vel per animam & spiritum eadem hominis forma signatur, quæ dicitur anima quantum ad vires sensitivas: & spiritus, quantum ad vires intellectuinas. Tanta est autem perspicacitas uerbi dei, ut distinguat animam secundam partem sensitiuam, à seipsa secundam partem intellectuam, Compagum quoque & medullarum id est, subtilissima quæque corporis interiora perspicit & distinguit. Compages autem sunt iuncturæ corporis neruis colligatæ. Medullæ uero intra ossa includitæ sunt. Et hic sermo, uerbum seu filius dei est. Diuinator id est, diiudicator & cognitor Cogitationum non solum earum, quæ sunt in uirtute cogitativa organica; sed & earum quæ sunt in potentia intellectuina inorganica. Et intentionum cordis id est, ordinationum finalium. Deus quippe non solum inspicit cogitationes, sed cernit ad quem finem quælibet cogitatio ordinetur à cogitante. Unde Iob dicit, Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Et iterum scriptura, Homo uidet quæ patent, deus autem intuetur cor. Et non est uia creatura inuisibilis in conspectu eius id est, omnia sine exceptione manifesta seu nota sunt conspectui

EPIST.

IOAN. 5.

Sapient. 8.

Sapient. 7.

E

B

C

I.

I.

I.

I.

C

I.

I.

I.

I.

T

spectui

Rom. 1. D spectui filij dei . Pater enim diligit filium , & omnia demon-
 Ioan. 5. strat ei quæ ipse fecit. *Omnia autem nuda* id est, intime
 Math. 10. certa & sine velamine patula. *Et aperta sunt oculis eius* id
 Eccl. 23. est, menti eius diuinæ, imò & animæ Christi omnia creata
 sunt cognita. Ideo scriptum est, *Oculi domini multo plus*
 Roma. 14. lucidiores super solem, circumspectantes omnes vias homi-
 num. Domino enim deo antequam crearentur, omnia sunt
 2. Cor. 5. cognita, *Ad quem* increatum dei sermonem seu filium
Est nobis sermo id est, ei tanquam iudici nos astare, & rati-
 onem reddere oportebit. Ideo cum tanta sit potestas, sa-
 pientia & eminentia iudicis nostri, merito festinate debe-
 mus ingredi requiem eius, ne tanquam ingrati & acediosi
 2. Petri. 2. condemnemur ab ipso. Propterea hortatur Apostolus, *Ha-*
 E *bentes ergo pontificem magnum* id est, summum sacerdotem
 atque episcopum, qui seipsum immolauit pro nobis, *Qui*
 Act. 1. *penetravit celos* in sua ascensione super omnes celos
 ascendit cum penetratione dimensionum, *Iesum filium dei*
 naturalem, non adoptiuum *Teneamus* id est, firmiter ob-
 seruemus & exerceamus *Confessionem* duplicem, scilicet,
 laudis diuinæ, & propriæ culpæ, dicentes cum propheta,
 Psal. 9. 85. Confitebor tibi domine in toto corde meo. Hoc est, Chri-
 120. 137. stum laudemus semper, & nostra vitia acculemus. Sic autem
 Md. 4. 22. fiducialiter agere debemus. *Non enim habemus pontificem,*
 Luc. 4. 20. *qui non possit compatii* id est, condescendere atque clementer
 Marci. 1. succurrere *Infirmis nostris, tentatum autem* id est, sed
 Philip. 2. *habemus pontificem tentatum à dæmone & ludæis* *Per om-*
 F *nia* principalia genera tentationis, *Pro similitudine* id est,
 propter similitudinem, quam cum aliis hominibus habuit.
 Ideo enim dæmon & eius ministri ausi fuerunt Christum ten-
 tare, quoniam eum mortalem viderunt. Habitu enim inuen-
 tus est vt homo, Vel, pro similitudine, id est, pro exemplo, vi-
 delicet vt omnibus nobis formâ vincendi tentationes proponeret,
Absque peccato id est, tentatio ista nequaquam indu-
 xit Christum ad aliquam culpam, nec ipse peccando meruit
 sic tentari. Ideo sua tentatione meruit nobis gratiam trium-
 phandi aduersus quælibet tentationes. *Adeamus ergo spi-*
 Psal. 33. rituali accessu, de quo ait Psalmista, *Accedite ad eum & illumi-*
 Math. 11. namini. Et saluator, *Venite ad me ocs qui laboratis,* id est, eum
 fide deuota & charitatis affectu accedamus *Cum fiducia* ni-
 hi

hil hæsitantes, quemadmodum apud Marcum dicitur, *Om-*
 A Mar. 11. *nia quæcumque orantes petitis, credite quia accipietis, & eue-*
 nient vobis *Ad thronum gratiæ* id est, ad Christum, in quo
 habitat gratiæ plenitudo, *Vt misericordiam* id est, pecca-
 torum remissionem *Consequamur, & gratiam inueniamus* id
 est, quæsitam gratiam sortiamur à Christo, *In auxilio oppor-*
 tuno id est, ab habendum auxilium nobis salubre, quate-
 nus deus per gratiam, nostram infirmitatem semper corro-
 boret: iuxta illud Hieremæ, *Dominus mecum est quasi bellator*
 Hier. 26 *fortis.* Idcirco qui me persequuntur, cadent & infirmi
 Luc. 9. erunt. Postremo, si contemplerur, quantum à Christo dile-
 cti sumus, quanta ipse pro nostra salute assumpsit, egit ac per-
 tulit, quanta misericordia, plenitudo, liberalitas eius, quan-
 ta etiam est miseria ac indigentia nostra, cum omni vtique
 deuotione atque fiducia ad thronum gratiæ eius pergemus, di-
 centes cum sancto Iob, *Etiã mi occiderit me,* in ipso spera-
 bo. Hinc enim dicit Psalmographus, *Latetur cor quarentium*
 B *dominum, quærite dominum & confirmamini, quærite faci-*
 Iob. 13. *ciem eius semper.*
 Psal. 104.

Cap. v. Omnis nanque pontifex ex hominibus assumptus est, &c. ARTICVL. V.

ANIFESTATA in superioribus excellentiâ Chri-
 sti præ angelis & prophetis ac Moysæ, & ex hoc o-
 stensa eminentia noui testamenti præ veteri: nunc
 declarat Apostolus excellentiâ Christi ratione sa-
 credotij sui. Et quia in fine præcedentis cap. dixit
 nos posse per Christum misericordiam & gratiam conse-
 qui, ideo in huius cap. exordio probat hoc per locum huius
 2. 3. *et. Omnis nanque pontifex* fidelis, præsertim legalis, vnde nunc
 Hebr. 4. *agitur, Ex hominibus assumptus* id est, de numero hominum
 C *ad altiora promotus, Pro hominibus* id est, ad subueniendum
 I. Petri. 2. *gregi sibi commisso, Constituitur* id est, episcopus ordinatur
 EPIS. 2. *In his quæ sunt ad deum* id est, in spiritualibus, scilicet vt
 quæ diuina sunt exequatur, & sacramenta dei dispenset ho-
 minibus. Est enim mediator & sequester dei ac populi sui. Nã
 I. Reg. 3. *ea quæ populi sūt, offert deo: & ea quæ dei sūt, (puta virtutes &*
 Leuit. 6. *gratiâ) impetrat* hotibus, quibus & erogat sacramenta diuina.
 T ij Ideo

D Ideo subditur, *Vt offerat dona* id est, oblationes spontaneas populi immolet deo *ut sacrificia pro peccatis* id est, pro indulgentia peccatorum, *Qui pontifex Condolere possit* id est, compati & misericorditer auxiliari *His qui ignorant & errant* id est, subditis suis inofficis & male agentibus, *Quoniam & ipse circumdatus est infirmitate* id est, mente & corpore fragilis est, & ad peccata proclivis. Caro quippe concupiscit adversus spiritum & ratio atque voluntas vulnerata sunt propter originale peccatum. En consideratione igitur propriæ infirmitatis moveri debet ad consolendum (succurrendumque aliis, *Et propterea* scilicet, quia circumdatus est infirmitate, *Debet quemadmodum & pro populo sibi commisso, ita etiam pro semetipso offerre* hostiam placationis domino *Pro peccatis* suis expiandis, sicut offert pro peccatis suæ plebis. Horum nullum convenit Christo pontifici nostro, Non enim subiactus infirmitati peccati, nec, eguit pro seipso offerre. *Nec quisquam sumit sibi id est, usurpare debet* Honorem pontificatus, *Sed qui vocatur à deo id est, per diuinam reuelationem, siue legitimam electionem instituitur, ille honore condignus est, & recte fit pontifex.* Vocatur autem à deo, qui iuste eligitur, *Tanquam Aaron* qui deo iubente & per virgæ floritionem ostendente, ordinatus & confirmatus est pontifex. His verbis notatur ambitiosi, qui non vocati ingerunt semetipsos. *Sic & Christus* prout homo *Non semetipsum clarificauit id est, exaltauit, Vt pontifex fieret.* Vnde ait, Claritatem ab omnibus non accipio. Et *Psal. 2. F* rursus, Ego non quero gloriam meam, *Sed qui loquutus est ad eum* id est, pater, qui ait ad eum, *Filius meus* naturalis & vnicus *Est tu, ego hodie* id est, in æternitate *Genuite* secundum diuinam naturam. Ille clarificauit eum, prout ait, Et clarificauit, & iterum clarificabo. Sic & clarificauit Christum in baptismo & transfiguratione. ¶ De sacerdotio itaque Christi inducit Apostolus aliam auctoritatem ad ostendendum, quod Christus à patre factus fit pontifex. *Psal. 109. Quemadmodum & in alio loco dicit* pater ad Christum, *Tu es sacerdos* secundum quod homo, mediando inter deum & homines, & offerendo tempus pro ipsis *in æternum* à parte posteriori. Non ad tempus duntaxat, vt Aaron, cuius sacerdotium erat temporale ac typicum, Christi autem sacerdotium est verum ac æternum. Nam & ipse semper viuunt ad interpellandum pro nobis, ostendens patri latus ac vulnera, introductique nos in beatitudinem patriæ, in qua offert nos deo hostiam sempiternam, perfectam, atque gratissimam. Propter quod per Zachariam de Christo dicitur, Ipse portabit gloriam, & sedebit, & erit sacerdos super folio suo. Ideo subditur, *Secundum ordinem Melchisedech* id est, secundum modum, dignitatem ac ritum sacerdotij, quo sanctus est Melchisedech sacerdos dei altissimi. Hoc infra diffusè tractabitur. *Qui Christus* *In diebus carnis sue* id est, tempore mortalitatis suæ in hoc mundo, carnem suam passione iam imminente, *Preces* pro seipso, videlicet vt à passione liberaretur si fieri posset, & vt statim post passionem clarificaretur, resuscitaretur & glorificaretur in corpore. *B* Dixit enim, *Pater* saluifica me ex hac hora. Et alio loco, *Pater*, venit hora clarifica filium tuum. Itemque, Si fieri potest, transfer à me calicem istum, *Supplicationesque* pro corpore suo mystico, puta pro suis electis dicens, *Pater* sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et ad Petrum. Ego (inquit) pro te rogavi, vt non deficiat fides tua *Ad eum* videlicet, ad deum patrem, *Qui posset saluum illum à morte facere* id est, qui Christum potuit à morte eripere, ita vt non moreretur, quemadmodum Christus testatur, An putas quia non possum rogare patrem, & exhibebit mihi modo pluiquam duodecim legiones angelorum? Vel, posset saluum illum à morte facere, id est à morte resuscitare, quod & fecit tertio die. Pro qua saluatione Christus frequenter precatur in psalmis, sicut cum ait, *Erue à fræca deus animam meam, & de manu canis vnicam meam, Cum clamore ualido* vel oris, vel cordis, id est, alta voce & seruida intentione, *et lacrymis oculorum* offerens sicut in Psalmo, *Oculi mei languerunt præ inopia.* Et rursus, *Quasi lugens & contristatus* sic humiliabar. Hoc accidit, quando factus in agonia, prolixius orabat. Et quando in cruce suspensus, omnium peccantium damnationem, ingratitude nemque deplaxit. *Quoniam* enim in Euangelio non legatur hoc ipsum, propter auctoritatem tamen Apostoli certissime est tenendum, quoniam multa fecit Ie-

cerdotium est verum ac æternum. Nam & ipse semper viuunt ad interpellandum pro nobis, ostendens patri latus ac vulnera, introductique nos in beatitudinem patriæ, in qua offert nos deo hostiam sempiternam, perfectam, atque gratissimam. Propter quod per Zachariam de Christo dicitur, Ipse portabit gloriam, & sedebit, & erit sacerdos super folio suo. Ideo subditur, *Secundum ordinem Melchisedech* id est, secundum modum, dignitatem ac ritum sacerdotij, quo sanctus est Melchisedech sacerdos dei altissimi. Hoc infra diffusè tractabitur. *Qui Christus* *In diebus carnis sue* id est, tempore mortalitatis suæ in hoc mundo, carnem suam passione iam imminente, *Preces* pro seipso, videlicet vt à passione liberaretur si fieri posset, & vt statim post passionem clarificaretur, resuscitaretur & glorificaretur in corpore. *B* Dixit enim, *Pater* saluifica me ex hac hora. Et alio loco, *Pater*, venit hora clarifica filium tuum. Itemque, Si fieri potest, transfer à me calicem istum, *Supplicationesque* pro corpore suo mystico, puta pro suis electis dicens, *Pater* sancte serua eos in nomine tuo, quos dedisti mihi, vt sint vnum sicut & nos. Et ad Petrum. Ego (inquit) pro te rogavi, vt non deficiat fides tua *Ad eum* videlicet, ad deum patrem, *Qui posset saluum illum à morte facere* id est, qui Christum potuit à morte eripere, ita vt non moreretur, quemadmodum Christus testatur, An putas quia non possum rogare patrem, & exhibebit mihi modo pluiquam duodecim legiones angelorum? Vel, posset saluum illum à morte facere, id est à morte resuscitare, quod & fecit tertio die. Pro qua saluatione Christus frequenter precatur in psalmis, sicut cum ait, *Erue à fræca deus animam meam, & de manu canis vnicam meam, Cum clamore ualido* vel oris, vel cordis, id est, alta voce & seruida intentione, *et lacrymis oculorum* offerens sicut in Psalmo, *Oculi mei languerunt præ inopia.* Et rursus, *Quasi lugens & contristatus* sic humiliabar. Hoc accidit, quando factus in agonia, prolixius orabat. Et quando in cruce suspensus, omnium peccantium damnationem, ingratitude nemque deplaxit. *Quoniam* enim in Euangelio non legatur hoc ipsum, propter auctoritatem tamen Apostoli certissime est tenendum, quoniam multa fecit Ie-

D sus quæ non sunt scripta, *Exauditus est* quantum ad id, quod secundum deliberatam rationem optavit, *Pro sua reverentia* id est, propter suæ personæ dignitatem, & operum suorum sanctitatem, quibus patrem in omnibus honoravit, Propter quod ait, *Gratias ago tibi pater, quoniam audisti me.* Ego autem sciebam, quoniam semper me audis. ¶ Sed videtur obviare quod in Psalmo ait, *Deus meus clamabo per diem, & non exaudies, & nocte, & non ad inspicientiam mihi.* Et respondendum, quod omnis oratio Christi absolute loquendo exaudita fuit, omnis videlicet quæ ex deliberata ratione seu intentione voluntate processit. Aliqua tamen oratio eius, secundum quid accepta, videlicet in ordine ad appetitum naturalem, quo morem abhorruit, exaudita non fuit.

E Talis quippe oratio erat interpret naturalis desiderij, ad demonstrandam veritatem assumptæ naturæ, sicut cum dixit, *Pater, aufer à me calicem istum.* Sed quia adiecit, *Non quod ego volo, sed quod tu, constat quod oratio eius, simpliciter loquendo, prout ex ratione processit, fuerit exaudita.* Ideo Martha professâ est, *Scio quia quæcumque poposceris à deo dabit tibi deus. Et quidem cum id est, quavis Eset filius dei vni genitus Didicit* notitia experimentalis, non habituali, in qua nunquam profecit, nisi forte ponamus in Christo scientiam acquisitam, à scientia infusa distinctam, *Ex his quæ passus est, obedientiam.* Virtutem enim obedientiæ quam habitualiter scivit, expertus est patiendum. Et consummatus .i. occisus quâdo & dixit, *Cōsummatū est.* Vel, cōsum-

F matus, id est, perfecte glorificatus in anima & corpore, in resurrectione & ascensione, *Factus est omnibus obtemperantibus id est, obedientibus Sibi causa salutis æternæ* quam salutem virtute sacramentorum consequimur, per quæ meritum dominicæ passionis nobis applicatur, *Appellatus à deo pontifex secundum ordinem Melchisedech.* Sic enim ait pater ad Christum, *Tu es sacerdos in æternum secundum ordinē Melchisedech.* Christus namq; non obtulit bruta, sicut sacerdos legalis, sed corpus suum & sanguinē sub speciebus panis & vini, quod significatū fuit per sacrificiū Melchisedech, qui obtulit panē & vinū *De quo pontifex nostro Christo filio dei Grandis* id est, profundus & magnus *Nobis sermo est, & ininterpretabilis ad discendum* id est, difficulter interpretabilis seu exponibilis, &

Ioan. 11.

Psalm. 21.

Lucæ. 22.

Math. 26

Ioan. 11.

Ioan. 1.

Philipp. 2.

Ioan. 19.

Psalm. 109

Ioan. 6.

Gen. 14.

& pene exponi non valens propter materiæ altitudinē, & item A ob vestram incapacitatem. Propter quod subditur, *Quoniam imbecilles, id est, infirmi mente Facti estis, ad audiendum aure cordis tam profunda mysteria.* Aliqui textus habent, & interpretabilis, id est, interpretatione indigens, quia ob suâ diffcultatē indiget expositione ingenti. Merito autem dixi vos imbecilles. *Etenim cum deberetis magistri, id est, multū eruditi & spiritaliter exercitati Eset propter tempus, id est, eo quôd diu ad fidem cōversis estis, & ante in lege atq; prophetis instructi fuistis, Rursus indigetis* sicut & ante indigistis, *Ut vos doceamini quæ sint elementa, id est, principia prima*

Exordij id est, simplicis doctrinæ, seu symboli fidei *Sermonē dei, id est, sacræ scripturæ, in qua doctrina & symbolum fidei cōtinentur ac describuntur.* Per elementa itaq; exordij sermonis dei intelliguntur prima & communia in fide, puta articuli fidei, quos quilibet scire debet. *Quemadmodū in naturalibus elementa dicuntur prima atque cōmunia principalia, ex quibus mixta componuntur.* Et in grammatica literæ alphabeti, quas primo pueri discunt, ex quibus syllabæ cōponuntur elementa vocantur. Non est autem putandum, quod Hebræi cōversis tam rudes fuerunt, quod fidei articulos nescierit, sed instrui indigebat circa intellectum eorum, *Et facti estis, id est, ad tantam imperfectionē redacti, Quibus lacte opus sit, id est, qui facili doctrina, & mediocri sermone indigetis more infantium, qui lacte aluntur propter naturæ molliem, Non solidio*

id est, perfecte atque sublimi doctrina instrui non potestis *Omnis enim qui lactis est particeps id est, cuius cibus & pars est tener, rudis & imperfecta instructio. Expertus est sermōnis iustitiæ, id est, eruditione conveniente, perfectis (quæ & perfectionem inducit) priuatus est. Parvulus enim id est, imperfectus & puero similis Est.* Vnde Corinthiis dixit Apostolus, *Tanquā parvulus in Christo lac vobis dedi, nō escam.* 1. Cor. 3. Et Esaias, *Quem docebit dominus scientiam, & quē intelligere faciet auditum? Ablatos à lacte, auctulos ab vberē.* Esai. 28. Veritamen nomine lactis interdum significatur puritas seu dulcedo, vel simplicitas mentis, Sicq; admonet Petrus, *Quasi modo geniti lac concupiscite Perfectorum autem id est, spiritaliū, virtuosorum, & cōtemplatiuorum hominum Est solidus cibus spiritualis, id est, mystica sapientia, subtilis doctrina, iuxta*

1. Cor. 3.

Esai. 28.

1. Petri. 2.

1. Cor. 2. D quod alibi dictum est, Sapientiam loquimur inter perfectos
 Eorum qui pro consuetudine, id est, ex usu & habitu lectionis
 & informationis, sanctæque conuersionis, que maxima pro-
 mereatur sapientie infusione, Exercitatos habent sensus, id est,
 eruditos, expertos & validos intellectus Ad discretionem boni
 ac mali, id est, ad distinguendum & separandum verum à fal-
 so, & bonum à malo, prout dominus per Hieremiam ait, Si se-
 paraueris preciosum à vili, quasi os meum eris. Denique in
 Hier. 15. scripturis frequenter ponitur sensus pro intellectu, vt est illud
 1. Ioan. 5. Ioannis, Scimus quonia filius dei venit & dedit nobis sensum,
 Lucæ. 14. vt cognoscamus deum verum. Et Lucas quoq; ait, Tunc aper-
 ruit illis sensum, vt intelligerent scripturas.

E

Cap. VI. Quapropter intermittentes inchoationis
 Christi sermonem. ARTICVLVS VI.

Matth. 5.

OSITA increpatione Hebræorum, subiungitur
 blanda exhortatio eorundem Quapropter vide-
 licet quoniam perfectorum est solidus cibus, in-
 termittentes inchoationis Christi sermonem, id est,
 prima atque cõmunia Christianæ doctrinæ prin-
 cipla, vt sunt articuli fidei, Ad perfectionem, id est, ad verã sa-
 pientiam & sanctam conuersionem Feramur id est, mo-
 ueamur, deo per gratiam nos intas excitante, & proximo ad-
 iuuante, vel anima seipsam hortante. ¶ Deinde ostendit Apo-
 stolus quæ sunt, quæ velit iam prætermittere eo quod spectant
 ad inchoationem sermonis Christi, tanquam fidei rudimen-
 ta, quibus nouelli in fide instrui habent. Sunt autem, sex sicut
 1. Ioan. 15. patebit. Non rursus iacientes fundamentum penitentiae, id est,
 1. Cor. 3. non iterum tractantes de sacramento penitentiae, quæ est pri-
 mum fundamentum, quantum ad peccatores adultos, bap-
 tizatos, gratiam adipisci conantes, quæ penitentia est. Ab ope-
 ribus mortuis, id est, recessus ac dolor de peccatis, quæ interfi-
 ciunt animam. Nec rursus iacientes fundamentum Fidei ad
 deum, id est, non iterum de ipsa fide (quæ est fundamentum
 virtutum) loquentes, videlicet de nuda ac simplici fide. Infra
 tamen fit sermo prolixius de fide idonea atque perfecta, Bar-
 ptismatum doctrinæ, id est, non denuo determinantes de bap-
 tismo Christianæ legis. Dicit autem pluraliter, baptisum, propter

propter triplex baptismum, videlicet fluminis, fluminis, & san-
 guinis, Impositionis quoque manuum, id est, non iterum tra-
 ctantes de sacramento confirmationis, in quo datur spiritus
 sanctus ad robur animæ per impositionem manuum Ac re-
 surrectionis mortuorum, id est, non de generali mortuorum re-
 surrectione rursus agentes, Et iudicii æterni, id est, non de
 Apoc. 22. finali iudicio denuo pertractantes. Quod ideo appellatur æ-
 ternum, quia effectus sententiæ iudicis, scilicet merces reddenda
 æternaliter durat. Et hoc faciemus, id est, prædicto modo
 procedemus, faciliora prætermittendo, & ad perfectionem ten-
 dendo, Si quidem permisit deus, id est, si tempus viuendi, gra-
 tiamque adimplendi præstiterit. Impossibile est enim eos
 Hoc tribus modis exponitur. Primo sic, ad perfectionem fer-
 ramur, nec opinemur nos posse per baptismum sæpius emun-
 dari. Impossibile est enim eos Quisemel sunt illuminati, id est,
 fidē & gratiam primo receperunt in fonte baptismatis, Et quæ
 stauerunt donū cælestis, id est, diuinæ pietatis effectum, videli-
 cet peccatorum remissionem & consolationem internam ex-
 pecti sunt, Et participes facti sunt spiritus sancti, id est, septem
 dona spiritus sancti sortiti sunt, quæ omnia simul ad gratiam
 gradum faciente infunduntur, & simul cum ea habentur atque
 perduntur. Gustauerunt nihilominus bonum dei verbum, id est,
 Christi dulcedinem secundum eius diuinitatem contemplan-
 do ac diligendo senserunt. De quo verbo pater testatur, Eru-
 ctauit cor meum verbum bonum. Vel, bonum dei verbum, id
 est, euangelicæ doctrinæ sermo: ita vt dicere valeant, Quam
 dulcia faucibus meis eloquia tua. Illud quoque Hier. Factus
 est sermo domini in corde meo quasi ignis exarsit, claususque
 Psal. 118. ostibus meis; & defeci, ferre non sustinui. Virtutesque seculi
 uenturi, id est, cælestes perfectiones, seu animæ & corporis
 Psal. 144. uirtutes in patria habendas iam gustauerunt per spem seu ali-
 quam prælibationem ac inchoationem, Et prolapsi sunt, id
 est, post tanta beneficia in vitia corruerunt Renouari rursus
 id est, spiritualiter regenerari Ad penitentiam, id est, ad gra-
 tiam penitendi, videlicet vt gratiam reparent per baptismum,
 Rursus crucifigentes sibi metipsis filium dei, id est, isti qui per
 baptismum iterationem resurgere putant à culpis, iterum quan-
 tum in ipsis est, & ad propriam damnationem crucifigunt Chri-
 stum, Et ostentui habentes, id est, cum irrident. Nam & cruci-
 fixoribus

D fixoribus & irrisoribus Christi confimiles sunt. Cum enim in baptismo cōfigurentur Christo passio atq; sepulto, iuxta quod dicitur est ad Romanos, *Quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus.* Consepulti enim fumus cum illo per baptismum &c. Nam ergo asserunt baptismum iterari posse, passionem quoque ipsius iterabilem fore proferant videntur. ¶ Secundo exponitur de quoque reciduiante, qui post prædicta beneficia in magna peccata prolabitur, & in his quodammodo habitatur. Non enim homo prædictas gratias experitur, nisi fit valde perfectus. Talis vero non subito euacuatur, sed paulatim, donec penitus obtinebretur. Tales ergo ad penitentiam renouari, id est, iterum emendari & penitere impossibile, id est, difficile secundum quem modum peccata in spiritu sanctum dicitur irremissibilia. Et Christus Iudæis dixit, *Quomodo potestis loqui bona, cum sitis mali.* Sic enim apud Prophetam legitur, *Si mutare potest Aethiops pellem suam, & vos poteritis benefacere.* Huiusmodi quoque iterum crucifigunt sibi filium dei, quoniam quantum in ipsis est, causam suæ crucifixionis reiterant. ¶ Tertio exponitur pro statu futuri seculi, vt sit sensus, quod prædicti renouari non possunt ad penitentiam post hanc vitam, secundum quod scriptum est. *Venit nox quando nemo potest operari.* Primum autem intellectus conuenientior est. Apostolus enim loquitur Hebræis, amputans eis occasione errandi circa baptismum, videlicet ne sic arbitrentur repeti posse baptismatis sacramentum, quemadmodum ablutiones & baptismata legis Moysi iterabantur. Denique ex præinductis verbis Apostoli Nouatius Romanæ ecclesiæ diaconus sumpsit occasione hereticæ impietatis, affirmans sacramentum penitentiae iterari non posse. Ad cuius erroris cōfirmationem aliqui adduxerunt quod scriptum est in Iob, *Ecce hæc tribus vicibus operatur deus per singulos.* Et in libro Regum, *Si peccauerit vir in virum, placari ei potest deus.* Si autem in deum peccauerit, quis exorabit pro eo? Et multa similia in scripturis habentur: vt cū ait Ioannes, *Est peccatum ad mortem.* Non dico vt pro illo quis oret. *Quæ omnia prudenti indigent intellectu, ne verba vite & veritatis fiant pabula mortis & salutis.* ¶ Præterea quod prædicto modo reciduiantes, vel rebaptizari volentes, non reuocentur ad penitentiam, secundum expositiones prætractas ostendit per

Roma. 6.

E

Math. 12.

Hier. 12.

Ioan. 9.

Error Novatii diaconi.

Iob. 33.

1. Reg. 2.

1. Ioan. 5.

dit per simile. *Terra enim sepe uenient super se bibens imbrē,* A id est, humorem seu pluuiam sibi desuper incidentem consumens. *Et generans herbam opportunam,* id est, fructum conuenientem illis à quibus colitur mediate vel inmediate, id est, agricolis, seu possessoribus, qui eam faciunt arari & exerceri. *Accipit benedictionem à deo,* id est, deo eam fecundante à suis cultoribus cōmendatur, tanquam fructificera. Vel, accipit benedictionem, id est, fecunditatem à deo tanquam à prima principalique causa. *Proferens autē spinas & tribulos,* id est, infructuosa existens. *Reproba est & maledictio proxima,* id est, reprobat & tanquam sterilis maledicitur. *Cuius consummatio,* id est, fructificatio scilicet spinarum ac tribulorum productio. *Erit in combustionem,* id est, igni tradetur. Spiritualmente terra ista est homo, cuius anima accipit imbrē super se uenientem, id est, B cœlestis gratiæ vel sapientie salutarem profluuium. Cum autē producit herbam opportunam, i. opera virtuosa, conuenientia illis à quibus colitur, id est, angelis, custodiis & prelati, ac prædicatoribus accipit benedictionem, i. gratiæ incrementum à deo. Habenti enim dabitur, & abundabit. *Proferens autē spinas & tribulos, i. passiones acutas ac opera praua,* reproba est: cuius cōsummatio, i. finis, erit in combustionem ignis aeterni, prout saluator ait, *Si quis in me nō manserit, mittetur foras sicut palmes: & colligent eum, & in ignē mittent.* Sed ne propter pergruam inerepationis rigore exasperaretur, vel pusillanimes ferent adiungit blandam consolationem. *Confidimus autē de vobis dilectissimi meliora & viciniora salutis,* id est, perfectiora opera, & beatitudinis magis meritoria, vobis inesse speramus, quā superius infuussa viderim, vel quam sint spinæ ac tribuli, quæ suffocant verba dei, *Tametsi ita loquimur,* id est, C quauis tam dure vos inerepauimus, & rationabiliter ita confidimus. *Non enim iniustus est deus,* cuius virtus iustitiæ ininitium est. *Vt obliuiscatur operis uestri,* id est, per modum obliuiscens se habeat, non attendendo nec remunerando vestra opera bona, *Et dilectionis dei ac proximi.* *Quam in latere,* ostendistis foris per actus charitatis. Nam exhibitio operis probatio est charitatis. Ideo dicit quoque saluator, *Si Ioan. 14. quis diligit me, sermones meos seruabit.* *In nomine ipsius, i. propter amorem dei, & gloriam eius, Quia ministrastis,* id est, necessaria vite præbuisistis & obsequia congrua impendistis

Lucæ. 3.

Math. 25.

Ioan. 15.

C

Sanctis

D *Sanctis* .i. fide & opere Christianis, Et ministratis eis perfe-
 uerando in opere inchoato, sicut & Galatis iam dictum est,
 Galat. 5. Per charitatem seruite inuicem. *Cupimus autem* zelo vestrae
 salutis accensum Numquaque uestrum eandem ostentare sollicitudinem
 .i. prae-memoratam sollicitam ministrationem frequen-
 ter ostendere, *Ad expletionem spei* .i. ad adipiscendum bonum
 aeternum, premium quae caeleste speratum, videlicet propter
 consequentiam verae felicitatis, quae est expletio .i. actua-
 tio spei. *Ostentare inquam* Usque in finem vitae praesentis. *Qui*
 enim perseuerarit iuxta in finem, saluus erit. *Vt non* segnes .i.
 pigri ac tepidi, *Efficiamini* prout in Apoc. cuidam improperatur.
 Apoc. 2. Habeo aduersum te quod charitatem tuam primam
 Apoc. 3. reliquisti. Et in eodem libro. *Vt* nunc calidus esses aut frigidus,

E *reliquisti*. Et in eodem libro. *Vt* nunc calidus esses aut frigidus,
 Verum .i. sed imitatores eorum efficiamini, *Qui fide et pa-*
 tientia .i. merito spei actibus fidei atque patientiae, *Haereditas*
 tabit promissiones .i. promissa caelestia hereditaria possidebunt,
 Etsa. 64. quae nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor capere valet.
 1. Cor. 2. *Quod* autem factae sint hominibus promissiones diuinae deinceps
 Gen. 12. ostenditur. *Abraham* namque promittens deus bona terrena
 Gen. 15. atque caelestia .i. possessionem terrae Chanaan dandam semi-
 ni suo, & omnes gentes benedicendas esse in semine suo, videlicet
 Galat. 3. benedictione salutis aeternae, *Quoniam* neminem .i. nul-
 lum *Habuit* per quem iuraret maiorem Nil enim maius seu di-
 gnius deo est, per quod possit deus iurare. *Iurauit* per semetipsum
 sum dicens, *Nisi benedicens* benedicam te .i. in spiritualibus ac
 temporalibus bonis copiam tibi praestabo, quod si non fecero,
 non mihi credatur, nec aestimer deus, *Et multiplicans* multipli-
 cabote .i. multos ex te filios procreabo, De hoc legitur in Ge-
 nesi, quemadmodum deus iurauerit Abraham, quod semen eius
 esset, sicut stellae caeli, & sicut arena maris, Et sic Abraham

F *Longanimiter* ferens .i. diu patienter expectans *Adeptus* est
 repromissionem .i. bona promissa, videlicet vitam aeternam, &
 reliqua iam expressa. Cur autem deus iurauit, subiungitur, sci-
 licet ad condescendum infirmitati humanae. *Homines* enim
 nim per maiorem sui .i. per aliquem vere vel opinatiue dignio-
 rem. *Iurant* Confirmatio namque non fit, nisi per aliquem cer-
 tius atque stabilius. Idololatrae vero iurant per idola, quibus
 ipsi digniores sunt. Ipsi tamen idola sua deos esse putantes ar-
 bitrantur se idolis inferioribus, *Et omnis* controuersus eorum finis
 id est,

.i. terminatio totius altercationis hominum, *Est iuramentum* A
 valens ad confirmationem eius quod dicitur, cui aliter non cre-
 deretur, nisi iuramento firmaretur, In quo hoc est, per quod iu-
 ramentum Abraham factum, Abundantius volens deus offen-
 dere pollicitationes suae haereditibus .i. electis diuinas prom-
 missiones aeternaliter possessuris, videlicet Abraham & femini
 eius, *Immobilitatem* consilii sui .i. inuariabile propositum sap-
 ientiae suae, seu consilium suum immobile de saluandis. *Consilium*
 enim dei immobile est. Et quoniam deus mutet sententiam,
 non tamen consilium. Dum ergo consilium dei iuramento firmatur,
 multum abundanter ostenditur hominibus immobilitas
 diuini consilii. Ideo subditur, *Interpositum iurandum* .i.
 sermoni quem habuit ad Abraham misit iuramentum, *Vt* B
per duas res immobiles .i. per immobilitatem diuini consilii &
 infallibilitatem diuini iuramenti, *Quibus impossibile est* men-
 tiri deum qui est prima totius veritatis mensura, & veritas ip-
 sa, *Fortissimum* solatium .i. iucundam atque precipuum securi-
 tatem siue fiduciam, *Habemus* de adeptione promissorum
 bonorum, *Qui confugimus* ad deum dicentes, Domine refu-
 gium factus es nobis, *Ad tenendam* propositam spem. .i. ad firmi-
 ter conseruandam futurae beatitudinis expectationem.

Quam spem Sicut ancoram habemus animae tutam ac firmam .i.
 quemadmodum ancora corporalis tenet nauim in fluctibus
 fixam, ne mergatur aut desinat, sic spes est spiritualis ancora
 animae tuta & firma .i. secura & fortis, quoniam tenet animam
 inter prospera & aduersa in domino, fixam atque illasam. *Vnde*
 in libro Machabaeorum habetur, Omnes qui sperant in do-
 mino, non infirmantur. Et in Psalmo, Sperent in te, qui noue-
 runt nomen tuum, quoniam non dereliquisti querentes te do-
 mine, *Et incedentem* .i. tendentem & nos introducetem,
 Vsque ad interiora uelaminis .i. vsque ad patriam beatorum,
 quam modo non cernimus nisi fide, de cuius ratione est quaedam
 obscuritas, quae veritatis velamen. Interiora ergo velaminis sunt
 secreta caelestia seu beatitudo futura iam nobis velata. Inter
 ecclesiam quippe militantem, ac triumphantem interpositum
 est velamen, *Vbi* hoc est, quae secreta patriae, Praecursor pro-
 nobis .i. ad nostram vtilitatem, introiit in ascensione, vi-
 delicet, Iesus qui exultauit vt gigas ad currendam viam, *Psal. 18.*
 &c. & ante nos festinauit ad patriam, *Secundum ordinem* Mel-
 chisedec,

Etsa. 46
 Hierc. 32.
 Gen. 22.
 Psal. 89.
 Galat. 5.
 2. Marc. 11.
 Psal. 9.
 Roma. 1.
 Psal. 18.
 Psal. 109.

D chisedec, pontifex fallus in eternum. Hæc verba iam dicta sunt atque exposita.

Cap. VII. Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos dei summi, &c. ARTICVLVS. VII.

Vperius dixit apostolus grandè sibi esse sermonem ad dicendum de Christo. Hic ergo sermo nunc prosequi incipit, manifestans excellentiam sacerdotij Christi, comparatione sacerdotij Leuitici seu legalis. Iam quippe plenus docet, quem admodum Christus sit sacerdos secundum ordinem Melchisedec, non secundum ordinem Aaron. Itaque rationè assignans cur dixerit Christum esse pontificem in æternum secundum ordinè Melchisedec, ait, *Hic enim Melchisedec rex Salem* Secundum Hebræos Melchisedec fuit primogenitus

Psal. 109.

Noè, alio nomine dictus Sem, quem dicunt habuisse tempore natiuitatis Abrahæ trecentos & nonaginta annos, vixisse que cum vsque ad tempora Isaac & Jacob. Quod enim in Genesi legitur Rebeccam transisse ad consulendum dominū super filiis, quos in vtero habuit, dicitur quod ad Melchisedec pro consilio iuerit. Denique per Salem Isidorus intelligit Hierusalem, que alio nomine dicta est Salem. Quam asserit à Melchisedec primo ædificatam, regnasque eam in illa. Probabilius tamen est dictum sancti Hieronymi asserentis Salem fuisse oppidum terræ seu regionis Sychem, quod nunc vsque Salem vocatur. Vbi ex magnitudine ruinarum palatium Melchisedec demonstratur. Vnde legitimus de Ioāne Baptista, Erat Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salem. Sacerdos dei summi non idolorum, quorum tunc viguit cultus. Tempore enim legis nature primogeniti fuerant sacerdotes, *Qui obtinuit id est, occurrit Abrahæ sibi propinquo. Regresso id est, redeuntis, A cæde id est, percussione Regum legitur enim in Genesi, quomodo quatuor reges impugnaverunt quinque reges, sub quorum vno, videlicet sub rege Sodomæ habitauit Loth, qui à quatuor regibus captiuus abductus est quinque regibus superatis. Quo audito, Abraham collectis trecentis & octo-*

Gene. 14.

Gene. 25.

Gene. 14.

Hierony.

Ioan. 3.

Gene. 14.

decim vernaculis suis, insecutus est quatuor reges, quibus deuictis & præda excussa reduxit nepotè suum Loth, *Et benedixit Melchisedec si videlicet Abrahæ dicens, Benedictus Abraham*

Abraham deo excelsio *Cui & decimas id est, decimam partè A*

Omnium spoliolorum que de regibus sumpta fuerunt Diuisi sit Abraham tanquam maior ac sacerdoti præcipuo. Et quoniam Melchisedec præstitit Abrahæ spiritualia eū benedicens, ideo Abraham reddidit ei temporalia bona. Deinde ostenditur quod Melchisedec rectè figurauerit Christum. *Psal. 109.*

*Primum quidem hoc dico de Melchisedec, Qui interpretatur id est, cuius nomen imponitur, Rex iusticie Dicitur enim à Melchis, quod est rex, & Sedec, iusticia, quasi rex iusticie. Deinde autem vocatus est Rex Salem quod est interpretatur, Rex pacis propter vtunque istorum significat Christum, de quo ait psalm. Orietur in diebus eius iusticia, & abundantia pacis. Iusticia namque & pax se concomitantur: iuxta illud Esaiæ, Erit opus iusticie pax. Melchisedec inquam existens *Sine patre, sine matre non quia non habuit, sed quia scriptura non exprimit, in figura Christi, qui fuit sine matre in cælo, secundum naturam diuinam: & sine patre in terra, secundum naturam humanam, Sine genealogia id est generatione seu prole, vel quia non habuit, vel quia scriptura hoc subicit, Neque initium dierum, neque finem uitæ habens secundum sensum prætaxatum, videlicet quia non describitur ortus vel occasus uitæ eius. Et hoc in figura Christi, quia secundum diuinam naturam æternus est. Ex his videtur stare non posse dictum Iudaorum, quod Melchisedec fuit Sem. Parentes enim & genealogia atque initium dierum Sem describitur in Genesi. Nisi forte dicatur, quod scriptura non dicit hæc de eo sub nomine Melchisedec. Apparet præterea quod aliter dicit, vt dicatur Melchisedec fuisse de patre & matre. Quia ob nimiam eius senectutem nemo tempore senectutis Melchisedec, noticiæ seu memoriæ habuit partem eius. Et simili modo dicit sine initio & sine diei sicut de re vltra solitū cursum durante dicimus, quod nunquam cessabit. Sed tunc latius obici posset, quod simili ratione illi qui ante diluuiū erant, & multo diutius isto Melchisedec vix erūt, possent dici sine patre & matre, &c. Ad quod facile respondetur, quod tunc consuetū erat homines tam diu viuere, non autè post diluuiū. Vnde & dominus dixit, quod anni humanæ uitæ essent exinde centū viginti. *Assimilatus autem Melchisedec iste in omnibus iam prædictis, vt tactum est, Filio dei manet sacerdos in perpetuum hoc de sacerdotio Melchise-***

Psal. 109.

Psal. 71.

B

Esaiæ. 12.

Gene. 10.

C

D Melchisedec dicitur, quoniam finis eius in scriptura non enarratur, nec aliquis ipsi Melchisedec successisse describitur, quod totum fit in figura Christi, ac sacerdotij eius. ¶ Adhuc autem ostendit Apostolus, dignitatem ipsius Melchisedec, excellentiamque sacerdotij eius ultra sacerdotium Leviticum.

Intuemini autem .i. solerter penfate, Quantus .i. quàm dignus Sit ipse Melchisedec Cui & decimas dedit de precipiis .i. de melioribus rebus. Vel de præcipiis .i. vnus præcipuorum seu dignissimorū hominū. f. Abrahâ patriarcha .i. princeps patrum, qui decimas dando cognouit se inferiorem ei cui decimas dedit. ¶ Insuper præfert ipsum Melchisedec Leuitis. Et quidem de filiis Leui sacerdotium accipientes .i. filij karon nati ex filiis Leui fungentes sacerdotio secundum legem,

Num. 12. Mandatum habent in lege Decimas sumere à populo .i. ab inferioribus, non ab excellentioribus. Et hoc Secundum legē, .i. à fratribus suis puta Iudæis, & etiam ab inferioribus Leuitis. Inferiores enim Leuitę sacerdotibus decimas dabant, in signū suę subiectionis. Hęc autem decima vocabatur decima decimæ, quia de decimis sibi datis decimas persoluerunt, Quamquam & ipsi fratres sacerdotum (puta Iudæi) omnes ferē & inferiores quoq; Leuitę Exierunt de lumbis Abrahę .i. de semine eius nati sunt, quemadmodum sacerdotes. Quasi dicat, Sacerdotes alius pares sunt genere, sed maiores sunt sacerdotij authoritate. Non ergo Iudæi dederunt sacerdotibus decimas, nisi propter excellentiam sacerdotum, quam ex diuina ordinatione habebant. Ergo Abraham decimas dedisset Melchisedec, nisi maior eò fuisset. Et quoniam iste Melchisedec à tam excellenti patriarcha, sine legis mandato quasi propria authoritate, decimas sumpsit, constat quod eius sacerdotium excellentius sit sacerdotio Leuitico. Cuius autem generatio non annumeratur in eis .i. Melchisedec, cuius generationem scriptura non recitat, qui etiam non fuit de semine Abrahę, sicut Iudæi, à quibus Leuitę decimas acceperunt Decimas sumpsit ab Abraham tanquam ab inferiori. Ergo maior fuit eo & posteris eius. Cuius aliam rationem subdit Apostolus, Et tunc Abraham patriarcham Qui habebat reprobissimos .i. cui deus multa promissit, videlicet, quod in semine eius benedicerentur omnes gentes, & ipse in bona senectute moretur, Benedixit ipse Melchisedec dicēs, Benedictus Abraham deo

deo excelso. Sine ulla autem contradictione id est, nullo negante Quod minus est id est, inferius A meliore id est, à sublimiori Benedictur Benedicens enim inter deum & eum qui benedicitur medius est. Quod intelligendum est de benedictione consecrationis. Ergo Melchisedec maior fuit quàm Abraham. Tertiam quoque rationē ad idem subdit Apostolus, Et hic quidē in sacerdotio Leuitico Homines morientes id est, sacerdotēs mortales, per mortem sibi inuicem succedentes Decimas accipiunt à Iudæis, Ibi autem id est, in ipso Melchisedec Cæstat scriptura Quia uisus ipse Melchisedec. Quoniam nil dicit de morte ipsius, quasi sit sine fine dierū. Quod fit in figura Christi pontificis nostri, cuius sacerdotiū discernitur à sacerdotio Leuitico per Melchisedec. Hęc uerba quidam male intelligentes, dixerunt Melchisedec immortalē fuisse. Patet ergo quod sacerdotiū Melchisedec, dignius erat sacerdotio Leuitico. Et ut ita dictum sit id est, sic loquendo, videlicet per figurā, quæ appellatur Synecdoche Per Abrahā dantem decimas ipsi Melchisedec Et leui id est, ordo sacerdotum Leuiticorum Qui decimas accipit secundum legē à populo Israël. Decimatus est id est, decimas dedit sacerdoti Melchisedec. Et recte dixi quod Leui per Abraham seu in Abraham, non per seipsum decimas dedit, quoniam nondum erat.

Adhuc enim in lumbis patris sui, videlicet Abrahę Erat Leui Quando obuiauit ei scilicet Abrahę, ipse Melchisedec Per lumbos autem significat Apostolus membra in quibus est semen, id est, virtus generatiua. Quemadmodum ergo Adā peccante omnes peccauimus, qui eramus in lumbis eius: sic Abraham dante decimas, Leui & ceteri existentes in lumbis eius, decimas præsterunt. Ideo inferiores fuerunt ipso Melchisedec, quia dās decimas inferior est recipiente. Nō tamen Christus in Abraham decimatus est, sicut nec in Adam peccauit, quanuis fuerit in lumbis amborum. Fuit nempe in lumbis Adę ac Abrahę, alio modo quàm ceteri, yputa tantum secundum corporeā substantiam, non secundum rationem feminalem, quia non fuit conceptus naturali uirtute feminis, sed supernaturali potentia sancti spiritus. Sacerdotium ergo Melchisedec dignius sacerdotio fuerat Leuitico, non autem sacerdotio Christi aut Christiano. ¶ Deinde probat Apostolus, quod sacerdotiū Christi præstatius sit sacerdotio Leuitico, ipsumq;

Y ouacuet,

A
Gene. 14.
Psal. 109.
B
Gene. 14.
C
Gene. 3.
Nume. 18.
Luci.

Gal. 3. D Propter quod dictū est ad Galatas. Si data esset lex qua posset iustificare, vere ex lege esset iusticia. *Introductio uero melioris spei .i. exhibitio spei nobis à Christo proposita, qua non terrena sed cœlestia bona expectamus, est Per quam .i. cuius virtute Proximamus ad deum .i. ad deum accedimus, acquirēdo perfectionem gratiæ in presenti, & perfectionem gloriæ in futuro. Hæc enim est vera atque formata spes, quæ non confundit, sed saluatur.* ¶ Insuper probat Apostolus sacerdotium Christi firmius ac dignius esse sacerdotio Leuitico, quoniā Christus institutus est sacerdos à deo cum iureiurando, Sacerdotes vero legales sine iureiurando, seu iuramento diuino.

Et quantum est .i. illud quod est sacerdotio Christi perhibetur, Non sine iureiurando factum est nec intelligendum sine eo. Alii quidē puta leuitici sacerdotes non in perpetuū duraturi, Sine iureiurando .i. sine confirmatione diuini iuramenti Facti sunt sacerdotes. Vnde in Exod. vbi de ordinatione sacerdotum legalium agitur, nullum interponitur iuramentum. Sic quippe dominus ait ad Moysem, Applica fratrem tuum cū filiis suis de medio filiorū Israël, vt sacerdotio fungantur mihi. Hic autē videlicet Christus sacerdos effectus est secundū assumptam naturam cum iureiurando per cum. i. ab eo, puta à deo patre Qui dixit ad illum in psal. Iurauit dominus primo haud dubiū, quin per seipsum Et non poenitebit eum iurasse. nūquam enim poenitit de eo quod semel decretum est in suo aeterno consilio, quanuis interdum poeniteat. i. per modū poenitentis se habeat, mutando factum, seu variando sententiam.

Exod. 28. E Vnde in libro Regum legitur, Porro triūphatur in Israël nō parceret, & poenitudine non flectetur. Neque enim homo est, vt agat poenitentiam. Tu es sacerdos in æternum in quo patet inuariabilitas sacerdotij Christi. Instantum .i. tam multum sicut sacerdotium Christi præfulget sacerdotio legali, videlicet quod est æternum & iuramento firmatum Melioris testamenti .i. perfectioris legis Sponsor .i. assertor Factus est iesus Docuit enim euangelicam legem seu nouum testamentum, quod veteri testamento vehementer nouum. Promittit namque bona æterna, gratiam continet, & ad felicitatem, quæ snis est legis, introducit. Vel sic, Melioris testamenti. i. præstatorum bonorū puta cœlestium, sponsor & promissor factus est Iesus, Qui in exordio suæ prædicationis, poenitentiam (in-

quit)

quit) agite, appropinquet enim regnū cœlorū. Nomine autem testamenti interdum exprimitur bonū, quod per testamentum præstatur. Vetus vero testamentum spondebat terrena.

¶ Præterea agit Apostolus de vnitatem sacerdotij Christi. Et alii quidē Leuitici generis facti sunt sacerdotes summi sibi inuicem succedentes Secundū legē quæ præcepit filiū succedere patri in sacerdotio Idcirco quod morte .i. per mortem Prohiberentur permanere .i. iugiter viuere. Hæc autem Christus Eo quod maneat in æternū non solū secundum diuinitatē, sed & secundū humanam naturam post resurrectionem. Vnde Iudæi dixerunt, Nos audiuimus ex lege, quia Christus manet in æternū Sempiternū habet sacerdotiū Ex his elicit Apostolus efficaciam sacerdotij Christi, Vnde .i. propter sempiternitatem sacerdotij sui, Et saluare .i. salutem conferre In perpetuum potest videlicet quando est aliquis saluandus. Vel saluare in perpetuum. i. perpetuā beatitudinē dare, Accedens spiritali accessu Per seipsum .i. in propria persona, secundum quod homo, nō per aliquem mediatorem seu aliam hostiā, ad deum patrem, tanq̄ aduocatus noster ac mediator Semper uiuens .i. vigorosus ac viuax existens. Resurgens enim ex mortuis, iam nō moritur Ad interpellandū pro nobis Quomodo autem conueniat Christo interpellare. i. orare pro nobis diligenter tractatum est ad Romanos, vbi hæc eadem verba ponit Apostolus. Quod vero Christus sit idoneus ad interpellandum pro nobis, deinde ostenditur. Talis enim sicut subscribitur,

Decebat ut nobis .i. ad nostram salutem procurandam, Effect pontifex vt pote Sanctus in anima per omnis culpæ carentiam Innocens quantum ad alios, quia non est inuentus dolus in ore eius, Impollutus corpore Segregatus à peccatoribus .i. à grege iniquorū remotus nunc, loco & opere. Veruntamen Christus in hac vita non erat corporaliter à peccatoribus segregatus, nec eos vitauit. Nam cum Pharisei dixissent discipulis, Quare cum publicanis & peccatoribus manducet & bibit magister vester? Christus respondit, Non indigent qui sani sunt medico, sed qui malo habent. Venit enim filius hominis quaerere & saluum facere quod perierat. Opere tamen & consensu separatus fuit ab eis, Et excellentior cœlis factus Ascēdit enim super omnes cœlos, & vniuersis creaturis cœlestibus dignior est, quoniā pater omnia subiecit sub pedibus eius. Qui Christus

V. iij Non

1. Reg. 15.
Dan. 2.

F Vnde in libro Regum legitur, Porro triūphatur in Israël nō parceret, & poenitudine non flectetur. Neque enim homo est, vt agat poenitentiam. Tu es sacerdos in æternum in quo patet inuariabilitas sacerdotij Christi. Instantum .i. tam multum sicut sacerdotium Christi præfulget sacerdotio legali, videlicet quod est æternum & iuramento firmatum Melioris testamenti .i. perfectioris legis Sponsor .i. assertor Factus est iesus Docuit enim euangelicam legem seu nouum testamentum, quod veteri testamento vehementer nouum. Promittit namque bona æterna, gratiam continet, & ad felicitatem, quæ snis est legis, introducit. Vel sic, Melioris testamenti. i. præstatorum bonorū puta cœlestium, sponsor & promissor factus est Iesus, Qui in exordio suæ prædicationis, poenitentiam (in-

A
Matt. 4.

EPIST.
Num. 20.

10an. 12.

B

Apoc. 1.
Roma. 6.

Roma. 8.

C

Esaie. 53.

Matt. 9.

Ephe. 4.

Psal. 8.

D Non habet quotidie necessitatē, quemadmodū sacerdos legalis necessitatē habebat Prius pro suis delictis hostias offerre. Deinde pro populo .i. populi delicto expiando. Hoc namq; erat imperfectionis in sacerdotibus veteris testamenti, quod prius pro propria reconciliatione hostias immolabāt. Sed Christus qui peccatū nō fecit, talis nō fuit nec indiget quotidie offerre pro populo hostiā. Hoc enim fecit *semel* hoc est, vna vice obtulit hostiam pro populo. *Seipsum offerēdo* deo patri in ara crucis pro nobis. Quae hostia tanta est dignitatis, vt pro omnī peccatis sufficientissima fuerit, ideo non indiget iterari. Sed sacrificia legis propter insufficientiā suam iterabantur quotidie. Ideo sequitur, *Lex enim Moisaica Homines* de semine Aaron *Constituit sacerdotes infirmitatē peccandi ac moriendi,* *Habentes* qui & peccabat sicut & ceteri, ideo pro seipsis indigebant offerre. *Sermo autē iurifurandi* .i. sermo dei iuramento firmatus, seu iurādum sermone prolātū. Qui sermo enim *Post legē* .i. legislationē in monte Sinai factū Est dictus per Dauid in Psal. vbi dicitur, Iurauit dominus & non penitebit eum *Filius* dei incarnatum constituit sacerdotē *Perfektū* .i. plenum gratiā & veritatis, *In aeternū* Christus enim secundum diuinam naturam est simpliciter perfectus, quemadmodum pater. Secundum naturā vero humanā tanta extitit perfectionis, quantam capere potest natura creata, quia non ad mensuram dat deus spiritum homini Christo.

Exod. 24.
Psal. 109.
Ioan. 1.
Ioan. 3.

F

Cap. VIII. Capitulum autem super ea quae dicuntur, ARTICVLVS. VIII.

Multis iam de dignitate sacerdotij Christi prae-memoratis: nūc summarie breuiterq; perstringit apostolus ea quae materiā istam concernunt, ostendēs etiam eminentiam sacerdotij Christi, ratione sacerdotalis officij. *Capitulum autem* .i. breuis multorum complexio. Capitulum naq; ac capite nomen sortitur, quoniam sicut in capite omnes sensus vigent & cōtinentur, sic capitulum totam summam breuiter comprehendit. ¶ Itaque capitulum *Super ea* id est, de his *Quae dicuntur* de sacerdotio Christi, est hoc quod immediate subiungitur, vbi & capitulū incipit, *Talem habemus pontificē qui concedit* .i. simul cum patre

Psal. 8.

patri sedit ab hora ascensionis secundū humanitatē, secundū A diuinitatem vero à principio, *In dextera sedis* id est, throni vel potius sedentis *Magnitudinis* id est, paternae maiestatis, seu dei patris *In caelis* id est, in caelo empyreo, caeliq; ciubus. Quomodo autē contineatur Christo secundum vtranq; naturā sedere ad dexterā patris, in expositione primi cap. huius epistolae dictū est plenius *Sanctorū minister* id est, sacro-
dei donorū, videlicet gratiae in praesenti, & gloriae in futuro, ministrator seu dator instrumentalis, secundū quod homo. Ipsis etiā sanctis dicitur Christus minister in terra. Iuxta illud, Ego in medio vestri sum, sicut qui ministrat. *San-*
ctis quoq; in patria ministrat vitam aeternā: secundum quod *Luca. 22.*
scriptum est, Præcinget se, & transiens ministrabit eis. Hac est *Luca. 12.*
seruitus dignationis, non subiectionis, quia & angeli ministrāt *Hebrae. 1.*
hominibus, *Et tabernaculi veri* id est, ecclesiae militantis *B*
seu triumphantis, de qua legitur in Apocal. Ecce tabernaculū *Apocal. 21*
dei cum hominibus, & habitabit cū eis. Item in Psal. Domine *Psal. 4*
quos habitabit in tabernaculo tuo. Quod aliud nihil est, nisi *Matt. 20.*
electi & sancti, quorū Christus minister est secundū sensum iam tactū. Venit enim filius hominis ministrare nō ministrari, *Quod fixit* id est, gratia atq; virtutibus stabiluit *Deus* qui solus hoc potest, videlicet mentes electorum per gratiā *Infra. 9.*
figere *Et non homo* purus. Quod autē Christus sit sanctorum minister hinc patet. *Omnis enim pontifex* legalis siue catholicus *Ad offerenda munera* spiritalia ac corporalia suscipis ac proprij gregis *Et hostias* laudis pro seipso ac subditis *Constituitur* id est, pontifex ordinatur. Hoc est enim of-
ficium eius, cum sit inter deū & populum medius. Vnde quorū *Infra. 9.*
populi sunt, offert deo, & quae dei sunt, impetrat populo. *Vni. 1. Ioan. 2.*
de necesse est & hunc sacerdotem videlicet Christum *Habe-*
re aliqui quod offerat non pro se, sed pro suis, vt pote carnem quam propter nos immolauit, quam & incessabiliter pro nobis patris conspectui praesentat cum desiderio nostrae salutis.
Si ergo esset super terram sacrificiū à Christo offerendū esset terrenū, legale aut transitorium, *Nec esset sacerdos* id est, tunc ipse Christus non esset sacerdos secundum ordinem *Psal. 109*
(vt dictum est) Melchisedech. Nam sacerdotium eius superfluum esset, eo quod sacrificium eius offerri posset à sacerdotibus veteris legis, secundū quod subditur, *Cum essent* id est, ex *V. iiii.* quo

D quo forent sacerdotes legales, *Qui offerrent secundum legem scriptam Munera terrena & sacrificia similia huicemodi sacrificio Christi, Qui sacerdotes legis Exemplari & umbra deseruiunt celestium* id est, circa figuras, & sacramenta legalia occupantur. *Quæ sunt exemplar celestium* quoniam ad eorum cognitionem aliquo modo inducunt. Quia tamen hoc faciunt multum obscure & imperfecte umbra celestium appellantur. Umbra enim inter euidenter imaginem & rem ipsam est media. Sicut ergo exempla celestium, id est, à celestibus exemplata, *Sunt responsum est Moysi dominum consulenti Cum Moyses Consummaret* id est, completeret Tabernaculum per manum Beseleel. Deinde ponitur diuina responsio. *Vide inquit dominus Omnia ad tabernaculum pertinentia Facio* id est, fieri præcipie *Secundum exemplar quod tibi ostensum est in monte* id est, secundum formam tibi ab angelo demonstratam in monte Sinai. Angelus enim docuit Moysen de omnibus construendis & offerendis in tabernaculo. Differunt aut exemplum & exemplar. Quia exemplum est quod fit ad imitationem alterius, estque posterius illo. Exemplar vero vocatur ad cuius imitationem aliquid fit, vel producitur, & est prius illo. Ea itaque in quibus sacerdotes legis deseruiebant, absolute loquendo, erant exempla, respectu exemplaris in monte monstrati, posterioraque illis, sed per comparationem ad nos dici possunt exemplaria prout nostra cognitio tendit ex illis ad cognitionem celestium. *Nunc autem melius sortitus est ministerium* id est, Christus dignus sacerdotum officium suscepit, quam fuit obsequium sacerdotum legalium, *Quanto & melioris testamenti* id est, perfectioris legis, videlicet euangelicæ, quæ præferret legi Moisaicæ, *Mediator* medians dator Est. Nam inter deum & homines mediat, & ex parte dei legem nouam hominibus contulit, *Quod testamentum nouum In melioribus repromissionibus* hoc est, diuini atque æternis promissis, *2. Corin. 4* Sancitum id est, confirmatum Est. *Vetus* quippe testamentum promittebat abundantiam temporalium: nouum autem affluentiam bonorum celestium. Sacramenta etiam nouam legem confirmantia multo præstantiora censentur sacramentis legis antiquæ. *Nam si illud prius* id est, vetus testamentum *Ac culpa uocasset* id est, culpam perfecte delensisset suosque,

Exod. 25.
& 26.

E

F

1. Tim. 2.

2. Corin. 4

suosque seruatores perfecte mundasset, *Non uisue secundi* id est, noui testamenti *Locus inquireretur* hoc est, necessaria ad esset, nec exigeretur lex noua, imò superflua esset. *Quod autem nouum testamentum necessarium sit, probat autoritate scripturæ, quæ habetur apud Hieremiam, quam apostolus hic allegat secundum translationem septuaginta interpretum* *Vituperans enim eos* id est, ludæos tanquam per legem pernici non potentes, *Dicit Hieremias, Ecce dies gratiæ & euangelicæ legis Veniunt, dicit dominus, & consummabo super domum Israel, & super domum iuda* id est, complete uero dabo populo ludæorum in duo regna, & duodecim tribus diuiso, *Testamentum nouum.* Hoc enim Christus in propria persona ludæis proposuit in sermone facto in monte, & in cœna, de quibus & dixit, *Nō sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, Non secundum testamentum quod feci patribus eorum* id est, non tale testamentum, pura in terrenis promissis & carnalibus iustis consistens, dabo istis quale dedi per Moysen patribus eorum *In die qua apprehendi manum illorum* id est, cum eos sic ducerem atque procederem, sicut pater ducit paruulum filium, per se ire non valentem, & viæ ignarum, *Ut educerem illos de terra Aegypti quod & feci* *Quoniã ipsi non permanserunt* per obedientiam cordis, *In testamento meo* id est, in lege à me data, vnum verum deum colendo, sicut lex iubet: sed statim fecerunt vitulum aureum conflabilem, & adorauerunt eum, *Et ego neglexi* id est, obliuioni tradidi *Eos, dicit dominus pietatis meæ respectum eis subtrahendo, & multos eorum occidendo.* Quomodo autem deus dicatur recordari vel negligere, dictum est superius. *Quia hoc testamentum nouum Quod disponam* id est ordinate proponam *Domui Israel* id est, electis præsertim ludæis, quibus primo prædicatum est euangelium regni, deinde omnibus gentibus deum per fidem speculantibus dispositum est per apostolos hoc testamentum *Post dies illos* id est, post tempus diuinitus præordinatum, videlicet consummato cursu veteris testamenti, quando aduenit temporis plenitudo. *Disponam itaque testamentum hoc eis, Dando leges meas in mente eorum* id est, intellectionibus eorum imprimam euangelicæ mandata, *Et in corde* id est, voluntate *Eorum super scribam eas* id est, præromptum affectum obediendi legibus meis dabo

Hiere. 31.

1. Reg. 12

B Mat. 25

Exod. 32.

Matth. 20

C 2. 28.

Act. 11.

Galat. 4.

Ad. 2. Dabo eis. Hoc modo mandatum est primitiue ecclesie nouum testamentum à Christo, præsertim in die sancto Pentecostes quando spiritus sanctus per inspiratione, & supernaturalem illustrationem impressit cordibus discipulorum euangelicam legem, et ero eis in deum id est, pie & gratiose agam cum eis

Et ipsi erunt mihi in populum hoc est, deuote & religiose me coleant. et non docebit unusquisque proximum suum, & unusquisque

August. fratrem suum, dicens: Cognosce dominum. secundum August. & alios plerique hæc intelligenda sunt p̄ statu patriæ, in qua vnus non docebit alium, quantum ad cognitionem dei, & in quibus beatitudo consistit, quos superiores doceant inferiores, quantum ad quosdam effectus diuinae providentiæ. Omnes namq; beati deum immediate conspiciunt. Ideo subditur, Quoniam

F omnes scient me à minore usque ad maiorem id est, & ideo scient me in patria Quia nunc in via Propicius ero iniquitatibus eorum dando eis gratiâ penitendi, Et peccatorum illorum iam non memorabor ad puniendû ea in igne gehenna. Alij exponunt hæc specialiter de primitiua ecclesia maxime de apostolis, qui omnes immediate edocti fuerunt à spiritu sancto. Videtur autè generaliter posse intelligi de ipsa ecclesia militate, sic tamen vt sit distributio pro generibus singulorum & locutio comparatiua. Nô enim loquitur dominus de quacunq; doctrina seu scientia, sed specialiter de cognitione sui, Quonia omnes scient me, inquit. Cû ergo per orbè terrarû in ecclesia militante extirpata sit idololatria omnes scient me esse vni duntaxat verû deum. Tanta est quoq; misericordia dei hoc tempore

F vt dicatur tempus gratiæ. Vel dicitur hæc cooperatiue. Intantum quippe abundat cognitio dei in misdo tempore euangelicæ legis magis q̄ ante, vt iam pesce omnes videantur cognoscere deû. Et iuxta hunc sensum scriptû est, Repleta est terra scientia domini, sicut aquæ maris operientes. In omnè terram exiit sonus Apostolorum. ¶ Deinde pandit Apostolus cessationem veteris testamenti. Dicendo autem dominus per Hieremiam Nouum id est, testamentum Christi nouum vocando Veterauit id est, vetus esse declarauit, Prius testamentum datum per Moysen. Quod autem antiquatur, & senescit prope interitum est id est, cito corrumpetur. Ideo testamentum illud euacuatur adueniente testamento Christi, quod vltiq; in finem seculi perseuerabit.

Cap.

Cap. ix. Habuit quidem & prius iustificaciones culture & sanctum seculare. ARTICVL. IX.

DENIQUE excellentiam sacerdotij Christi consequenter ostendit Apostolus, ex ritu & schemate tabernaculi. Habuit quidem & prius id est, præcedens & vetus testamentum iustificaciones culture id est, obseruantias auferentes impedimenta quadam diuini cultus. Quæmodum enim sacramenta nouæ legis virtute gratiæ in eis contentæ purgant à vitis interioribus, quibus fit homo simpliciter ineptus ad cultû diuinum: sic sacramenta veteris legis gratiâ non continentia emundabant à corporalibus immunditiis & irregularitatibus, propter quas prohibebatur Iudæi à cultu diuino, scilicet ab accessu templi & cæta fidelium, sicut erant contactus mortui vel immundi. Hæ ergo obseruationes per quas talia impedimeta tollebantur, dicuntur iustificaciones cultura. Habuit quoque Et sanctum seculare id est, exteriorè quadam immunditia hominibus apparentem. Quida per sanctum seculare, intelligunt templum materiale, quod Iudæi sanctum putabant, & aliquo modo erat, quia ad cultû dei fuerat ordinatum. Cui expositioni consonat

litera sequens Tabernaculum enim saluum est primum id est, primum autè tabernaculum, designatur exterior pars tabernaculi à Moyse facti, à qua erat ingressus. Per secundum vero tabernaculum, significatur interior pars eiusdem tabernaculi. Tabernaculum enim Moysi habens 30 cubitos in longitudine, 10 vero in latitudine, & 10 in altitudine, quantum ad longitudinem, diuisum erat in duas partes per cortinam seu velum intermedium, quarû exterior habuit 20 cubitos in longitudine. Et propter suâ veneratione & significatione, qua significauit ecclesiam militantem, dicebatur vel sanctum vel sancta: Interior vero pars tabernaculi post cortinam, dicta est sancta, vel sanctum sanctorû propter præcipuum suam venerationem, & quonia figurant ecclesiam triumphantem. In quo primo tabernaculo, Erat candelabra vnum candelabrû aureû, quod hic pluraliter candelabra dicitur, quia habebat septè lucernas. Hoc fuit in parte meridionali, Et mensa propositionis quadrata, facta de lignis Sethim, atque purissimo auro vestita.

Luce. 5.

B

EPIST.

Exod. 27.

C

Exod. 40.

Exod. 25.

Exod. 26.

Ibidem.

Hæc

D Hæc fuit in parte aquilonari *Et propositio panum*, id est, duodecim panes qui quolibet sabbato ponebatur super mensam recentes. Erat quoque in hac parte tabernaculi altare incensum, de quo tacet Apostolus, *Quod primum tabernaculum dicitur sancta* sicut iam patuit. *Post uelamentum autem* id est, retro velum seu post coitinam intermedium, erat *Secundum tabernaculum*, id est, secunda pars totius tabernaculi. *Quod secundum dicitur sancta sanctorum* propter rationem prædictam *Aureum habens thuribulum* de hoc non legitur in veteri testamento. Propter quod quidam per thuribulum intelligunt incensorium, in quo summus sacerdos sanctum sanctorum ingrediens, ponebat incensum, ut fumus inde confurgens impediret eos, qui erant in alia parte tabernaculi, ne aspiceret ea que fuerant in secunda parte tabernaculi. Alij opinantur, quod in tempore David vel Salomonis, dum auctus est cultus diuinus, factum, & illic locatum sit thuribulum aureum *Et arcam testamenti circummanicam ex omni parte, auro*. Erat namque de imputribilibus lignis Sethim intus & extra aureis laminis cooperata. *In qua arca erat urna aurea habens manna ad mensuram Gomer*, in commemorationem miraculi, quo deus prouit filios Israël in manna annis 40. in deserto. *Et uirga Aaron quæ fronderat intra vnâ noctem*, in signum quod Aaron diuinitus electus esset in sacerdotē *Et tabule testamenti*, id est, duæ tabule in quibus lex scripta fuit, pura decalogus, superque eam, id est, super arcam erant duo *cherubin glorie*, id est, gloriose ac splendide facta instar angelorum. Vel, glorie dei figuratiua *Obumbrantia* id est, alis suis extensis, inuicemque connexis tegentia Propiciatorium tabulam auream quæ erat super arcam, quæ ideo dicta est propiciatorium, quoniam inde dedit deus responsum Moysi pro multitudine exoranti. *De quibus modo non est dicendum per singula*. Pauciora namque sufficiunt. Apostolus autem prosequitur hæc breuiter, & allegoricè tantum. *His uero ita compositis*, id est, duabus partibus tabernaculi prædicto modo dispositis *In priori quidem tabernaculo (quod dicitur sancta) Semper* id est, quotidie bis *Intrabant sacerdotes* uidelicet hora sacrificij matutini ac uespertini. Vtraque enim hæc hora immolabatur agnus, *Sacrificiorum officia consummantes*, id est, complentes ea quæ ad ritum sacrificiorum spectabât. Immolatio enim sacrificiorum

Exod. 25.

Exod. 16.

Num. 17.

Exod. 25.

Num. 28.

febat extra tabernaculum sub dno in atrio in altari holocaustorum, ubi accento igne sumpsit sacerdos in thuribulo prunas, sicque procedebat ad altare incensum intra tabernaculum primum situm, postquam in thuribulo thure, dimisit super altare incensum, & ita sacrificium consummabatur. *In secundo autem tabernaculo, uidelicet in sancta sanctorum Semel in anno solus pontifex introiuit, uidelicet in festo expiationis, Non sine sanguine*. Tulit enim secum de sanguine hostiæ immolata ad offerendum illum coram propiciatorio. Ideo sequitur, *Quem sanguine offerret pro sua & populi ignorantia*, id est, pro reprobatione propriorum ac populi sui peccatorum ex ignorantia commissorum. *Secundum glossam, pontifex sepe intrabat sancta sanctorum sine sanguine, sed non nisi semel cum sanguine*. Deinde ostendit sanctus Apostolus mysticè B significationem istorum. *Hoc significante figuratiter Spiritu sancto per dispositionem tabernaculi Moysi Nondum propositam esse sanctorum uiam*, id est, nondum patefactum esse ingressum regni cœlestis, vel ipsum Christum, qui est uia qua itur ad patriam, *Adhuc priore tabernaculo*, id est, prima parte tabernaculi, quæ dicitur sancta, *Habente statum* id est, prohibitionem ingrediendi secundum tabernaculum, scilicet sancta sanctorum. Per uelum namque inter partes tabernaculi positum significabatur clausam esse uiam regni cœlestis, quod significabatur per sancta sanctorum. *Quæ res, uidelicet propositio cultus & ritus tabernaculi, Parabola*, id est, similitudo vel figura *Est temporis instantis* scilicet temporis gratiæ, id est, eorum quæ in nouo testamento geruntur, sub tempore gratiæ. Omnia enim in figura contingebant eis. Et uetus testamentum erat figura noui, *Iuxta quam parabola, id est, legalem & figuratiuam obseruantiam, Hostiæ de carnibus animalium, Et munera de rebus animatis offeruntur a sacerdotibus* Leuiticæ stirpis pro tempore ueteris testamenti, *Quæ hostiæ & munera Non possunt iuxta conscientiam*, id est, secundum diuinitatem rectæ conscientiæ, vel iatus in conscientia, *Per se ipsum* id est, a uitiis purum & gratia decoratum *Facere seruientem*, id est, eum qui seruit deo, *Solummodo in cibis & potibus*, id est, in esu & abstinencia quorundam alimentorum secundum legis præcepta, quæ quosdam cibos prohibuit. *Et uariis baptismatibus*, id est, lotionibus corporis seu membri alienis in

A
Leuit. 16.

Leuit. 4.
Psal. 14.

B
2. Petri. 1.
Ioan. 14.

Exod. 16.

C
1. Cor. 16.

Exech. 2.

D aqua propter contactum mortui seu leprosi, Et iustitias carnis, id est, obleruantias corporalem immunditiam seu irregularitatem tollentibus, Usque ad tempus correctionis impositis, id est, nullis atque durantibus vsque ad tempus euangelicę legis, quę legem. Moisaicum perficit & obseruatorum illius vitia corrigat & emendat. Ex diuino enim imperio seruanda erant vsque ad euangelij prædicationem. ¶ Deinde offendit Apostolus, quod figurabatur per hoc, quod summus sacerdos seu pontifex in lege, introiit in sancta sanctorum cum sanguine semel in anno, ad deprecandum pro se & pro alijs. Per pontificem enim figuratus est Christus, per sancta sanctorum, cœlum. Itaq; præinducta legalia non poterant perfectum facere seruientē.

EPIST.
Roma. 8. Christus autem assistens deo patri ad interpellandum pro nobis, assistens quoque seu paratus succurrere nobis, Pontifex, id est, summus ac sacerdotalis minister, prout homo. Vel, pontifex, id est, in suo pontificatu collator. *Futurerunt*, id est, celestium Bonorum de quibus legitur in Psalmo, Credo videre bona domini, in terra uiuentium, *Per amplius* id est, multo maius atque capacius *Et perfectius tabernaculum* ut puta cœlum. *Non manufactum*, id est, non hominum manibus fabricatum, id est non huius creationis, hoc est, non humanę industrię. Vel non huius creationis, id est, non existens de natura inferiorum creaturarum, quę corruptibiles sunt. Illud enim incorruptibile est, *Neque per sanguinem hircorum & uitulorum* ut pontifex legalis, *Sed per proprium sanguinem*, id est, cum præuia proprii sanguinis effusione. *Introiit semel* videlicet in die ascensionis, *in sanctis*, id est, in celeste tabernaculo præfiguratum per sancta sanctorum. *Aeterna redemptione inuenta*, id est, vera beatitudine nobis recuperata atque a nobis comperta. Quod autem sanguis Christi idoneus fuerit ad saluandum demonstrat Apostolus. *Si enim sanguis hircorum & taurorum, & cinis uitule* combustę mixtus aqua *Aspersus* cum aqua super immundos *Inquinatos* macula exterioris hominis *Sanctificat*, id est, purgat a macula tali, *Ad emendationem nem carnis*, id est, ad acquirendam munditiam corporalem. Talia enim peccata auferre nõ poterant, sed ab exteriori impuritate mundabant, *Quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum sanctum*, id est, cooperante ac inspirante spiritu sancto, *Semetipsum* ratione naturę assumptę *obtulit* in cruce

immaculatum

Immaculatum deo patri pro nobis *Emundabit conscientiam* A nostram in baptismo, vel penitentia, seu alijs sacramentis, *Deut. 23.* per quę virtus seu meritum eius nobis applicatur, *Ab operibus mortuis*, id est, peccatis *Ad seruandum* id est, vt a peccatis mundati seruiamus *Deo uiuenti?* omnis vitę fontalli principio in sanctitate & iustitia iugiter coram ipso? *Et Lucę. 1. ideo* id est, quoniam Christus obtulit se pro nobis, idcirco *1. Timo. 2.*

Novi testamenti mediator, id est, medijs dator *Est* inter deum & homines medijs, & nouam legem proponens, *Vt morte intercedente*, id est, merito passionis Christi pro nobis interueniente, *In redemptionem earum præuarcationum*, id est, ad obtinendam indulgentiam transgressionum, *Quę erant sub priori testamento*, id est, tempore veteris testamenti vigeabant, nec per legem auferri valebant, *Repromissionem accipiunt*, id est, bonum promissum consequantur, *Qui uocati sunt* uocatione aeternę prædestinationis. De qua ad Romanos dicitur, Quos prædestinauit, hos & uocauit *Aeternę hęc*, *Roma. 3. reditiu* hoc est, ipsam aeternam hereditatem seu felicitatem hominibus promissam. Christi enim morte aperta est ianuę patrię, & merito passionis dominicę omnes electi saluantur. Porro uocatio duplex est, scilicet aeternę prædestinationis. Sicquę uocati sunt electi. Alia est uocatio præsentis iustificationis, de qua in Euangelio legitur, Multi sunt uocati, pauci vero electi. Quod autem testamentum nouum cõfirmatum sit per Christi passionem probat Apostolus primo per consuetudinem humanam. *Vbi enim testamentum est, Mors necesse est intercedat testatoris*, id est, ad valorem ac robur testamenti hominis requiritur, vt mors testatoris interueniat seu mediet inter testamenti dispositionem & eius confirmationem, *Testamentum enim in mortuis*, id est, per mortem testatorum confirmatum est, *Alioquin non ualeat*, id est, nondum efficaciam habet testamenti, *Dum uiuit qui testatus est*, id est, quod testamentum cõdidit. Hoc ita est secundũ leges ciuiles atq; canonicas. Nam ante mortem potest mutari, cũ sit vitima uoluntas testatoris. Simili modo nouum testamentum quod est promissio vitę aeternę, euangelicę; doctrina in morte Christi firmatũ. Vnde in cruce dicebat, Consummatũ est. In assertionem enim promissionis doctrinę suę mori uoluit Christus. ¶ Deinde probat Apostolus idem autoritate diuina. *Vnde nec primum quidem* id est,

10an. 19.

D id est, in principio legis data. Vel, primum, id est, vetus testamentum *Sine sanguine dedicatum*, id est, roboratum Est ad figurandum, quod nouum testamentum Christi sanguine firmaretur. *Lesu enim omni mandato legis morali, carimoniali ac iudiciali. A Moysse uniuerso populo Israél Accipiens Moyses*
Exod. 24. *Sanguinem hircorum & vitulorum oblatorum Cum aqua*, id est, aqua admixtum, quod prafigurauit mundationem, quæ fit in aqua baptisimi virtute sanguinis Christi, de cuius latere exiuit sanguis & aqua, quorum virtute omnia sacramenta efficaciam fortiuntur. *Et lana cocinea & hyssopo.* De his duobus fecit aspersorium ad sanguinem aspergendum. Verutamen in Exodo non fit mentio, nisi de sanguine vitulorum, sed credendum est Apostolo, quod alia nunc expressa tunc aderant,
Exod. 29. **E** *Ipsum quoque librum legit, & omnem populum cui lex conferebatur, Asperfit.* Fortassis ponit partem pro toto. Non enim videntur tot milia sanguine à Moysse aspersa. Asperfit ergo eos *Dicens, Hic sanguis testamenti est,* id est, roboratius testamenti, *Quod mandauit ad uos deus,* id est, per me vobis misit ac iussit *Etiam tabernaculum & omnia usque ministerii,* id est, in quibus ministrabat Lenitæ ac sacerdotes in tabernaculo Moysi, *Sanguine similiter asperfit* non tunc quando librum asperfit & populum. (Nondum enim factum erat tabernaculum & vasa ipsius) sed ista asperfitio facta est in die consecrationis tabernaculi atque vasorum. *Et omnia pene in sanguine,* id est, sanguinis asperfitioe seu effusione, *Mundantur ab exteriori immunditia, vel ineptitudine, Secundum legem.* Dicit pene, quoniam aliqua mundabantur per ignem, videlicet quæ igne poterant sustineri: & aliqua vasa mundabantur per aquam.
Et sine sanguinis effusione facta in aliquo sacrificio, Non fit remissio, id est, non fiebat expiatio culpæ, nisi necessitas impedit oblationem. Tunc enim sufficiebat bonum propositum.
1. Ioan. 2. Hoc fuit figura, quod per effusionem sanguinis Christi fit remissio peccatorum. In nobis quippe nihil mundatur interius, sine sanguine Christi, *Necesse est ergo exemplaria quidem* id est, figuras *Cælestium,* id est, ecclesiæ videlicet sanguine sacrificiorum. Exemplaria dicit ea quæ erant in veteri testamento, & figurabant ea quæ in ecclesiâ fiunt, *Ipsa autem cælestia,* id est, personas ecclesiasticas ad cælum tendentes necesse est mundari,

mudari, *Melioribus hostiis quàm istis legalibus, vtruta corpore A* & sanguine Christi. Aliiter nõ ingredereur regnũ cœlestē, sed *Ephes. 1.* ingrediantur post mortem in illud, sequendo caput suum videlicet Christũ, ideo dicitur, *Non enim in manufacta sancta, Lucæ. 19.* id est, in tabernacula terrena hominum artificio fabricata, vt erat tabernaculum Moysi, *Introiuit Iesus,* finaliter, scilicet in ascensione, quauis ante passionem ingressus sit templum & synagogas, *Exemplaria,* id est, figuras *Verorum* id est, cœlestium. Sunt enim aeterna tabernacula, de quibus in Euangelio legitur, quorum figurae sunt manufacta sancta vite presentis, *Sed in ipsum cœlum empyreum introuit Iesus in ascensione, Vt appareat nunc vultui dei pro nobis,* id est, patri se ipsum presentet ad interpellandum pro nobis. Hac est vna causa ascensionis Christi. *Neque ut sepe offerat semetipsum,* B id est, non ideo Christus intrauit in cœlum, & patri pro nobis apparet, vt frequenter pro nostra salute patiatur, *Quemadmodum pontifex legis intrat,* id est, intrauit, sub veteri testamento *In sancta sanctorum Per singulos annos,* id est, vnoquoque anno semel, *In sanguine alieno,* id est, cum sanguine hircorum ac vitulorum quem offert. Propter insufficientiam enim hostiarum legalium, necesse erat eas sæpius iterari. Nec pontifex ingreditur sancta sanctorum per proprium sanguinem. Hostia vero quam obtulit Christus ob suæ dignitatis efficaciam, sufficientissima est omnium auferre peccata, ideo non oportet eam reiterari, seu Christũ denuo pati. Alioquin id est, si ista non esset, sed oportet eam iterari, sequitur quod *Oportet bat eum videlicet Christum frequenter pati ab origine mundi vsque in presentis. imò & vsque in finem seculi huius.* Ab origine nanque mundi vsque ad finem continuantur, multiplicantur, & vigent scelera hominum. Veruatamen Ioannes in Apoc. Agnus, inquit, qui occisus est ab origine mundi. Sed hoc intelligendum est, quod passio Christi profuit futura, sicut & facta.
Apoc. 19. **Nunc autem** id est, in principio tēporis gratiæ, *Semel* puta in die parasceues *In consummatione seculorum,* id est, in fine seu vltima mundi ætate. Nos enim sumus in quos fines seculorum deuenerunt. Vnde Ioannes testatur, Nouissima hora est, **1. Cor. 10.** **1. Ioan. 2.**
Ad destructionem peccati, id est, propter tollenda peccata, *Per hostiam suam apparuit,* id est, per suispius oblationem omnibus in cruce presentatus est. *Præterea* probat Apostolus

X quod

D quod Christus non debuit nisi semel pro hominibus pati, per simile seu exemplum. Et quemadmodum statutum, id est, à diuina sapientia ac iustitia determinatum seu praefixum, Est hominibus semel mori in poena originalis peccati, Post hoc autem id est, post mortem fit eis, iudicium particulare sigillatim statim dum moriuntur, & vniuersale in fine mundi, Sic & Christus semel oblatus est in cruce Ad multorum exhauriendâ, **Esaie. 53.** id est, extrahenda ac dirimenda, Peccata. Ad omnium enim exhaurienda peccata oblatus est secundam sufficientiam, sed ad electorum tollenda peccata oblatus duntaxat est secundum efficientiam. Hoc quoq; iam dictum est saepius. Secundo autem id est, post hæc, nempe in secundo suo aduentu, Sine peccato apparet, id est, sine similitudine peccati videbitur. Non in carne passibili, quæ est similitudo carnis peccati: sed in glorioso corpore, cuius puritas erit hominibus conspicua, **Exi. 30.** postantibus se longanimitèr. Apparet autem eis, In salutem, id est, ad æternam felicitatem eis tunc largiendam.

Cap. x. Vmbra enim habens lex futurorum bonorum, &c. ARTICVLVS x.

Hiebr. 9. **V**ONIAM in præcedenti cap. dictum est, quod per sacrificia legis non auferebantur peccata, sed quod Christus vnica sui ipsius oblatione absterisit omnium vitia, quantum in ipso est. Ideo nunc declarat Apostolus hoc ipsum lucidius. **Vmbrâ enim** id est, obscuram & remotam similitudinem **Habens lex** Moysi **Bonorum futurorum,** id est, cælestium præmiorum, **Non ipsam imaginem rerum,** id est, non expressam & propinquam similitudinem eorundem. Vt enim Dionysius protestatur, status euangelicæ legis, medius est inter statum synagogæ seu veteris legis ac patriæ: ideo sacramenta & cærimonialia nouæ legis habent imaginem, id est, perfectam similitudinem bonorû cælestium. Aperte enim ea promittunt, significant, & ad ea immediate introducunt. Sacramenta vero & cærimonie veteris legis vmbra eorum habuerunt. Non enim promittebât nec figurabât bona ista futura in lege, nisi sub velamine & confuse, **Per singulos annos eisdem ipsi hostiis** id est, eisdem sacrificiis, **Quas offerunt sacerdotes** Indefinenter videlicet

Suprà. 7.

videlicet bis omni die in sancta, & semel in anno pontifex in A sancta sanctorum, Nunquam tibi accedentes, id est, lex per **Matth. 9.** hostias istas nunquam valet populum pro quo offertur vel sacerdotem qui hostiam offert, **Perfektos facere,** id est, à vitis expurgare, & gratia decorare **Alioquin** id est, si possent perficere sacerdotes, **Cessassent** hostie istæ deo, **Offerri,** idem quod non haberent ultra videlicet post hostiam immolatam **Conscientiam peccati cultores,** id est, legis obseruatores, **Semel mundati** intus à vitis propter hostiæ oblatione semel factam, **Sed in ipsis** hostiarum oblationibus **Commemoratio peccatorû** per singulos annos fit quoties hostia pro peccato iteratur. Non ergo erant ablata peccata omnia per hostiam primam. **Impossibile est enim sanguine hircorum & vitulorum** vel similibus **h** locustorû **Auferri** peccata quia nec virtute propria habent vim purgatiuâ peccati, (cû sit quid corporeum, non attingens nec agens in animam) nec ex influ xû diuine virtutis, quemadmodû sacramenta noue legis, quantum sint corporalia. Multoties tamen Moyses dicit, quod qui obtulerit illud vel illud **Luc. 1. 4.** **& 6.** pro peccato tali vel tali, dimittetur ei. Sed illa remissio nõ fiebat virtute sacrificij, sed fide & deuotione offerentis, & propter orationem sacerdotis. Ideo Christus filius dei **ingrediens mundum** id est, humanam naturam assumens, **Dixit** in Psal. ad patrem. **Hostiam** de rebus animatis **Et oblationem** de inanimatis **Noluisti** ô pater, id est, non acceptasti quasi per se idonea ad aufertis peccata, & gratia tempore nullo modo ea acceptas, **Corpus autè aptasti mihi,** id est, corpus conueniens ad redimendum genus humanum anima meæ seu diuinitati vnissi, videlicet corpus passibile & immaculatum, atque per omnia rationi obediensissimû. Nostra translatio habet, aures autè percipisti mihi. Et redit in idem, quoniam sensus est, **Aures obediens** ad sustinendum crucis tormentû mihi donasti. **Holococaustata,** id est, sacrificia quæ totaliter incendebantur ad diuinæ maiestatis honorem, & erant cæteris digniora, **Et pro peccato,** id est, sacrificia pro remissione peccati oblata, **Non tibi placuerunt** per se seu propria efficacia, sed ex deuotione offerentis. Non enim poterant iustificare. Tempore autem noue legis is nullatenus placet deo. Ideo scriptum est apud prophetam, **Quid dignû offeram domino? Nunquid offeram** **Mich. 6.** **ei holocaustata? Nunquid placari potest deus in millibus**

Hiere. 11.

Luc. 1. 4. & 6.

Psal. 39.

Hiere. 6. Ofec. 6.

Mich. 6.

D arietum, aut in multis millibus hircorum pinguium: Et apud alium, Numquid carnes sanctæ auferent à te malitias tuas? Et dominus quoque; ait in Psalmo, Non accipiam de domo tua vittulos, neque de gregibus tuis hircos. *Tunc* quando videlicet vidi tibi omnia illa dupliciter, & mihi corpus aptum adesse, *Disi*, Ecce tenio paratus ad passionem, vt me ipsum tibi pro hominibus offeram. *in capite libri*, id est, in principio totius sacre scripturæ. Vel, *in capite libri*, id est, in primo psalmo, qui est caput libri psalmodum, in quo Psalmo habetur, *In lege domini voluntas eius*. Vel, *in capite libri*, id est, in notitia prædestinationis æternæ, quæ potissimum meam humanitatem concernit, per quam omnes electi saluantur. Ideo dicitur in capite, quasi in principali huius notitia, *Scriptum est de me. ut faciam voluntatem tuam* ò Deus pater. ¶ *Insuper præinductam scripturam ad propositum applicans, & quasi exponens* Apostolus, subdit, *Superius* id est, paulo ante, *Dicens* Christus ad patrem, *Quia hostias & oblationes & holocausta somata & pro peccato noluisi* quæ iam exposita sunt, *Nec placita sunt tibi sacrificia exteriora, Quæ secundum legem offeruntur* iuxta intellectum præmemoratum. Hoc tamen supra dictum non est formaliter, sed virtualiter, quia ex dictis inferitur, *Tunc dixi*, *Ecce venio, ut faciam deus voluntatem tuam* hoc iam dictum est atque expositum. *Auferet primum*, id est, legale sacrificium, & per consequens verus testamentum tanquam inutile. *Vt sequens statuat*, id est, nouæ legis sacrificiū, scilicet Christi sacramentum stabiliat, iugiter que frequentandum affirmet. Vnde per Danielem inducitur, *In medio hebdomadæ deficiet hostia & sacrificium*. De hoc in Esaia multa habentur, *In qua voluntate dei*, id est, deo clementer volente, seu voluntate eius, qua voluit Christum pati, *Sanctificati sumus* effectiue ac principaliter, suscipiendo remissionem culpæ, infusioneque gratiæ, *Per oblationem corporis Christi semel factam* in crucis patibulo, tanquam per causam meritariam ac instrumentalem. ¶ *Ex his inferet* Apostolus differentiā inter sacerdotem legalem, & Christum sacerdotem nostrum. *Et omnis quidem sacerdos legalis præsto est*, id est, paratus. Loquitur autem Paulus in istis capitulis de præterito per modum præsentis, *Quotidie ministrans* in prima parte tabernaculi, *Et eandem specie, sæpe offerens hostias*, id est, frequenter

frequenter immolans agnum vel aliud simile, *Quæ nunquam* A *possunt auferre peccata* vt dictum est sæpius, Quotidie nanque fiebat iuge sacrificium, id est, duorum agnorum oblatio, vnus de mane, alteriusque de vespere in prima parte tabernaculi, *Hic autem* Christus *Vnam pro peccatis omnibus* Exod. 29. *offerens hostiam* vtique semetipsum *In sempiternum sedet*, id est, sine fine iam requiescit, *in dextera dei patris*, id est, in potioribus bonis, seu ad æqualitatem ipsius, *De cætero* id est, pro tempore resstante, *Expectans* impletionem ordinationis diuinæ, de hominum iusta præmiatione, *Donec ponantur inimici eius*, id est, peruerſi ac reprobi, *Scabellum pedum eius*, id est, suæ potestati perfecte subiciantur, quantum ad executionem & manifestationem, vt sæpius dictum recordor. Hoc est vique in diem iudicij, in quo venient ad eum, & confundentur omnes qui repugnant ei. *Vna enim* B *oblatio*, id est, merito suæ vnice passionis, seu immolationis in cruce, *Consummatum* id est, plene redemit, & quantum in se est, ad perfectionem adduxit, *In sempiternum sanctificator*, id est, electos, seu omnes qui in hoc seculo per gratiam sanctificantur. Aeternam enim beatitudinem eius promeruit, C *imò gratiam in præſenti, & gloriam in futuro*. Præterea hanc efficientiam oblationis seu passionis Christi semel factæ probat Apostolus autoritate Hieremæ superius allegata, *Hierem. 31.* *Contestatur autem & nos* id est, testimonium nostræ assertioni, seu omnibus nobis exhibet & affirmat, *Spiritus sanctus* per Hierem. *Postquam enim dixit* hoc loco spiritus sanctus, *Hoc autem testamentum, quod testabor ad illos post dies illos, dicit dominus* Christus, in cuius persona hæc prærix afferuntur, *Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mente eorum* Supr. 8. *superſcribam eas, & peccatorum & iniquitatum eorum iam non recordabor amplius*. Hæc Hieremæ autoritas superius iam inducta est & explanata, idcirco hoc ipsum prætereo. ¶ *Deinde concludit* intentum suum Apostolus. *Vbi autem horum remissio*, id est, in populo dei, cui peccata remissa sunt merito Christi iam non requiritur, *Oblatio pro peccato*, id est, iterata Christi passio, seu legalis oblatio pro remissione peccati. Vna nanque Christi oblatio facta in cruce, sufficiens est. Propter quod omnia sacrificia legis cessare debent. ¶ *Deinde ponit* Apostolus instructionem moralem. *Habens* X iij tes

D *tes itaque* scilicet quia per vnā oblationem Christi redempti sumus, o *Frateres* idcirco habentes, *Fiduciam in introitu sanctorum*, id est, de ingressu caelestium mansionum, vae patrie quā sancti introeunt, *In sanguine Christi*, id est, virtute & merito dominicæ passionis, quia per sanguinē Christi aperta est ianua vite, *Qui Christus, Initiavit*, id est, primo parauit ac demonstrauit, *Nobis viam nouam & viuentem*, id est, ingressum ad patriam. *Qui dicitur via noua*, quoniam primo à Christo inuenta. Et *viuentis*, quia ad vitam ducit æternam. *Initiavit autem* vel inchoauit nobis Christus hanc viam. *Per uerlamen*, id est, carnē *Suam*, id est, per corporis sui occisionem & ascensionem. *Quod appellatur velamen*, quoniam erat diuinæ naturæ seu uerbi uelamentum atque latibulum. De quo apud Esaiam angeli dicunt, *Quare ergo rubrum est indumentū tuum?* Habentes quoque *Et sacerdotem magnum suum per domum dei*, id est, Iesum principem pastorem, & summum pontificem toti ecclesiæ militanti ac triumphanti presidentem, *Acedamus ad deum orando*, laudando, contemplando, bene uiuendo. Non cū corporis motu, sed *Cum corde uero* id est, recto & iusto, non ficto, *In plenitudine fidei*, id est, fide plenissima, nihil hesitantes, *Aspensi corda*, id est, quantum ad animas, seu intus in mentibus nostris spiritaliter perfusi gratia eruenta nos *A conscientia mala*, id est, à remorsu peccati, ut nihil nobis conscij simus, *Et abluti corpore*, id est, corpore loti ac emundati, *Aqua munda*, id est, uindā baptismatis. Tales itaque Christo operante effecti, *Teneamus*

F *perseueranter inter prospera & aduersa*, *Spei nostræ confessionem*, id est, confessionem eorum quæ speramus à deo obtinere, quæ confessio procedit ex spe nobis infusa, *Indeclinabilem*, id est, regia uia ad cœlos tendentem, ita ut nec ad dexteram neque ad sinistram declinet. *Fidelis est enim deus* *Qui repromisit*, id est, frequenter promisit nobis futura bona in patria, *Et consideremus iniucem*, id est, nos mutuo aspiciamus, pensando quid singuli quique habeant dignū imitatione vel inprecatione, *In prouocatione charitatis* *Et bonorum operum*, id est, ad hunc finē ut in charitate dei ac proximi accendamus, atque in bonis operibus excitemur dum quisque bonum alterius imitatur, eiusq; defectum charitative redarguit. *Quæ omnia sunt charitatis effectus*, eamq; accedite.

Non

Nō tamē esse debemus curiosi scrutatores vel obseruatores *A* aliorum, sed moderate, prout charitas postulat, vniuersique alium admonere debet siue corrigere, *Non deserentes collectionem nostram* id est, congregationem fratrum seu ceterū fidelium, inter quos habitamus, *Sicut est consuetudinis quibusdam* qui tempore persecutionis, vel ex presumptione, leuitate aut impatientia recedere quarūt. Vnde Sapies, *Sicut ausi* (inquit) transpirans de nido suo, sic vir qui relinquat locum suum.

Sed consolantes collectionem id est, fratres nostros, animado eos ad patientiam, & inseparabilem vnionem, *Et tanto magis hoc facite* *Quanto amplius uideritis* oculis cordis *Appropinquantem diem* mortis atque iudicij particularis. *Qui dies*, quia quotidie appropinquat, debemus quotidie magis ac magis inuite collectionem nostram deserere. Scriptum est enim, Ecce quā bonum & quā iucundū habitare fratres in vnū. Hæc ergo bona agenda & mala uitanda sunt. *Voluntarie enim* id est, ex habitu, electione, certa malitia seu deliberatione, *Peccantibus nobis post acceptam noticiam ueritatis* id est, post cognitionem Christianæ doctrinæ, in qua pœnæ impiorum, gaudiaque iustorum describuntur. *Iam non relinquitur pro peccatis hostia* id est, talibus non restat sacrificium pro peccatis eorum immolandum aliud à sacrificio sui hostiæ quam pro nobis obtulit Christus. Et per consequens nulla hostia pro peccatis relinquitur eis, sicut in lege. Christus enim non rursus offeretur pro eis in crucē, imò passio eius eis nō proderit, cum perseuerent in malis. *Terribilis est autē quædam expectatio iudicij* id est, metendum est ipsum dei iudicij, & sollicitè expectandum, *Et ignis æmulationis* id est, pœnæ seu infestatio ignis gehennalis, seu eius qui præcedet faciem iudicis. De quo legitur, Ignis ante ipsum præcedet, & inflamabit in circuitu inimicos eius, *Quæ pœnæ seu æmulationis*

Consumptura non annihilatura seu corruptura, sed æternaliter afflictura, & quantum ad bene esse consumptura, *Est aduersarios* ueritatis, hoc est, æmulos Christi seu reprobos. *Quod ostenditur per locum à minori*. *Irritam enim* id est, uacuum, *Quis faciens* hoc est, transgrediens quis *Legem Moysi sine ulla miseratione iudicis*, *Duobus uel tribus testibus moritur* .i. ad testimonium tot testimonio occiditur, secundum legis præceptum, si tamen peccati magnitudo id exigat.

X iiii *Quanto*

Prou. 17.

B *

Psal. 132.

Roma. 6.

C

Prou. 6.

Psal. 96.

Iob. 14.

Matt. 28.

D Quanto magis putatis deteriora id est, grauiora, Mereri supplicia, cum qui filium dei concucauerit eum in honorandis, ciuicque mandata spernendo, Et sanguinem testamenti pollutum duxerit id est, sanguinem Christi quo confirmatum est nouum testamentum parumpenderit, & quasi insufficientem putauerit ad auferenda peccata, ob hoc afferens legalia simul cum euangelio obseruanda, In quo sanguine, id est, cuius effusione

Sanctificatus est id est, a vitis expurgatus & gratia decoratus, primum in baptismo, deinde in poenitentia, Et spiritui gratiae contumeliam fecerit id est, gratiam spiritus sancti contempserit, seu spiritum sanctum, omnis gratiae collatorum a se repulerit, eiusque effectum, videlicet peccatorum remissionem, non ei sed obleruantis legis ascripserit: Talis grauiter punietur. Scimus enim qui dixit, id est, veracem esse cognoscimus deum, qui ait, Mihi reseruate, Vindictam id est, mihi vel vicariis meis, puta iudicibus, Et ego retribuam iustam vltionem per me vel meos ministros. Hoc dominus quantum ad sensum loquitur in Deuteronomio. Mea est vltio, & ego retribuam eis in tempore. Secundum quosdam habetur in propria forma apud Ezechielem, secundum translationem septuaginta interpretum. Et iterum dicit scriptura Quia iudicabit dominus populum suum bonos ab impijs liberando. Horredum est incidere in manus id est, in iudiciali potestatem & iustum rigorem, Deiuuentis praesertim post vitam praesentem. Tamen in hac vita melius est incidere in manus dei quam hominum. Propter quod Daniel ait, Melius est mihi incidere in manus domini, (Multae enim sunt miserationes eius) quam in manus hominum. Melius itaque nobis est in hac vita à superioribus nostris ac fratribus increpari & corrigi, quam in futuro à deo redargui. Deinde Apostolus instruit eos commemorando praeterita bona eorum, vt sic prouocentur ad meliora. Rememoramini autem pristinos dies id est, ad memoriam reuocate conuersationem vestram quam in principio conuersionis vestri habuistis, In quibus diebus

illuminati à spiritu sancto, Magnum certamen sustinistis passionum, id est, validam impugnationem persecutionum.

Et in altero quidem id est, in vno genere impugnationis, Opprobrijs & tribulationibus id est, conuita & tribulationes patiendo in propria persona, Spectaculum hominum

Deut. 31.

Eze. 9.

Psal. 134.

Danie. 13.

2. Re. 24.

EPIST.

Facti qui vos cum admiratione inspexerunt propter magnitudinem calamitatis, afflictionisque vestrae. In altero autem id est, alio genere tribulationis, Societati conuersationum id est, aduersa patientium estis, Effectus condolendo afflictis, eorum miseriam quasi propriam aestimantes. Ideo subditur, Nā & vinctis compassi estis corde & opere eis subuenistis, Et rapinā honorū vestrorū cum gaudio suscepistis, .i. hī et animo tolerastis, quod vestra vobis violenter ablata sunt. Infideles namque Iudaei rapuerunt bona primitiuae ecclesiae in Hierusalem & Iudaea collecta. Ideo autem fecistis ista ac sustinistis, quia eratis Cognoscentes vos habere misericordiam & manentem substantiam id est, caelestes diuitias, quas nec oculus vidit, nec auris audiuit. Hæc modo habetur in spe, & si propter eam temporalia contemnantur, acquiratur cito in re. Nolite itaquemittere confidentiam uestram id est, nō cessetis in deo confidere, in quo hūcuique confisi estis inter tot diuitias & aspera,

Quae confidentia Magnam habet id est meretur, Remunerationem gratiae & consolationis in praesenti, & gloriae in futuro. Vnde Esaias testatur, Deus iudicij dominus, Beati omnes qui expectant eum. Patientia enim quae est virtus moralis passionem tristitia reprimens, estque æquanimis tolerantia aduersitatum, Vobis necessaria est. Hæc virtus præcipue necessaria est Christiano, volenti pacem cordis habere, & deo tranquilla mente seruire. Ideo dicit saluator, In patientia vestra possidebitis animas vestras. Et Iudith, Illi qui tentationes non susceperunt in timore domini & in patientia sua, exterminati sunt. Denique vt Salomon profitetur, Qui impatiens est operatur stulticiam. Et, Melior est patientis viro forti, Vt uoluntatem dei. .i. diuina præcepta, Facientes nō cessando à bonis operibus propter quacunque aduersa Reportetis id est pro vestro labore recipiatis ac referatis in futuro, cum dimissis fueritis à tribunali Christi, Promissionem .i. promissam felicitatem, iuxta illud, Venientes autem veniet cum exultatione, portantes manipulos suos. Vnde dicit Petrus, Videntes Iesum exultabitis leticia inenarrabili, reportantes finem fidei vestrae salutem animarum uestrarum. Merito autem seruanda est patientia. Adhuc enim modicum disquantulum .i. valde breue restat spacium, Et qui uenturus est Christus Veniet vel in die finalis iudicij per localem descensum à caelo super uallem

A
Omd. 13.

B

Esaie. 50.

C

Lucæ. 21.

Iudith. 8.

Prou. 4.

Prou. 16.

Psal. 125.

1. Pet. 1.

D vallé Iofaphat, vel in morte cuiuslibet, per iudicij exhibitio-
nem. Dicitur enim deus ad aliquem venire, quando vifitat
eum per penam vel gloriam, prout ipfe loquitur, Si non vigi-
laucris, veniam ad te tanquam fur, et non tardabit. Vita enim
nofta breuiffima eft. Et quâuis tempus præfens vifque ad dié
iudicij longum videatur, tamen comparatione æternitatis fe-
quentis breuiffimum efficitur, ait Pfalm. Quoniam mille anni
ante oculos tuos, tanquam dies hefterna quæ præterit. Hinc
fcriptum eft, Patientes eftote vifque ad aduentum domini, &
confirmate corda veftra, quoniam adieñtus domini appropin-
quabit. Ecce index ante ianuam affifit. *Iuftus autem meus*

Apo. 3.

Pfal. 89.

Abacuc. 2.

Rom. 1.

1. IN 1 S.

1. Ioan. 5.

Efa. 21.

Abacuc. 2.

Eft, per fidem & meritum eius, tanquam per fundamentu vir-
tutum, *Viuat*, vita gratia, loquendo de fide formata, de qua
ait Ioannes. Hæc eft victoria nofta quæ vincit mundum, fi-
des nofta. *Qui enim incredulus eft, infideliter agit, Quod fi
subtraxerit fe* id eft, à fide & æquitate recesserit, *Non placebit
anime mee* id eft, voluntati mee. Anima enim non conuen-
nit deo fecundum diuinitatis naturam, nifi metaphoricè. Sine
fide autem imposable eft deo placere, vt infra habetur. Hæc
verba habentur apud prophetam Abacuc fecundum transla-
tionem feptuaginta interpretum. Nofta vero translatio talis
eft, Ecce qui incredulus eft non erit recta anima eius in semet-
ipfo, *Iuftus autem ex fua fide viuat. Nos autem non fumus sub-*

Fractionis id eft, auerfionis à deo. *Filius id eft, huic vitio non fu-
mus fubieci, vel dediti, sicut patri fubieciur filius* *In perdi-
tionem* id eft, ad acquirendam damnationem æternam quam
meretur ifta fubtractio, *Sed fumus filij Fidei dei adoptiui
per fidem formatam. In acquisitionem* id eft, ad obtinendum
faluationem anime noftre, quia per fidem venit ad beati-
ficam dei vifionem.

Cap. XI. Est autem fides sperandarum substantia rerum,
argumentum non apparentium. ARTICVLVS. XI.

Heb. 10.

Doniam in fine præcedentis capituli dicit Apo-
stolus spirituales vitam iusti dependere ex fide
tanquam ex fundamento, idcirco iam pandit præ-
conia fidei: primo causam definiens, deinde effi-
caciæ

caciæ eius per diuersa exëpla exponens. Sic ergo eam defi-
nit, *Est autem fides sperandarum substantia rerum* id est habi-
tus de rebus sperandis, videlicet de bonis futuris in patria.

Argumentum id est, ad hæc Non apparentium. i. superna-
turalium veritatum, quæ per rationem comprehendî neque-
unt vel videri. Sumitur itaque hoc loco substantia non prout

condistinguitur accidenti, sed pro quacunque entitate. Et argu-
mentu accipitur pro affectu argumenti, scilicet pro adha-
sione. Fides ergo vocatur substantia rerum sperandarum. i. pri-
ma inchoatio per quam res sperandæ nobis insunt. Aposto-
lus vero non ponit definitionem fidei in propria forma, sed sic
rediguntur verba eius in definitionem fidei. Fides est habitus
intellectus, quo inchoatur vita æterna in nobis, per quæ consen-
tit ratio non apparentibus, seu supernaturalibus veritatibus. B

Cui definitioni concordat descriptio fidei quam septimo ca-
pitulo de diuinis nominibus Dionysius tradit, dicendo, Fides *Dionysius.*
est manens credentium fundamentum, collocans eos in ve-
ritate, & veritatem in ipsis. Augustinus quoque, Fides (inquit) *Augusti.*
est virtus qua creduntur quæ non videntur. Et Damascenus. *Damasc.*

Fides est non inquisitus consensus. ¶ Denique quod fides sit
substantia, id est inchoatio, per quam insunt nobis speranda,
id est, beatitudo æterna, & ea per quæ ad eam pertingimus,
quæ iam in nobis sunt per quandam inchoationem, declarat
Apostolus, *In hac enim fide formata* (quæ est virtus theologi-
ca) id est, per fidem vel potius per anteriorem & exteriorem
actum eius *testimonium* id est, attestationem iusticiæ à deo

Consecuti sunt senes id est, patres antiqui. Perhibuit nan-
que eis testimonium deus, quod iusti essent propter fidem ipso-
rum. *Fide* quæ est supernaturale lumen mentis *Intelligimus
aptata* id est, ordinate producta, ac sapienter disposita

Esse secula id est, entia vniuersa *Verbo dei* id est, per
filium de quo dicitur, Omnia per ipsum facta sunt. Vel, verbo *Ioan. 1.*
dei, id est, diuino præcepto. Iuxta illud, Ipse mandauit & crea- *Psal. 32.*
ta sunt, *Ve ex inuisibilibus* id est, informibus elementis. Vnde
in Genesi vbi habemus, Terra erat inanis & vacua, translatio *Gene. 1.*
qua vitur Origenes, sic habet: Terra erat inuisibilis, *visibilia Origenes.*
i. mixta vel ipsa elementa formata, & visu perceptibilia. *Fie-
ret ex inuisibilibus.* i. post creationem spiritualium substantiaru
visibilia fierent, non posterioritate temporis, sed dignitatis.
Vel,

D Vel, ex inuisibilibus, id est, æternis ideis in mente diuina splendentibus quasi ex formis exemplaribus, visibilia fierent. Omnia enim condidit deus secundum idæas seu exemplares suæ sapientie rationes, quemadmodum ait Boetius, O qui perpetua mundum ratione gubernas. Et post pauca, Tu cuncta superno, Ducis ab exemplo pulchrū pulcherrimus ipse. Mundum mente gerens, simili quoque imagine formans. Fide id est, ex fide diuinæ providentiæ ac remunerations futuræ,

Gen. 4. Plurimam id est, pretiosiorē Hostiam Abel quam Cain frater eius obtulit deo. Obtulit enim Cain de fructibus terræ. Abel vero de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum Per quam fidem, seu plurimam hostiam Testimoniū consecutus est à deo *Esse iustus* id est, deus testatus est eum esse iustum. Ideo subditur, Testimonium perhibente muneribus eius deo. Testimonium nempe perhibuit deus muneribus seu hostiis Abel, quod sibi accepta essent tā verbo quam facto. Verbo, cum dixit per Moysen: Respexit deus ad Abel, & ad munera eius, Facto, quoniam ignis de cælo descendens super hostiam, eam cōsumpsit. Vnde translatio Theodotionis sic habet, Inflammavit dominus super Abel, & super munera eius. Et per illam fidem atque fidelem oblationem. *Deo functus* hoc est, à fratre occisus Adhuc loquitur id est, merito suæ iustitiæ iustam vindictam exquirat de innocenti sua occisione, prout dominus aiebat ad Cain, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Vel, defunctus adhuc loquitur, id est, loquendi materiam nobis ministrat. Nam fides & opus eius reddunt eum tam commendabilem ac imitabilem, vt semper commemoranda sint nobis, nec deficiat laus eius de ore hominum vique in æuum. Fide id est, merito fidei, Enoch translatus est in paradysum terrestrem angelico obsequio Ne uideret id est, ne exiretetur Mortem naturalem & corporalem in seipso, tamen in fine mundi morietur, sicut Helias. Occidetur enim in Antichristo. Vel, ne videret mortem aliorum, præsertim tempore diluuij, quam videre miserabile erat. Et non inueniebatur ab hominibus eum quærentibus, Quia transtulit illum deus in paradysum terrestrem. Hoc est, quod legitur in Genesi, Enoch ambulauit cum deo, & non apparuit, quia transtulit illum dominus. Ante translationem eius testimonium habebat placuisse deo quoniam deus testabatur

Boetius.

Gen. 4.

Ibidem.

Gen. 4.

Iudith. 13.

Gen. 5.

Ibidem.

Eccles. 4. 4

ad aliquos, quod Enoch sibi placeret, & multi iusti testimonium perhibebant iustitiæ eius antequam transferretur in paradysum. De hoc Enoch scriptum est per Sapientem, Placens deo factus electus, & uiuens inter peccatores translatus est, Raptus est ne malitia mutaret intellectum eius. Sine fide enim impossibile est placere deo. Oportet namque habere habitum fidei, & interiorem actum eius ad hoc vt opus sit meritum, quoniam fides dirigit intellectum ad finem supernaturalem. Vnde Romanus dixit Apostolus, Que quid non est ex fide, peccatum est. Credere enim oportet accedentem ad deum id est, contentem seu exorantem ipsum deum. Quis est hoc est, quod deus vere sit vnus verus deus, cui maxime conuenit esse. Hoc tamen per naturalem rationem cognosci potest, & multis philosophis ex proprij ingenij studio patuit. Nihilominus credendum proponitur, quia communitas hominum cui prouidet deus, non vacat huiusmodi naturalibus considerationibus de deo. Credere quoque oportet quod Et inquirentibus se remunerator sit id est, quod deus cultoribus suis mercedem impendat. Sine horum duorum fide nemo adultus vnquam saluari potuit. Nec sufficit fides ista, sed alia multa credere est necesse. Forsitan tamen sufficit ante legem scriptam, & item sub lege, quantum ad Gentiles, quibus sola lex naturalis data erat, nec obligabantur ad legem Moisaicam, dummodo implicitam habuerint fidem de adueto, incarnationeque Christi. Qui enim credit quod deus remunerator est, credit prouidentiam dei. Et per consequens credit modum humanæ saluationis salte implicite. Nunquam vero potuit aliquis saluari ex puris naturalibus cum & fides sit supernaturale donū, & gratia dei vita æterna. Fide Noe responso accepto diuinitus De his que adhuc non uidebantur id est, de futuro diluuij, & hominum generali interitu, de quibus ei oranti pro hominum emendatione, deus respondit, Finis vnuerse carnis uenit coram me, &c. Metuens aptauit id est, conuenienter fecit & distinxit, Arcam de lignis leuigatis pro receptione animalium, In salutem domus sue id est, ad præsentandum seipsum & filios suos, suamque ac filiorum vxores à morte diluuij. Per quam arcam seu fidem, Damnauit mundum id est, homines offendit damnabilibus, qui sibi arcam fabricant, uti credere noluerunt de futuro diluuij, neque presententiæ age-

A

Sapient. 4.

Rom. 3.

Rom. 1. 4.

Psal. 10. 4.

B

Isai. 40

C

Rom. 6.

Gen. 6.

Gen. 7.

I. Petri. 3.

L. Petri. 3. resuscit & Petrus in sua testatur epistola, *Qui increduli fuerunt aliquando, sicut in diebus Noe cum fabricaretur arca.*

D *Et instituta, quae per fidem est id est, quae ex fide procedit.*

Haeres id est, perpetuus possessor seu patrum suorum dignus successor, Est institutus per gratiam dei. Ceteris enim percumbentibus, in eo & domo sua duntaxat fides permāsit.

I *super ponit Apostolus exempla de patribus Iudaeorum, ostendens quod per fidem iustificati sunt. Fide qui uocatur Abraham quod interpretatur pater multorum gentium, qui ante uocatus est Abram, id est, pater excellens, obediuit deo iubenti, Egredere de terra tua & de cognatione tua, Cbediuit ergo, In locum exire uidelicet in terram Chanaan, Quem accepturus erat ad eum In hereditatem non utique in se, nec*

Gene. 17.

Gene. 12.

E *pro se, sed pro semine suo longo post tempore. Ait enim Stephanus in Actibus, Non dedit dominus ei in ea hereditatem nec passum pedis, Et exiit de terra propria Nesciens quo iret donec deus ei viam & terram monstrauit. Vnde fuerat quasi vagabundus, Fide moratus est in terra repromissionis tanquam aliena quia in ea hereditatem non habuit,*

Act. 7.

In casibus id est, paruis tabernaculis seu tentoriis de loco ad locum portabilibus, Habitauit cum Isaac & Iacob cohereditibus repromissionis eiusdem quibus promissa est terra haec, sicut & Abraham, Dicit glossa, hoc loco quod non eodem tempore inhabitauerunt in terra hac, Veruntamen si litera Genesis diligentius attendatur, inuenimus Abraham uixisse post nauitatem Iacob. Quod etiam Lira fati-

F *tes declarat, ideoque dimitto. Eodem ergo tempore habitauerunt in terra praefata, ut alij dicunt, ideo uere morantur non horruit in terra aliena. Expeclabat enim fundamenta habentem ciuitatem id est, firmiter sperauit tandem ingredi caelestem patriam in aeternum fundatam, seu immobiliter stabilitam, Cuius artifex & conditor est Deus non homo. Fide id est, merito fidei Abraham, uel propria fide. Et ipsa Sara sterilis per naturā, Virtus id est, fecunditatem In conceptionem feminis id est, ad concipiendum ex semine uiri, Accepit etiam praeter tempus aetatū quoniam nonagenaria erat, deserantq; ei fieri muliebria, quoniam fidelem id est, in promissis ueracem, Creditur esse eum qui repromiserat quod Isaac nasceretur*

Gene. 17.

et ex

et ex

et ex

et ex

et ex

et ex

et ex

et ex

ex Sara. Dicunt quidam, hoc non posse exponi de Sara, **A**

quia ex infidelitate risit, propter quod angelus eam redarguit. Sed de Abraham, qui licet riserit, non tamen ex dubitatione sed admiratione & gaudio. Alij uero exponunt de Sara, dicentes eam post increpationem, iteratē promissioni angeli credidisse. Propter quod id est, propter hanc fidem Abraham uel Saræ, Et ab uno patriarcha Abraham

Orti sunt Iudæi Et hoc emortuo id est, ab ipso Abraham uetustate confecto ac infæcundo, quantum ad Saram seu quamlibet uetulam. Vnde ad Rom. dictum est, quod non confiderauit corpus suum emortuum. Postmodum tamen plurimos genuerunt filiosde Cethura femina tumore. Sene- nax nanque de iuuenula generare potest. Vel, ab uno, uero Saræ, & hoc emortuo, id est, naturali calore destituto. Orti ergo sunt denuo filij, Tanquam sidera caeli, in multitudinem, & sicut arena quæ est ad oram id est, ad litus Maris innum- merabilis. Propter multitudinem enim comparati sunt stellis caeli, & arenæ maris, secundum quod dominus locutus est Abraham. Suspice caelum & numera stellas si potes, Sic erit semen tuum. Quoniam tamen in populo isto ex Abraham & Sara nato, fuerunt quidam electi, & alij reprobi, per stellas intelligi possunt electi, per arenam innumerabiles, reprobi: iuxta fidem id est, in fide seu fidei adhaerendo, Defuncti sunt omnes isti qui post diluuium fuerunt, uel omnes praeter Enoch translatum, Non acceptis repromissionibus id est, non adeptis caelestibus bonis eis promissis, Sed a longe id est, de terra & ualle hac lachrymarum, C

seu fidei obscuritate, Eas aspicientes oculo fidei, Contemplabatur enim promissa caelestia, Et saluantes id est, affectuose ad eas suspirantes seu hilariter eis applaudentes, quemadmodum nauae ciuitatum ad quam nauigant intuentes salu- tant tandem Et confidentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Hic enim quasi in exilio habitauerunt. Iuxta illud in Psalmo, Ne dicas quoniam aduena ego sum apud te, & peregrinus, sicut omnes patres mei, Qui enim haec dicunt id est, qui se in hac uita hospites & peregrinos esse ueraciter asserunt, Significant id est, uerbo & facto ostendunt, Se patriam inquirere non terrenam, sed caelestem. Sicut subiungitur, Et si quidem illius patriæ Memissent id est, si

Roma. 4.

Gene. 25.

Gene. 15.

Gene. 15.

Ioan. 8.

Psalm. 38.

Cap. II. D. DIONYSIVS CARTHVSIAN.

D si Chaldæ ac Mesopotamiæ recordati fuissent cum affectu redeundi, *Habebant utique tempus reuertendi ad patriam id est, modo sic est, q*
Gen. 27. lam. Nunc autem meliorem appetunt id est, modo sic est, q suo tempore meliorem patriam optauerunt *Id est celestem respectu cuius peregrinos se esse professi sunt.* Iacob tamen rediit in Mesopotamiam, sed non ad persequendum in ea.
Aff. 10. Ideo non confunditur id est, indignum vel indecens non arbitratur Deum omnipotens, qui est specialiter adherere, *Vocari deus eorum.* specialiter eo quod est specialiter adherere, eūq; honorat in omnibus, & ipse singulariter prouidet eis. Propter quod dominus ait ad Moysem, *Hæc dices filiis Israel,* Deus patrum vestrorum, deus Abraham, deus Isaac, & deus Iacob misit me ad vos. Hoc nomen mihi est in æternū, & hoc est memoriale meum in generatione & generationem. *Fide obtulit id est, offerre paratus fuit Abraham Isaac filium suum.* *Cum tentaretur,* ipse Abraham a deo, qui tentat, non ut fallat, aut sciat, sed ut occasione promerendi ministrat, & alios scire quid faciat, *Et unigenitum offerebat.* Non quod solum Isaac pro tunc habebat in filium. Habuit namque & alios multos de Cethura, sed solus Isaac fuit hæres, & natus de libera. *Qui Abraham suscepit repromissiones id est,* iteratas promissiones implendas per Isaac scilicet quod multos filios procrearet, & terram Chanaan possideret in semine Isaac, *Ad quem Abraham dicitur est a deo.* *Quia in Isaac uocabitur tibi semen id est,* nati ex Isaac uocabuntur filij tui, & bona tibi promissa consequentur. Hunc autem promissioni repugnare videbatur oblatio Isaac, qui tempore illo nondum genuit prolem, sed Abraham non dubitauit de veritate promissionis diuinæ. Cuius ratio subditur, *Arbitrans scilicet Abraham quia & à mortuis suscitare potens est deus non solum Isaac filium suum, sed omnem defunctum.* Non enim videbatur alius modus, quo posset impleri diuina promissio de multiplicatione filiorum ab Isaac si Isaac oblatu fuisset, nisi restu scitaretur. Et quoniam Abraham scituit deum hoc posse, non dubitauit in fide, *Vnde & Abraham eum uidelicet Isaac.* In parabola id est, typicam significationem *Acceptit.* Intellexit namque per Isaac significari Christum, & per immolationem Isaac Christi passionem. Per hoc tamen quod non Isaac, sed aries immolatus est, præfigurabatur, quod Christus

IN EPIST. PAULI AD HEBRÆOS. 353

Christus secundum diuinitatem suam impassibilis fuit, secundum humanitatem vero occisus est. *Fide & de futuris id est de futurorum bonorum collatione.* *Benedixit Isaac patriarcha Iacob & Esau filiis suis.* *Benedictio namque eorum fuit de bonis futuris, quia impleta non fuit in illis duobus filiis Isaac.* (Non enim Esau serauit Iacob) sed impleta fuit in populis natis ex illis. Nam tempore David & Salomonis Idumizori ex Esau fuerunt Iudæis filii Iacob. Per hoc autem quod Iacob ante Isaac benedictionem fortitus est, mystice signabatur, quod populus Christianus iunior consequeretur benedictionem Iudaorum. *Fide Iacob moriens id est, morti propinquans.* *Singulos filiorum Ioseph benedixit uidelicet Effraim & Manassè,* præponens Effraim iuniorem Manassè seniori. Quoniam deo reuelante præuidit regnum decem tribuum transferendum ad filios Effraim, quod in Hieroboam cepit impleri, & quoniam nouitribum Effraim maiorem futuram. *Et adorauit fastigium virgæ eius id est,* ipse Iacob post benedictionem filiorum Ioseph, & iuramentum quo Ioseph iurauit, quod sepeliret patrem suum in terra Chanaan, in spelunca duplici, tunc ipse Iacob adorauit deum innixus, erectus vel incumbens super fastigium, id est, cacumen virgæ eius, id est, baculi sui, quem propter senectutem tenebat in manibus eius. Vel, virgæ eius, id est, sceptri quo Ioseph portauit in signum tradite sibi potestatis super Aegyptum: quod Iacob accepit in manibus suis, quando Ioseph iurauit. Quo iuramento completo, Iacob innitens sceptri fastigio adorauit, conuersus ad caput lætuli, vel nostra habet translatio. *Loco cuius translatio septuaginta interpretum continet.* Adorauit fastigium virgæ eius, sicut hic allegatur. *Fide Ioseph moriens de professione filiorum Israel memoratus est id est,* egressum eorum ex Aegypto prædixit, *Et de ossibus suis mandauit hoc est, filiis Israel præcepit, ut tollerent secum ossa sua, sepelirentque ea in spelunca duplici (secundum quod dicitur) in qua sepulti sunt Adam & Eua, Abraham & Sara, Isaac, Iacob, & Lya.* *Vnde dixit Ioseph, Deus uisitabit vos, efferte ossa mea uobiscum.* In hac quippe terra sepeliri uolebant sancti patriarchæ secundum Hieronymum, quia nouerant in ea Christum nasciturum atque passurum, ut simul cum eo resurgerent

A
1. Reg. 8.
Gen. 48.
B
1. Reg. 14.
Gen. 49.
C
Gen. 49
Hierony.

D gerent cum quo scimus multorum sanctorum qui dormierant corpora resurrexisse. Fide *Moyſes natus, occultatus est mensibus tribus à parentibus suis* ex fide parentum. Diutius autem cum calare non poterant. Occultauerunt vero eum, eo quod uidiſſent elegantem infantem id est, præter solum uenustate & gratia magis decoratum, Propter quod sperauerunt deum aliquod magni operaturum per illum infantem Et non timuerunt timore completo, quanuis aliquatiter timuerint

Regis edictum id est, Pharaonis præceptum, qui iussit omnes masculos Hebræorum necari, & in flumen iactari. Fide *Moyſes grandis factus* mente & corpore, id est, virtuosus, atque adules, *Negauit* operibus, quanuis non uerbis, videlicet occidendo Aegyptium, & fugiendo regis palatium

E *Se esse filium adoptiuum* Filie Pharaonis quæ eum adoptauit in filium *Magis eligens affligi cum populo dei* id est, cum filiis Israel, qui tunc uehementer ab Aegyptiis opprimebantur, *Quam temporalis peccati habere incurritatem* id est, quam esse in regis palatio, atque corporalibus transitorisque frui delictis, *Maiores diuitias estimans thesauro Aegyptiorum, improperium Christi* id est, persecutionem & tribulationem figuratiuam passionis Christi, uiliosorem & fructuosorem iudicans uniuersis Aegypti delictis. *Aspiciebat enim in remunerationem* id est, iustum dei iudicium, & uniuersorum debitam retributionem pensauit. Quam scilicet momentaneam, & breue tribulationis presentis, æternam gloriæ pondus operatur in nobis. Vnde Psalmista, Inclinaui (inquit) cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum, propter retributionem. Verutamen magis conuertendus est oculus mentis ad dei honorem, quam ad propriam mercedem, potiusque induci debemus ad bene agendum ac patiendum ex diuino amore quam remunerationis desiderio: aliter essemus mercenarij, non serui fideles neque amici. Fide reliquit Aegyptum non ueritus animositatem regis id est, superbiam Pharaonis. Hoc quidam intelligunt de fuga Moyſi ab Aegypto statim percussu Aegypto. Vnde Chryſostomus dicit, quod Moyſes primo fugit in terram Madian, non fuit metus, sed fides; quia credebat se liberari à deo. Noluit in Aegypto manere, ne esset causa iactantia si sic in apertum præcipitaret periculum. Verutamen

2. Corin. 4

Psal. 118.

F

Isa. 10.

Exod. 2.

Chryſost.

men in Exodo manifeste habetur, quod Moyſes timuit, cum audisset patefactum esse homicidium quo occidit Aegyptium, & fugit à facie Pharaonis. Ideo alij exponunt hæc de egressu Moyſe ex Aegypto simul cum filiis Israel. Quibus obuiare videtur quod subditur de celebratione Paschæ, quæ præcessit egressum prædictum, nisi dicatur, quod non feruatur hoc loco ordo rei gestæ. Inuisibile enim deum

Tanquam uidentem sustinuit id est, tam fideliter expectauit, & in eius auxilio confidebat ac si uideret. Fide celebravit Moyſes Pascha, id est, agni paschalis immolationem eum ac ritum, credens populum hoc modo saluandum. Et sanguinis agni illius Effusionem celebravit, liniendo postes & superliminaria domorum sanguine agni secundum imperium domini, Ne qui uastabat primitiua id est, ne angelus occidens primogenita hominum & iumentorum in tota Aegypto, Tangeret eos id est, Hebræos vastaret. Iusserat enim dominus Moyſi, ut filij Israel sanguine agni postes & superliminaria domorum suarum linirent, quatenus angelus cernens domos ita linitas transiret, nec tangeret habitatores. Quo figurabatur, quod signati sanguine Christi, non opprimuntur à tentatore.

Fide filij Israel Transierunt mare rubrum id est, per alueum exiccatum, in quo paulo ante aqua maris fluebat,

Tanquam per aridam terram aqua maris diuina uirtute diuisa, & existente ea filiis Israel pro muro à dextris & à sinistris, Quod iter Experti id est, attentantes Aegyptii sequentes filios Israel per uiam maris rubri Deuorati sunt hoc est, submersi, occurrentibus eis aquis, & domino eos inuoluerunt in medijs fluctibus. Fide id est, merito fidei Israelitarum credentium deo, *Muri Hierico corruerunt* miraculose uirtute diuina, *Circuitu dierum septem* id est, completo circuitu qui per septem dies factus est semel uoquoque die à toto populo Israeli. Fide id est, propter fidem Raab meretrix non perit id est, occisa non est Cum incredulus Chananaeus, quoniam credidit deum esse uerum ac omnipotentem, ita ut daret filiis Israel terram Chanaan, sicut promissit, Excipiens exploratores tuos viros missos à Iosue Cum pace Nam occultauit eos atque pacifice dimisit eosdem, Et quid adhuc dicam? id est, totum quod præ-

Y ij sentem

A Exod. 2
Act. 2.

Exod. 12.

B

Exod. 10.

Exod. 12.

C

Iosue. 6.
Iosue. 2.

Cap. II. D. DIONYSIVS CARTHVSIAN.

D sentem concernit materiam explicare non possum. *Deficiet enim me tempus enarrantem* id est, spatium vitæ vel conseriptionis huius epistolæ mihi nimis breue erit ad eloquendum

Iud. 6.

Iud. 45.

Iudic. 16.

Iudic. 12.

1. Reg. 17.

1. Reg. 9.

De *Gedeon* cui angelus dixit, Dominus tecum virorum fortissimè. Qui cum viris trecentis debellauit numerosissimum exercitum Madianitarum. *Barach* filio Abinoem, qui cum decem millibus pugnatorum occidit centum milia aduersariorum. *Sampson* id est, de Sampson filio Manue ex tribu Dan, qui Philistæos oppressit. *Lepte* Galadite, qui filios Amon deceit. *Dauid* rege, qui adhuc adolescens, leonem, vrsum, atque gigantem extinxit. *Samuel* filio Elchanæ, qui post Heli iudicauit Israelcem, *Et aliis prophetis*, veteris testamenti. Ex his constat, quod omnes iam nominati sancti fuerunt, qui in sanctorum ponuntur catalogo.

Vnde si aliqua illicita commiserunt, penitentiam fecisse creduntur. Vt *Gedeon* de hoc quod contra legem fecit sibi Ephod, seu vestem sacerdotalem. Et *Lepte*, de hoc quod propriam obtulit filiam. Nisi dicatur hoc fecisse ex occulto spiritus sancti instinctu. Ex quo motus est & *Sampson* ad occidendum seipsum cum hostibus suis. Ideo de sanctitate *Sampsonis* dubitandum non est. Qui iam presati

EPHIST.

Per fidem uicerunt regna Madian, Ammonitarum, Philistinorum, Syrorum, &c. quæ omnia in libro Iudicum plenius continentur. *Operati sunt iustitiam*. Iustus enim ex fide uiuit, & prædicti iudices iusta exercuerunt iudicia.

Abacuc. 2.

Roma. 4.

Adepti sunt repromissiones id est, bona eis promissa. Aliqua enim promissa in presenti fortiti sunt vita, puta victorias, principatum & pacem. Aliqua uero post vitam hanc, maxime post Christi aduentum, uidelicet bona cælestia.

Quod autem supra dictum est. Iuxta fidem hi omnes defuncti sunt, non acceptis promissionibus, intelligitur de promissionibus patriæ. *Obstrauerunt* id est, occidendo, vel à deuoratione prohibendo clauerunt. *Ora leonum* ut *Dauid*,

1. Reg. 17.

Iudic. 14.

Daniel. 6.

Daniel. 3.

4. reg. 20.

Job. 42.

Extinxerunt impetum ignis ut *Aaron*, *Daniel*, & tres pueri in camino. *Effugauerunt* id est, in fugam uerterunt *Aciem gladii* id est, exercitum gladii cinctum, sicut in lib. Iudicum, Regum, & Paralip. sepissime recitatur. *Conuulserunt* miraculose *De infirmitate* letali, ut *Ezechias* & *Iob*. *Fortes facti sunt in bello* corporali contra hostes uisibiles,

IN EPIST. PAULI AD HEBRÆOS. 355

uisibiles. & spiritali contra hostes inuisibiles, ut patet de *Dauid*, & *Machabæo*, & fratribus eius, *Cæsira uerterunt* id est, *1. Mach. 3.* destruxerunt. *Exteriorum* id est, alienigenarum. *Acceperunt* *4. re. 2. 4.* *mulieres* uidelicet mulier *Sunamitis* & uida *Sydonia* *1. Reg. 17.*

De resurrectione id est, mediante resurrectione, seu per resurrectionem ex mortuis *Mortuos suos* id est, filios suos defunctos. *Helias* namque resuscitauit filium uida *Sydoniæ*, *Helisæus* filium mulieris *Sunamitis*. *Alii autem sanctorum pro fide diserti sunt* id est, in tormentis extenti, ut legitur de septem fratribus *Machabæis* & aliis quibusdam, *2. Mach. 7.*

Non suscipientes redemptionem id est, præsentium pœnarum euasionem. *Ut meliorem inuenirent resurrectionem* in die nouissimo: quam inuenturi non erant, si præsentibus pœnas curassent euadere. Hoc est, quatenus beatam immutationem atque felicem suscitationem in die iudicii consequi mererentur, de qua, *2. Mach. 7.* vnus fratrum illorum dicebat, Rex mundi deus, defunctos nos pro suis legibus in aeternam vitam resurrectione suscitabit.

Alii uero ludibria id est, irrisiones, contumeliasq; uerborum, *Et uerbera experti, insuper & uincula & carceres* id est, incarcerationes. In eo quod ait, insuper notat hæc in eisdem facta personis, uidelicet in *Hieremia*, *Hiere. 38.*

Sampson, *Michea*. *Lapidati sunt* ut *Hieremias* in *Aegypto*, *Zacharias* filius *Ioia* pœnificis inter templum & altare, *Sethi* sunt ut *Esaias* à *Manasse*, *Tentati* sunt aduersariis, ut *Tobias*. Vel blandis promissionibus, ut aucteretur à deo: ut *Matthias* & *Eleazarus*, in occasione gladii id est, gladio facta, *Mortui* sunt, *Nam* & *Manasse* impleuit *C*

Hierusalem sanguine innocentium usque ad os. *Circuierunt* varia mundi loca, *In melotis* id est, uestibus factis de pellis camelorum, sicut *Ioan. Bapt.* Vel melota, est pellis hispida animalis quod dicitur melus, *In pelibus caprinis* ut *Helias* *Egredientes* uictu atque amictu, *Angustiati* id est, diuersis animi afflictionibus pressi, *Afflicti* in corpore *Qui* *bus dignus non erat mundus* id est, mundanorum hominum cœtus: quia & ipsi ea quæ mundi sunt uilipenderunt, & mundi propter suam impietatem dignus non fuit conuersatione ipsorum. *In soliditudinibus* id est, locis desertis, *Errantes* *Psal. 34.* per deua, ut *Dauid* cum suis tempore *Saulis*. Et *Matthias* cum suis tempore *Antiochi illustri*,

In montibus, & in specibus.

1. Mach. 16.
2. Reg. 22.
2. Par. 24.
Tobie. 2.
1. Mach. 2.

2. Mach. 6.
4. Reg. 21.
2. Mach. 3.
Matth. 23.

4. Reg. 1.
1. Reg. 15.
1. Reg. 26.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

1. Mach. 16.
1. Mach. 1.
3. Reg. 18.
Psal. 34.

D*lucis & in cavernis terræ* commorantes, vt legitur de Helia, & filiis prophetarum, quos abscondit Abdias tempore Iezabel. Vnde & David, Ecce, inquit, elongaui fugiens, & mansi in solitudine. Fugerunt enim hominū aspectus ac strepitus, vt deo vacarent liberius. Et hi omnes testimonio fidei id est, actione procedente ex fide, vel passione propter fidem suscepta, dante testimonium eis quod vere fideles fuerunt,

Probatū id est, diuinitus approbatū, commendabilesque effecti. Non acceperunt reprimissionem id est, cœlestem hereditatem promissam ante Christi passionem. Deo aliquid melius pro nobis id est, pro nostra vtilitate Providente videlicet, Vt non sine nobis consummarentur, id est, ne ante ministros noui testamenti aeterna beatitudine perfruerentur. E Detinebantur enim in lyombo vsque ad Christi passionem, antequam decollatus esset Ioannes Baptist. noui testamenti minister & præco. Sicque propter maius gaudium procurandum simul beatificati sunt sancti antiqui, & aliqui qui erant tempore Christi. Vel sic, non acceperunt reprimissionem, id est, corporis stolam seu glorificationem, deo pro nobis aliquid melius providente, vt non sine nobis consummarentur, id est, ne ante diem iudicij hanc gloriam consequerentur: sed tunc omnes simul suscitetur & conglorificemur, atque de beatitudine tanta mutuo congratulamur.

Cap. XII. Ideoque & nos tantam habentes impostam nubem testium, &c.

F

ARTICVL. XII.

Hebræ. 11.

ACTA in præcedenti cap. exhortatione ad fidei stabilitatem: nunc introducit ad monitio ad pacem ac patientiam. Ideoque videlicet propter rationes in superiori cap. tactas. Et nos tantam id est, tam copiosam seu numerosam, Habentes impostam id est, ex plariter propositam nobis, Nubem testium id est, multitudinem sanctorum. Qui ad similitudinem nubium alti sunt contemplatione, splendi cordis puritate, spiritualiter plures, influendo, stillicida sapientie & refrigeria cōcupiscentie de quibus propheta, Qui sunt isti qui vt nubes volant?

Esaie. 60

volant? Hi quoque sunt testes dei, quoniam verbo & facto ostendunt vera esse diuina eloquia, dum ipsum deum in cunctis glorificant. Deponentes omne pondus, id est, inclinationem ad vitia pertrahentē, quæ admodum grauitas trahit deorsum. Quod enim in corporalibus facit pondus, hoc in spiritualibus efficit amor. Trahit enim quemque sua voluptas.

Et circumstant, id est, ex omni parte imminens & impugnans, Nos peccatum quia in prosperis impugnat vana gloria, in aduersis inordinata tristitia, Per patientiam, id est, omnia obstacula atque aduersa fortiter transiliendo & sustinendo, nec propterea a bonis cessando, Curramus animo prompto, & corde spontaneo, & si opus est, etiam motu corporeo, Ad propositum nobis certamen, id est, ad prælium nobis iniunctum contra diabolū, carnem ac mundum, vel ad martyrium seu

B

Matt. 14.

Marci. 6.

Ecclesi. 4.

iustitiæ defensionem. Vnde in Ecclesiastico legitur, Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsque ad mortem certa, pro iustitia, & deus expugnabit pro te. Aspicientes id est, oculum mentis proticientes, In auctorem fidei, & consummatorem Iesum, id est, in dominum saluatorem. Qui dicitur auctor fidei, quia vt deus eam infundit, atque vt homo, eam potissimum prædicauit ac docuit. Dicitur quoque fidei consummator, quoniam eam miraculis confirmauit, & fideles a fide transferret ad speciem faciens fidei succedere beatificam visionem, quæ est consummatio siue perfectio fidei, Qui proposito sibi gaudio, id est, gloria regni sibi oblata, quando Iudæi voluerunt eum constituere regem, & in die palmarum honorifice eum processerant. Vel proposito sibi gaudio, id est, præmio accidentali, ad quod patiendo peruenit. Vel, proposito sibi gaudio, quia in superiori parte animæ plenus semper erat gaudio beate fructuosis, Sustinuit crucem, id est, crucifixionem sponte ex ardentissima charitate. Oblatus enim quia voluit, in confessione contempta hoc est, tam ignominiosam passionem non reputans fugiendam, sed suam confusionem pro nihilo reputans, seu æquanimitèr sustinens, dummodo nos per eam ad cœlestis paradisi honorem reduceret, Atque in dextera sedis dei sedet, id est, ad æqualitatem dei patris in throno gloriæ residentis requiescit. Recognite eum, id est, repetitis vicibus, vt frequenter memores estote, eius, videlicet Christi, Quisalem sustinuit a peccatoribus peruersis Indes,

Ioan. 6.

Matth. 20

C

Esaie. 53.

Sapient. 2.

- D** *Aduersus semetipsum contradictionem*, id est, blasphemiam, negationem, & impiissimam impugnationem in verbis & factis. Dixerunt nanque euangelistis testantibus, Non est hic homo à deo. Et, Nos scimus quia hic homo peccator est. Et, Nunc scimus, quia demonium habes. In passione quoque dixerunt, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, *Vt non fatigemini* propter tribulationes & labores vite præsentis, *Amisus*, id est, cordibus seu spiritibus, *Vestris deficientes*, id est, à bono cessantes, & aduersitatibus seu tentationibus succumbentes. Christus enim omnibus nobis in exemplum proponitur, semperque à nobis aspiendus est, quatenus eius vestigia imitemur. Idcirco exemplo Christi cuncta aduersa læto animo sustinere debemus, quoniam nõ est seruus maior domino suo. Merito denique non debetis deficere,
- E** *maior domino suo. Merito denique non debetis deficere,*
- Ioan. 13.** *Nondum enim usque ad sanguinem*, id est, sanguinis effusionem seu martyrium, *Resistis* aduersariis veritatis, *Aduersus peccatum repugnantes*, id est, infidelitati & cæteris vitiis reluctantes. ¶ *Deinceps increpat* Apostolus eos quod non attenderunt sacram scripturam ad patientiam inuictissimam dulciter excitantem, *Et oblitus estis consolationis*, id est, scripturæ consolatoricæ, *Que uobis tanquam filiis dei adoptiuis*
- Prouer. 3.** *Loquitur, dicens* in persona sapientis, *Filii mei, noli negligere*, id est, despiciere, non aduertere seu refutare, *Disciplinam domini*, id est, pœnam vel tribulationem à deo inflictam, *Neque fatigæris* per impatientiam aut pusillanimitatem, *Dum ab eo argueris* per iustam increpationem verborum seu verberum, *mediate vel immediate*. Ideo legitur apud Iob, *Beatus*
- Iob. 5.** **F** homo qui corripitur à domino. Increpationem ergo domini ne reprobes. Et Hieremias precatur, *Corrippe me domine, uertuntamen in iudicio, & non furore. Quem enim diligit*, id est, cui bonum gratiæ & bonum gloriæ in futuro uult, *Domini castigat*, id est, paterne corrigit in præsentem, ne postea durius crucietur *Flagellat autem omnem filium quem recipit* ad numerum beatorum, & quem habet acceptum. Nam & proprio, naturalique filio non peperit. Hoc est quod in
- Roma. 8.** **A** *Apocal. 3.* *Apocal. protestatur*, Ego quos amo, arguo & castigo. Imò periculosissimum est, & maximum diuini odij, reprobationisq; signum, non castigari nec argui à deo in seculo isto: prout per
- Ezech. 16.** *Ezechielem dominus ait populo reprobo, Zelus meus rec-*

cessit

- cessit à te, non irascar tibi amplius. Idemque in Psalm. Dimissi eos secundum desideria cordis eorum, ibunt in adiuuationibus suis. Ex præinducta insuper autoritate insert Apostolus instructionem morale[m], *In disciplina*, id est, correctione iuste illata, *Perseuerate* usque in finem eam æquanimiter sustinendo, dicentes singuli illud Iob. Peccaui & uere deliqui, & ut eram dignus, non recipi. Hinc enim scriptum est, *Egestas & ignominia* ei qui deserit disciplinam: qui autem acquiescit arguenti, glorificabitur. Alio quoque loco Salomon loquitur, *Qui abiicit disciplinam, despicit animam suam: qui autem acquiescit increpationibus, possessor est cordis.*
- ¶ *Cur autem in disciplina perseverandum sit, subditur.*
- Tanquam filiis offert se uobis deus*, id est, tam clementer & providentialiter te habet ad vos, sicut decet patrem se habere ad filios, ideo corripit. *Quis enim filius, quem non corripit pater?* si peccauerit. tanquam dicat: nullus, Scriptum est enim, *Qui parcit virgæ, odit filium suum. Qui autem diligit, illum instanter erudit.* Et alibi, *Qui diligit filium suum, alligat illi flagella, ut lateatur in nouissimo. Quod si extra disciplinam estis* ita quod virga dei non est super vos, sicut de impiis legitur, *Cuius discipline participes facti sunt omnes filij & electi, eam experiendo, Ergo adulteri*, id est, non spiritualiter à deo geniti, sed filij adulterini: filij uique huius seculi atque diaboli *Epis* prout apud Ioannem scribitur de quibusdam, *Vos ex patre diaboli estis.* ¶ *Deinde probat* Apostolus per locum à maiori, & per exemplum in naturalibus, quod obediendum sit deo, recipiendo disciplinam patienter ab eo *Deinde* id est, ex sequentibus idem patet.
- Patres quidem carnis nostræ*, id est, patres nostros carnales, à quibus corpus, non animam sortiti sumus *Habimus eruditores præsertim tempore nostræ iuuentutis.* Pater enim debet filio nutrimentum ac documentum, *Et reuerentiamur eos*, id est, honorem cum timore eis impendebamus. *Non multo magis obtemperabimus*, id est, obediemus, *Patri spirituum*, id est, deo creatori animarum, *Et uiuemus* vita gratiæ: *Quasi dicat, Hoc multo rationabilis est sicut & anima corpore est non bilior. Quanto enim plura ac potiora à deo bona suscipimus, tanto amplius ei parere tenemur. Et isti quidem patres nostri carnales, in tempore paucorum dierum uidelicet durante adolescentia*

A
Psal. 80.

Iob. 33.

Prouer. 13.

Prouer. 15.

B

Prouer. 13.

Ecl. 30.

Iob. 31.

Ioan. 8.

C

F I M I S .

D adolescentia nostra, *Secundum voluntatem suam erudiebant nos*, id est, in his que eis bona apparuerunt, videlicet in honestate humana, & traditionibus secularibus. *Hic autem pater spirituum erudit nos per inspirationem internam & sacre scripture lectionem seu predicationem*, Ad id quod utile est, id est, ad bona gratia, & beatitudinem gloria, vt ea assequamur, *In recipiendo sanctificationem eius*, id est, cordis expurgationem à vitiiis, & puritatem diuina illustrationis. Hæc est enim voluntas dei, sanctificatio nostra. Præterea admonet in disciplina persistendum propter copiosissimum fructum ex ea sequentem. *Omnis autem disciplina*, id est, correptio pro peccatis inflicta, *In præsentem quidem seculo*. Vel in præsentem, id est ea durante, *Videtur non esse gaudii, sed mæroris*, id est, non delectabilis, sed molesta. Talis enim videtur carnalibus, quauis spirituales eam delectabiliter patiantur propter utilitatem ipsius, quemadmodum æger libenter recipit potionem amararam propter spem sanitatis. Vere tamen disciplina ista est in se molesta, cum sit quædam pœna. Disciplina vero (quæ à discendo nomen accepit, quæ & scientia dicitur) in sua natura iucunda & dulcis est, *Postea autem* id est, in vita futura *Fructum pacatissimum exercitatis per eam reddet iustitiæ*, id est, in patria reddet, id est, dari faciet, per modum cause meritoria, fructum pacatissimum iustitiæ, id est, quietissimam mercedem, seu beatitudinem desiderium quietantem. *Qui fructus ex iustitia oritur, & iuste cõfertur, exercitatis, id est, in actibus*

F virtuosus habitatus, per eam disciplinã. Ideo dictum est alio loco, Non sunt condigne passiones huius temporis ad futuram gloriam que reuelabitur in nobis. Et rursum, Id quod in præsentem est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum æternum gloria pondus operatur in nobis. *Propter quod remisissas manus*, id est, pigras & tepidas affectiones, *Et soluta genua*, id est, fortitudinem qua ante stetitis, nunc debilitatam, *Erigite ad deum*, id est, percite vt charitatis affectus in vobis flammescant, & ad cœlos vos subleuent. Fortitudo quoque animæ corroboretur in vobis. Corporis etiam manus ac genua debemus ad deum leuare, stando erecti ad eum in oratione ac contemplatione: iuxta illud, Leuemus corda nostra cum manibus ad deum in cœlos, *Et gressus rectos*, id est, opera iusta, *Facite pedibus vestris*, id est, ex interioribus

1. Thess. 4.

Esa. 24.

Roma. 8.
2. Cor. 4.

1. Thren. 3.

bus virtutibus animæ, quibus itur ad deum, videlicet ex fide, A spe & charitate, sine quibus nulla actio meritoria est, *Vt non claudicans*, id est, inuitabilis, vagus & in via domini nutans, *Quis vestrum Erret* ad vltimo sine, *Magis autem sanetur à vulneribus animæ*, id est, peccatis. *Pacem*, id est, tranquillitatem, siue concordiam *Sequitur*, id est, seruatæ curate *cum omnibus proximis amicis & æmulis*. Quod intelligendum est de vera spiritualique pace, propter quod & Romani dictum est, Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habentes, *Et sanctimoniam*, id est, cordis munditiam. iuxta illud, Omni custodia custodi cor tuum, *Sine qua pace & sanctimonia Nemo videbit deum* in patria. Beati enim pacifici, quoniam filij dei vocabuntur. Beati quoque mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt, *Contemplantes*, id est, sollicite præcauentes, *Ne quis desit gratiæ dei*, id est, ne aliquis vestrum elongetur, ac separetur à gratia dei, que omnibus pressio est, dũmodo fecerit quod in se est. Vel, ne quis desit gratiæ dei, id est, ne gratia dei in vobis imperfecta sit propter negligentiam vestram. Sed potius in ea proficite, *Ne qua radice amaritudinis*, id est, ne aliqua passio vitiosa, pœnalis, seu pœnam promerens, *Sursum germinans*, id est, in consensum vel opus prorumpens, *Impediat gratiam & salutem*, *Et per illam amaritudinem iniquentur*, id est, scandalizentur seu perturbentur, *Multi ex impatientia*. Vnde in lege præcipitur, Non sit inter vos radix germinans fel & amaritudinem. Et quidam sapiens, Non est sensus, ubi abundat amaritudo. *Ne quis sic Fornicator spiritualis*, recedendo à fide. Est enim spiritualis fornicatio, qua deus relinquitur. De qua propheta, Fornicari sunt à deo. Et in Psalmo, Fornicari sunt in aduentionibus suis. Vel, Ne quis sit fornicator corporalis, illicitum concubitum committendo, *Aut prophanus*, id est, penitus irreligiosus, tanquã procul à phano, id est, remotus à tẽplo, feruens tuo ventri magis quam deo, vt gulosi, *Vt Esau qui propter unam escam* puta lenticulam à Iacob paratam, *Vendidit ipsi Iacob Primitiua sua*, id est, primogenita, scilicet dignitatem primogenitorum, hoc est honorem sacerdotij, prout in Genesi narratur. Primogeniti autem in lege naturæ erant sacerdotes, & speciales vestes habebant, quibus tempore sacerdotij vtentur habebantque duplicem

Roma. 12.

Prover. 4.
Math. 5.
Ibidem.

B

Osce. 12.

Deut. 39.
Ecli. 21.
Eccl.

Osce. 4.
Psal. 105.
Roma. 16.

Gene. 25.

D duplicem portionem in hereditate. Ius autem primogeniturae, & dignitas sacerdotij, spirituale sunt bonum. Ideo Esau id vendendo, incidit in lymoniam: nō tamen Iacob, quoniam proprie non emit ea, sed sui vexationem redemit, quoniam ex ordinatione diuina ei debebatur primogenita. Itaq; non sit aliquis vestrum fornicator aut prophanus, vt Esau. *Scitote enim quoniam & postea reuerfus de agro, & Iacob iam benedicto, Cuius Esau Haereditate id est, hereditarie possidere ab imprecatione benedictionis prohibitus. Verū tamen in Geneſi legitur Isaac benedixisse Esau filio suo, sed non benedictione primogeniturae, quam Esau primo & principaliter postulat, Non enim inuenit poenitentiae locum ad recuperandum amissam benedictionem, Quamquam cum lachrymis inquisisset eam id est, poenitentiae veniam sui benedictionem. Non enim ex amore iustitiae, vel vera contritione profluxerunt lachrymae illae, sed ex temporalis damni incēre, vel indignatione siue rancore. Simili modo de Antiocho scribitur, Orabat seclustus dominum, à quo non esset misericordiam consequentur. Neminem tamen deo repellit, si recta intentione conuertatur ad eum. Quis enim inuocauit deum, & despicit eum? Deinde assignat Apostolus rationem, cur nullus deesse debet gratiae dei, eo quod noua lex sit lex pietatis, amoris, & gratiae. Vetus autem lex, erat lex timoris, rigoris & mortis. Non enim accessistis ad tractabilem .i. palpabilem Et accessibilem motu corporeo, Ignem qualis fuit ignis ardens in monte Sinai tempore dationis legis antique. Nec accessistis, Et ad Turbinem .i. ventum vehementem, qui fit cum grandine & pluuia, Et caliginem .i. ignis tenebrositatem, & Proccllam .i. ingentem tempestatem, Et tubae sonitum qualis audiebatur in monte Sinai, Et vocem uerborum .i. vocem angeli loquentis cum Moyse. De his namque legitur, Coeperunt audiri tonitrua, & micare fulgura, & nubēs densissima operuit montem: clangor quoque buccinae vehementius perstrepebat, totusque mons Sinai fumigabat. In his quippe terribilibus data est lex, ad significandum eius rigorem, quam proccllam & vocem Qui audierunt videlicet filij Israel perterriti, Excusauerunt se suam infirmitatē allegando Ne eis fieret uerbum immediate ab angelo, loquente*

quente in persona dei, sed à Mose, dicentes, Loquere tu nobis & audiemus. Non loquatur nobis dominus, ne forte moriamur. Quid enim est omnis caro, vt audiat vocem dei loquentis de medio ignis? Ideo subditur. *Non enim portabant .i. sustinere & audire non poterant Quod dicebatur .i. uerbum angeli cum Moyse terribiliter loquentis. Et si bestia tetigerit montem, lapidabitur .i. hoc quoque dictum fuit à deo per angelum, & per Moyſen ad populum, quod si bestia tetigerit montem Sinai, tranſeundo ultra terminum praefixum, lapidibus obrueretur. Hoc dictum fuit etiam de hominibus. Et ita terribile erat quod uidebatur in monte Sina. Moyses dixit, Exterritus sum corde Et tremebundus in corpore. Multo magis alij formidabant. Hoc Moyſes non legitur dixisse, in datione legis, sed in uisione rubi ardentis ostendit se territum, abscondendo faciem suam, quoniam non audebat respicere contra dominum. Per ista ostendit Apostolus quod non sumus sub lege timoris, sed amoris & gratiae: ideo gratia nobis parata est. Vnde subiungitur, Sed accessistis per baptismatis susceptionem, Ad Sion montem .i. ecclesiam militantem, deum in alto contemplantem. Sion enim interpretatur speculatio, Ecclesia uero mons dicitur propter uitae & gratiae eminentiam. Accessistis quoque per ipem, Et ad Ciuitatem dei uiuentis, Hierusalem caelestem .i. ecclesiam triumphantem, Et multorum milium angelorum frequentiam .i. frequentem multitudinem. Nuac enim speratis pertingere ad societatem angelorum, qui pene innumerales sunt iuxta illud. Milia milium ministrabant ei, & decies milies centena milia assistebat ei. Et Iob, Nunquid est numerus militum eius, & super quem non surgit lumen ipsius, Et ad ecclesiam primitiuorum, id est, congregationem & societatem Apostolorum, & aliorum qui primo crediderunt in Christum, Qui conscripti sunt in caelis, id est, in libro uitae, quatenus ad caelestem gloriam perducat. Quemadmodum dixit eis saluator, Gaudete & exultate, quia nomina uestra scripta sunt in caelis. Accessistis quoque per fidem & charitatem, Et ad iudicem omnium deum, id est, ad deum patrem, cui ex propria autoritate primarie competit iudicare. Vnde ait saluator, Ego non iudico quenquam, est qui querat & iudicet. Tamē prosequuto iudicij collata est Christo homini, & spiritum iustorum perfectorum, id est, ad spiritum*

Exod. 22.

A

Exo. 19.

B

Exod. 3.

C

Daniel. 7.

Iob. 15.

Luc. 10.

Cap. 12. D. DIONYSIVS CARTHVSIAN;

D spiritum sanctum, qui facit atque inhabitat iustos & perfectos, tanquam familiaris cum eis. Et testamenti noui mediator rem tesum id est, ad Christum filium dei qui est medius dator euangelicæ legis, inter deum trinitatem & homines medians, pacemque faciens, Et sanguinis asperionem hoc est, ad participationem efficaciam, seu fructus ac meriti sanguinis Christi, per quem mundamur à peccata & culpa in baptismo, in quo asperimur merito sanguinis Christi, id est, infusione gratiæ. Asperionem inquam, Melius loquentem quàm loquitur effusio sanguinis Abel. Sanguis enim Christi clamat & efficit pacem ac veniam. Sanguis vero Abel vindictam & damnationem. Videte ne recuseis loquentem id est, ne Christum in Euangelio vos exhortantem audire spernatis. Si enim id est, quia illi rebelles Iudæi Non effugerunt debitam penam Recusantes id est, audire contemnentes. Eum qui super terram loquebatur eis, id est, Moysen vel angelum loquentem in monte Sinai. Multo magis nos qui de cælis loquentem nobis id est, Christum in cælo iam residentem, & nobis in Euangelio loquentem, Auertimus id est, per inobedientiam à cordibus nostris repellimus, Non euademus penas condignas,

LUC. 13.

E cuius Christi Vox id est, potestas & sermo Mouit terram id est, montem Sinai, qui tremere videbatur Tunc cum lex dabatur. Vox enim angeli mouentis tunc terram, dicitur vox Christi, quoniam in persona dei, & per consequens in persona Christi loquebatur, cum ipse sit verus deus. Vnde & ipse ait, Creditis in deum, & in me credite, Nunc autem id est, pro tempore noui testamenti, Christus Repromittit, dicens, Adhuc semel præter id scilicet quod ante feci in monte Sinai, hoc est, in primo meo aduentu, Et ego mouebo non solum terram quæ mota est tempore passionis, Sed et cælum aëreū, Quod insolito more motum est angelis tempore natiuitatis Christi apparentibus, & nouo sydere radiante de cælo, Christo quoque cum sanctis innumerabilibus ascendente in cælum. Quem admodum autem per motum terræ intelligi potest motio & admiratio hominum, sic per motum cæli intelligi potest ascensus atque descensus, & admiratio angelorum, qui in primo Christi aduentu frequenter apparuerunt, & vehementer mirati sunt de mysteriis Christi, dicentes in reflexione. Quis est iste qui venit de Edom? Et, Quis est iste ex gloria?

Exod. 20.

IOAN. 14.

Agg. c. 13.

Matt. 27.

Esai. 2.

Acto. 1.

Esai. 59.

Psal. 23.

IN EPIST. PAULI AD HEBRÆOS. 360

ria? Deinde exponit quadam verba autoritatis inducitur. A

Quod autem adhuc semel dicit id est, per hoc quod Propheta hæc duo connectit, adhuc, & semel Declarat mobilitatem id est, variabilitatem rerum, scilicet elementorum & orbium, Translationem hoc est, corruptionem, quantum ad statum, & formas quasdam accidentales seu transmutationem in meliorem statum, Tanquam factorum id est, à deo creatorum, Idcirco cum sint à deo creata possunt ab eo transferri in alium statum. Quod erit in die iudicii, Ut maneat ea que sunt immobilia id est, hæc eadem in melius transmutata, in æternum perseverent, Quia post diem iudicii cessabit generatio & corruptio in rebus corporeis. Vel sic, Quod autem adhuc semel, dicit, id est, per hoc quod de tempore gratiæ loquitur declarat mobilitatem translationem, id est, carismatium veteris legis cessationem tanquam factorum, id est, quasi à tempore institutorum à deo, non ut semper durarent, ut maneat ea que sunt immobilia, id est, status, ritus, & sacramenta nouæ legis vsque ad finem seculi perseverent. Itaque regnum immobile id est, cælestis Suscipiunt modo in spe, susceptri illud in re Habemus gratiam gratum facientem, Per quam seruimus obseruando præcepta, Placentes debet id est, opera meritoria perpetrantes Seruiamus, inquam Cum metu in quantum est dominus, Et reuerentia id est, veneratione amorosa, in quantum est pater noster, Vnde conqueritur apud Malachiam, Filius honorat patrem, & seruus timet dominum suum. Si ergo pater ego sum, ubi est honor meus? Et si dominus ego sum, ubi est timor meus? Sic ergo seruire debemus. Cuius ratio subinfertur, Etenim deus noster ignis consumens est similis igni deuoranti. Deus enim peccatores consumit & cruciat: Electos vero calore amoris incendit, atque à fecibus criminum purgat. Hoc est, quod in Deuteronomio inducitur, Caue ne oblitiscaris pacti domini dei tui, quoniam dominus deus tuus ignis consumens est, deus amulor. Ex quo innoscitur, quod ad litteram loquitur de consumptione impiorum per penas. Quemadmodum in propheta Esaiâ scribitur, Ardens furor eius, & grauis ad portandum.

Agg. c. 13.

Psal. 10.

EPIST.

Malac. 1.

C

Deut. 4.

Esai. 10.

Caput

Roma. 13.
1. Pet. 4.

Ibidem.

Matt. 25.
Gene. 19.
Gene. 23.

IX hoc loco vsque ad finem epistolæ ponit Apostolus moralia documenta, *Charitas fraternitatis id est, fraterna seu proximorum dilectio Maneat in vobis. Qui enim diligit proximum, legem impleuit.* Vnde & Petrus iubet, *Ante omnia mutua charitate in vobis continuo habentes, quoniam charitas operit multitudinem peccatorum Et hospitalitatem nolite obliuisci* videt eam pro viribus exercete. Sicut & Petrus hortatur, *Hospitales inuicem sine murmuratione, ne Christus in die iudicii vobis improperet, Hospes sui, & non collegistis me.*

E Per hanc enim hospitalitatem, que est actus charitatis & misericordiæ, *Placuerunt deo Quidam videlicet Abraham & Loth, Angelis hospitio receptis, vt fertur in Genesi, Angeli nanque in specie hominum eis apparuerunt, vnde & primo putabant eos homines esse. Quod patet, quoniam corporales refectioe parauerat eis, Ex quibusdã tamen indicis videbatur eis esse homines sancti, in quibus deus honoraretur. Propter quod adorauerunt eos. Postmodum vero cognouerunt, quod angeli essent. Memento te vinctorum id est, captis succurrite, necessaria ministrando, auxilium impendendo Tanquam simul vincti id est, in carcere corporis huius detenti. Vel tanquam simul vincti, id est, sic ac si essetis vincti cũ eis, & sicut vobis fieri velletis, sic vincti essetis. Memento te quoque Et laborantium id est, pauperum & infirmorum, imitatoribus & laboribus fatigatibus, vt eos repauseris Tanquam et ipsi in corpore morantes id est, corporales necessitates quotidie sentientes. Per quod experti estis quid illis necessarium sit. Honorabile conubium id est, honestum matrimonium sit In omnibus vobis coniugatis, vt tria bona matrimonij inueniantur in vobis, videlicet fides proles & sacramentũ, Et thorus immaculatus id est, non nisi legitime copulati cõdormiunt, Fornicatores enim simplici fornicatione Et ad ulteros nisi pœniteant, iudicabit deus iudicio reprobationis æternæ. Ex quibus constat, quod actus matrimonialis potest esse sine peccato, Et quod fornicatio simplex sit peccatum mortale. Sint mores id est, actus & vita vestra Sine auaritia*

Sapient. 3.

Auaro

Auaro enim nihil est scelestius. Et, *Radix omnium malorum est cupiditas, Contenti presentibus id est, bonis iam habitis, vt non studeatis cumulare superflua: sed habentes victum, & quibus tegamur, contenti simus. Ipse enim dominus Dixit in lib. Iohæ, Quod ad literam dicitur ipsi Iohæ, moraliter autem vnicuique in deo speranti. Non te deferam quin tibi necessaria tribuam, Neque derelinquam in aduersis. Hoc & Christus in Euang. ait, Scit pater vester, quia his omnibus indigetis. Querite ergo primum regnum dei, & hæc omnia addiderunt vobis Ita ut confidenter dicamus singuli illud Psal. Dominus mihi adiutor est non timebo quid faciat mihi homo quãuis rapiat mea. Si enim deus pro nobis, quis contra nos? Nam etsi perimitat nos tribulari, expoliari, siue occidi, hoc facit propter maius commodum nostrum & gloriam ampliorem. Idcirco debemus nos eius dispositioni confidenter committere. Memento te prepositorum vestrorum apostolorum & discipulorum, seu successorum eorum, Qui vobis locuti sunt verbum dei quorum intuenter id est, considerantes Exitum conuersationis id est, finem & passionem que vntem hanc terminauerunt. Vel exitum conuersationis id est, conuersationem ad alios, imitamine fidem vt sitis parati mori pro fide, tanquam fideliter agatis vt ipsi. Sic autem in Christo sperandũ est. Nã Iesus Christus heri est hodie, ipse et in secula id est, Christus qui fuit adiutor præcedentium sanctorum, est adiutor & posterorum, omniumque qui vsque ad finem mundi in ipso sperant. Vel per has differentias temporis designatur æternitas Christi secundum diuinitatẽ. Quemadmodum & alibi dicitur, Gratia vobis ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est. Deinde docet vitare magistros fallaces, in cathedra pestilentia sedentes. Doctrinis variis id est, à sacra scriptura diuersis ac dissonis, Et peregrinis id est, extraneis, Nolite abduci à fide catholica. Ne quis vos decipiat per inanem philosophiam, aut falsam scripturarum interpretationem, vel simili modo. Optimum est enim gratia id est, per gratiam gratifican- tem Stabiliri cor id est, animam confirmari in deo. Quoniam gratia ista est omnium operum meritoriorum principium, sicut natura principium est operationum naturalium. Idcirco per gratiam vitantur errores ac hæreses. Et tanto perfectius bona*

Ecclesi. 10.
A

1. Tim. 6.

Ibidem.

Iosue. 11.

Matt. 6.

Psal. 117.

Roma. 8.

C

FINIS.

B

Psal. 10.

Col. 2.

Apoc. 1.

Z

aguntur

D aguntur ac mala videntur, quanto amplius cor in gratia stabilitur. Optimū ergo est gratia stabiliri cor. *Nō est in nō superfluitate ciborum, vel non discretione escarum secundū legem quoniam esse secundū legē licita non magis conferunt gratiā quam illicita. Ideo subditur, Quæ elæx Nō profuerūt spiritualiter Ambulantibus in eis id est, gulosis vel obseruatoribus legis, quantum ad eum quaramdam escarum, & aliarum entitationem. Talia enim carimonialia tempore noui testamenti mortifera sunt, nec propria virtute gratiam conferant etiam tempore veteris legis. Habemus enim altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt* Altare istud intelligi potest corpus Christi, vel crux in qua Christus oblatus est, vel materiale altare ecclesiæ. De corpore autem Christi, vel de altari & cruce, id est, de sacrificio oblato in altari materiali, in quo Christus quotidie immolatur. Vel in cruce, in qua oblatus est semel, non habent potestatem id est, licentiam manducandi, qui tabernaculo deseruiunt, id est, cultui veteris testamenti, seu obseruationibus legalibus, quæ fiebant in tabernaculo dediti sunt, volentes obseruare legalia simul cum euangelio. Tales enim censentur hæretici, ideo sacramentum corporis Christi manducare non possunt. Vnde constat, quod elæx legales non profunt, sed optimum sit gratia stabiliri cor, quod fit in participatione corporis Christi. ¶ Quod deinde probat Apostolus per allegoriam veteris testamenti seu figuram huius rei significatiuam *Quorū enim animalium scilicet hirci & vituli, qui in die expiationis offerrebantur solenniter intra castra, inferunt sanguis pro peccato in sancta per pontificem. Horum quippe animalium sanguinem intulit summus sacerdos in sancta sanctorum, horum quoque animalium Corpora id est, carnes oblatae Cremantur extra castra Non enim licuit alicui his carnis vesci. Quoniam pro peccato pontificis erant animalia ista oblata, propter quod carnes eorum comburebantur omnino extra castra. ¶ Porro hircus & vitulus præfigurauerunt Christum pro nostris peccatis oblatum, & similitudine carnis peccati indutum. Quod verò pontifex tulit sanguinem illorum animalium intra sancta sanctorum, signauit, quod per sanguinem Christi factus*

Rom. 3.

Apoc. 8.

Rom. 3.

Leui. 16.

Ratio aberrans an obliget. 82. C
 Reconciliari deo per Christū quomodo dicimur, cum eius dilectio inuariabilis sit & æterna. 31. E
 Regnum quod Christus patri tradet in iudicio. 149. A
 Regnum Christus quomodo deo patri tradet. Ibidem
 Reprobatio diuina non est causa culpæ sed pœnæ propter culpam. 59. E
 Resurrexit Christus cur & quomodo potiss. propter iustificationē nostram. 29. C
 Resurrectionis Christi nota est ratio iustificatione nostra, sed alia quoque multa. Ibidem
 Resurrectū Christus vere primū & quomodo. 148. F
 Resurrectio prior & posterior dignitatem respicit nō tempus. 148. F
 Resurgēt omnes in suo gradu & ordine secundum existentiam mentium suorum. Ibidem
 Resurrectio impiorum erit merito Christi, sed diuina eius virtute. Ibidem
 Resurrectio momentanea erit. 148. F
 Resurrectio non conuenit nisi ei quod cecidit. 153. F
 Resurrectionis prioritas seu posterioritas an vlla erit, & quonam modo intelligenda. 274. E. F
 Resurrectio mortuorum quomodo in istu oculi & instantanea erit. 274. D. E
 Retributio hereditatis quæ. 263. C
 Reuelatio qd proprie. 187. B
 Reuelatio & visio pro eodem sumuntur, interdum distinguuntur. Ibidem
 Rixæ quæ. 212. A

Sacerdotes angeli dicuntur. 131. D
 Sacerdotij Christi & Aaron differentia. 330. F. & seq.
 Sacerdotes veteris legis sine iureiurando vllō instituebantur. 338. B.
 Ad sacramenti Eucharistiæ summptionem quæ requirantur. 134. D
 Sacramenta legalia quid potuerint. 43. E
 Sacrificio in omni quatuor esse consideranda. 134. F
 Sacrificia legis pro peccatis oblata, peccata dicebatur. 44. A
 Sacrificia legis vete. propter insufficientiā iterabantur. Christi vero semel sufficit in perpetuum. 339. D
 Sacramenta noue legis veram habent imaginem & similitudinem bonorum celestium, & quare. 327. B
 BB ij Saddu.

IN DIVI PAULI EPIST.

Sadducei qui & eorum origo. 123.F
 Salem cur offerri iustum in omni oblatione. 71.F
 Saluatus nemo vnquam nisi per fidem & gratiam Christi. 44.C
 Salus aliter applicatur hominibus post passionem, & aliter ante. Ibidem.
 Samaritani qui. 123.F
 Sancti quomodo peregrini sunt & aduenæ. 223.A
 Sapientia vt est donum spiritus sancti sine charitate esse non potest. 137.E
 Sapientie vt est donum spiritus sancti definitio. 253.F
 Sapientia dei cum in se vna & simplicissima sit, cur multiformis dicitur. 224.B
 Sapientia, vt est cognitio sermocinandi, in impiis etiam esse potest, secus prout est ex donis septem spiritus. 137.F
 Sapientia quomodo multiformis dicitur. 224.B
 Satanæ quomodo tradidit Hy-menæum & alios Apostolos. 288.A
 Scandalum duplex. 80.E
 Scandalum pharisæorum quod. Ibidem.F
 Scientia quomodo inflat. 118.E
 Scientia vt sit cognitio diuinorum, etiam in impiis esse potest, secus prout est de septem donis spiritus. 137.E
 Scientia vt est donum spiritus sancti sine charitate haberi non potest. 137.E
 Scientia, vt est donum spiritus sancti definitio. 254.A
 Scientia quomodo destruetur. 141.E
 Sciendi modus quis optimus. 118.E
 Seculi acceptio varia. 226.A
 Secularia tempora quæ. 309.A
 Sedere & stare dominus, quomodo & quando intelligatur. 317.F
 Seruitus vnde insinua, & quare patienter ferenda. 235.F
 Synagoga figura ecclesie. 127.C
 Sollicitudo duplex. 117.B.& 250.E
 Socratis opinio, nõ debere nos à deo aliquid determinate postulare. 51.B
 Somnus quadruplex in scriptura. 273.C
 Spes in deum an in Christo & quenam. 324.B
 Spiritus timoris & adoptionis vnus & idem quomodo. 47.B
 Spiritus sanctus esse deus verus dupliciter probatur. 99.B
 Spiritus sanctus in se vnus & simplex, quanuis in donis sit multiplex. 137.F
 Spiritus manifestatio, quæ gratia quodve donum. Ibidem
 Spiritus

INDEX.

re Ibidem
 Pauli epistolas præ ceteris scripturis, tribus potissimum emere 2.D
 Paulus cur post euangelia legem satis per se scientia epistolas scripserit 2.F
 Paulus cur quatuordecim numero scripserit epistol. 3.A
 Pauli esse epistolam ad Hebræos Ibidem.B
 Pauli epistola ad Romanos cur ordine prima, cum tamen tempore non sit 3.C
 Paulus binominis 3.E
 Pauli in epistolis habet elephas vbi summe gal 26.C
 Paulus an in Hispania predicauerit 86.F
 Paulus quatenus minimus Apostolorum 147.C
 Paulus eorum quæ in rapto vidit omnium memor post non fuit 188.C
 Paulus an vere an simulatoric Petrum reprehenderit 198.F & seq.
 Paulus quomodo gentibus missus dicitur 170.A
 Paulus Apostolus an bis rapto fuerit 188.A
 Peccatum idem peccatum & causa peccati, culpa & pena culpæ 12.B
 Peccatum quid 16.C
 Peccatum quid 20.E
 Peccata quadam in se amara & poenalia, eoque melius ferantur colluctando & reluctando & resistendo, quadam in se delectabilia, quæ melius vincuntur fugiendo quam colluctando 111.E
 Peccare quomodo quis dicitur sine lege 16.C.D
 Peccare post prohibitionem grauius quam ante 204.E
 Pelagij error, Meritorij operis inchoationem à nobis, confirmationem à deo esse. 164.B
 Penula quid 307.F
 Perfectione dei maxime spectat misericordia & iustitia 59.E
 Persona diuina dicitur esse aliquid dupliciter 30.F
 Peticio quæ 250.E
 Petrus quomodo missus ad Iudæos dicitur 197.E.F
 Pharaonem quomodo dicitur deus excitasse in quo virtutem suam ostenderet. 58.D
 Philippenfes qui 238.F
 Philosophi quidam non dignabantur à suis discipulis aliquid temporale exigere, ne viderentur scientiam sensibilibus rebus comparare. 122.C
 Pignus & arra differunt. 217.E
 Placere nobis quam alienum esse à nobis debet 83.A
 Postulatio quæ 250.F. 288.B
 Præcepta veteris testamenti triplicia 24.A
 Præ-

Præceptorum intentio quæ. 42.C
 Præcepta moralia dupliciter determinantur Ibidem
 Præcepta veteris legis tot fuisse quot ossa in corpore humano 220.D
 Prædestinatio quid 5.B
 Prædestinare quid 59.F
 Prædestinatum esse Christo competit secundum quod homo 5.F
 Prædestinationis nostræ certitudinem quomodo testari possumus 47.F
 Prælati subditos suos fratrum loco & habere & vocare debent exemplo Pauli 158.E
 Prælatio tādū durabit quantum mundus etiam durabit. 149.D
 Primogeniti in lege naturæ erant sacerdotes & speciales vestes habebant quibus sacerdotij tempore utebantur 358.B
 Primogenitura, & dignitas sacerdotij, spirituale sunt bonum: idco Esau in vendendo incidit in symoniā Ibid.
 Principatum omnem quando & quem Christus euacuat 149.D
 Profundum charitatis quod. 225.E
 Promissio Abrahæ facta diu præcessit legislationem. 203.F
 Promissio Abrahæ quando facta Ibidem
 Prophete omnes non sunt loquuti nisi super dies Messie 4.C
 Prophetare varie accipitur. 143.CD
 Prophetarum spiritus quomodo prophetis subieci. 145.F
 Prophetia donum dignus deo non linguarum tripliciter. 141.D
 Propheta qui dicatur. 227.E
 Propiciatorium quid 342.F
 Proprium suum nomen non exprimere cum de seipso aliquid magnificum asserunt, consuetudo est sanctis viris 187.D C
 Providentiæ excellentia. 5. A B
 Providentia diuina se ad minima etiam extendit 121.F
 Proximorum de morte possuimus & debemus aliquando tristari ac flere 273.E
 Prudentia spiritualis quæ. 45.B

Q Viesse deus quomodo intelligatur post creationem rerum omnium 328.A

R

R Aptus Pauli duplex, & quasi contingerit 187.C & 188.B

Ratio

factus est aditus regni caelorum. Combustio autem corporum præfiguravit, quod Christus extra portam pateretur. A
 Sed quod sacerdotes veteri non poterant carnibus illis, significavit quod Iudæi legalibus inhaerentes, & tabernaculo defernientes non habent potestatem edendi de altari nostro; videlicet participando corpus & sanguinem Christi, propter quod declarandum introduxit Apostolus hanc figuram legalem. Propter quod id est, quia corpora animalium illorum credebantur extra castra, idcirco ut figuratum corresponderet figuræ, Et Iesus ut sanctificaret id est, à peccato purgaret, gratiamque conferret, Per suam sanguinem id est, precio sanguinis sui Populum id est, genus humanum, Extra portam Hierusalem Passus est scilicet in loco Caluarie. Nunc tamen locus ille intra Hierusalem reedificatam includitur.

Exeamus ergo gressibus mentis, videlicet credendo ac diligendo, Ad eum extra castra id est, extra propria corpora, ea spiritualiter mortificando. Qui enim sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitis & concupiscentis. Et Qui in carne sunt deo placere non possunt, Improprium eius portantes id est, passioni eius non conformantes, & crucem nostram quotidie post ipsum baiulantes, patiendi libenter pro Christi amore, omnia dura atque aduersa. Non enim habemus hic id est, in seculo, vel corpore isto mortali. Manentem civitatem id est, stabilem mansionem. Vellor namque est depositio tabernaculi nostri, & nec diem scimus nec horam. Quemadmodum scriptum est, Nescio quādiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus. Et rursus alibi, Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. Sed futuram id est, celestem civitatem, ac patriam beatorum, Inquirimus De quo in Apocalypsi legitur, Civitas non eget sole neque luna; Nam claritas dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Per ipsum ergo id est, quantum ad hanc civitatem futuram perducamur, per ipsum Christum mediatorum, advocatum, atque pontificem nostrum Offeramus hostiam laudis id est, orationem deuotam, obedientiam promptam, & diuini nominis laudationem, Semper id est, omni hora conuenientia ac debita Deo trinitati, qui ait in Psalmo, Sacrificium laudis honorificabit me. De tali facri-

A
Marc. 15.B
Ioh. 17.
Marc. 15.
Lucæ. 25.
Ioh. 19.
Galat. 5.
Roma. 8.
Lucæ. 9.C
2. Pet. 1.
Matt. 25.
Iob. 31.
1. Par. 27.

Apoc. 21.

Ps. 49.
Eccl. 35.

Z ij ficio

D ficio scriptum est & alibi, Salutare sacrificium est attendere mandatis, & discedere ab omni iniquitate. Quid autem dicat hostiam laudis, declarat, Id est fructum hoc est, sermonem nostrorum *Laborum cōsentium nomini eius* id est, laudantium deum. Quemadmodum in Propheta legitur, Tollite vobiscum verba, & dicit ei, Reddemus vitulos laborum nostrorū. Et in Psalmo, Confitebor domino nimis in ore meo.

Beneficentiae autem hoc est, liberalitatis & bonae operationis in alios *Et communionis* id est, charitativae communicationis bonorum vestrorum spiritualium, *Nolite obliuisci* sed opere exercete. *Talibus enim hostiis* id est, operibus ad dei honorem exhibitis *Promeretur* id est, pro praemio acquiritur.

Luc. 10. *Deus* cum sint opera meritoria vitae aeternae. *Obedite praepositis* id est, praelatis ac superioribus *Vestris Christi vicariis*, eorum praepcepta seruando. *Et subiaccete illis* reuerentiam exhibendo. Ait enim saluator suis vicariis, *Qui vos audit, me audit*; & qui vos spernit, me spernit. *Ipsi enim peruigilant* id est, de vestra salute solliciti sunt, *Quasi rationem pro animabus uestris reddaturi Christo* *Vt cum gaudio hoc faciant* id est, lætante pro vobis, sed de vestro profectu gratulerentur. Maxima quippe consolatio boni praelati, est digna conuersatio subditorum, prout Ioannes in tertia sua testatur Canonica, Maiorem horum gratiam non habeo, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare. *Hoc enim expedii vobis* id est, in hac obedientia & subiectione salus vestra consistit. Melior namque est obedientia quam veltimae; & auferat magis, quam offerre adipem arietum. Quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare: & quasi scelus idololatriæ, nolle acquiescere. Cum gaudio ergo hoc faciunt. *Et non gementes* id est, nõ desolati propter rebellionem, & ingratitude[m] vestram.

3. Ioan. 5.

Esaie. 63.

1. Reg. 15.

Bsa. 5.

Orate pro nobis Ecce Paulus confirmatus in gratia, petit ab inferioribus orationis suffragium. Nemo ergo adeo magnus aut sanctus sit in propriis oculis, vt spernat aut negligat petere orationis auxilium à proximo seu subiectis. *Quin super manifestat apostolus* se esse capacem effectus orationis aliorum. *Confidimus enim* in domino, *quia* id est, quod *bonam conscientiam habemus* id est, de nullo peccato, praefertim mortali

mortali nobis confesij sumus *In omnibus locis, horis, & A causis Bene volentes conuersari* id est, laudabiliter vivere, *1. Cor. 4.* neminem decipiendo *Amplius autem deprecor vos hoc facere* id est, pro nobis orare, *Quo celerius resituar vobis* id est, vt cito permittat redire ad vos, ad vestram vtilitatem.

Deus autem pacis amator ac dator. *Qui educit de mortuis* id est, de morte suscitauit, *Pastorem magnum omnium* id est, Christum summum, principemque pastorum hominum humilium, innocentium & electorum. De quibus ait, *Animam meam pono pro ouibus meis.* Et ad Petrum, *Pace* (inquit) oues meas. *Qui facti sunt oues, In sanguine tei flamenti aeterni.* id est, per meritum effusionis sanguinis Christi, *Quo sanguine confirmatum est nouum testamentum,* quod appellatur aeternum, quoniam aliud ei non succedit, & quia aeterna bona promittit *Dominus noster Iesus Christus aptet* id est, per gratiam expeditis *Vos faciat* *In omni bono,* id est, in cogitatione pura, locutione vera, operatione & passione, sancta & recta, *Faciens in vobis* id est dans vobis gratiam agendi id *Quod placeat coram se* id est suae iustitiae sit acceptum. Ipse enim operatur in nobis, & velle & perficere. Et omnia opera nostra operatur in nobis, faciatque hoc *Per Christum Iesum* id est, merito Christi, per quem omnia diuina nobis charismata cõferuntur. Cui est gloria in secula seculorum id est, sine fine.

Amen. Rogo autem vos fratres ut sufferatis id est, vt grãtate ac patienter audiat: *Verbum solati* id est, epistolam hanc solatiõsam & consolatoriã *Etenim per pacis* id est, valde breui sermone. *Scripti vobis* respectu sententiarum quae in hac continetur epistola, *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum à carcere,* in quo dudum victus iacebat, *Cum quo si celerius* id est, festinanter *Venerit ad me* *Videbo vos* visitando *vos cum eo,* si deus sic dederit *Salutate omnes praepositos* id est, praelatos *Vestros* *Ex omnes sanctorum* id est, viros perfectos inter vos existentes. *Ex hoc elicitur,* quod praesentem epistolam scripsit communitati, seu inferioribus, non rectoribus, quia fortassis non indigebant. *Salutant vos* id est, beatitudinem vobis dicunt & optant omnes *Frates* id est, Christiani, *De Italia* cuius mem-

1. Petri. 5.

Ioan. 10.

Ioan. 21.

B

Philip. 2.

Esaie. 26.

C

Roma. 5.

Aq. 16.

D. DIONYSI CART. IN EPIS. AD HEB.

tropolis est Roma. Ex quo patet, ex Roma hanc scriptam esse epistolam. Gratia gratum faciens finalis & consummata, sit *Cum omnibus uobis*, Amen. Ipsa enim est donum supernaturale, ad supernaturalem finem perducens, quam solus creator infundit. Qui est super omnia deus sublimis & benedictus, Amen.

FINIS.

PARISIIS,

EXCVDEBAT CAROLA GVILLARD
ANNO A PARTV VIRGINEO.

M. D. XLII.

INDEX.

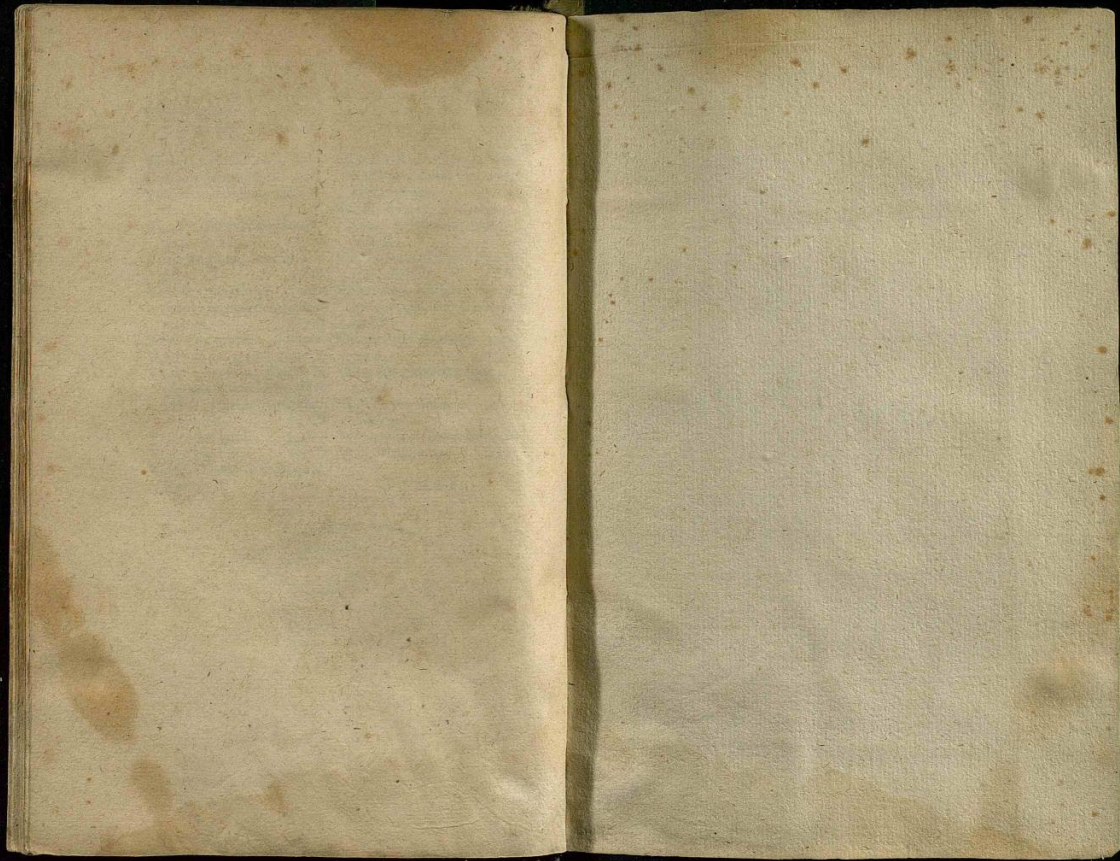
- Spiritus prophetarū quomodo prophetis subiecti, & qui nam ij sunt. 145. F
- Spiritus sanctus arra & signū adoptionis nostræ in filios dei. 217. E
- Spiritus acceptio varia. 211. E
- Spiritus opera, cur fructus rite dicantur & gaudium. 212. B
- Spiritus fructus duodecim eorumque distinctiones. Ibidem. D
- Spiritus sanctus quando miri dicatur. 217. C
- Spiritus. pignus hæreditatis nostræ cur vocatur. Ibid. E
- Spiritus. potius arra quam pignus dicendus & quare. 217. F
- Stadium quid & eius institutio. 124. C
- Stare & sedere dominus quomodo & quando intelligatur. 317. F
- Stimulus carnis quid. 188. F
- Sublimitas charitatis quæ. 225. D E
- Superbia, cū cætera vitia sunt in impiis, in spiritali excellentia virtuosos maxime exercere solet. 188. F
- Suscitatio Christi actiua cui libet diuinæ personæ attribui potest. 29. B
- T**
- Templum dei quid. 103. D
- Templum dei homo dicitur duplici ratione. 103. E
- Tēpla quomodo orationi congruant. 91. B
- Tentatio passiva non fugienda, imò in se virtus. 127. E
- Tentatio quæ peccatū, & quæ non. 189. B
- Tertium cælum quod. 187. F
- Testamentū nouum per Christi passionem cōfirmatum. 344. B
- Thuribulum quid. 342. D
- Timor & amor legis euangelicæ differentia. 39. A
- Traditio impiorum in desideria cordis eorum pœna est grauissima. 12. A
- Tributum. 76. E
- Tuba nouissima quæ intelligatur. 154. A
- Tubæ vsus apud Iudæos. 274. B
- V**
- Vestigal. 76. E
- Velamen subiectionis signum. 131. A
- Velationis mulier causa. 130. C
- Venialia singula etsi vitare possimus, non tamen omnia propter fomitis corruptionem & nimiam nostram fragilitatem. 127. D
- Verbi acceptio varia in scripturis sacris. 317. E
- Victoria Christiana omnis est in vera humilitate. 243. E
- Videre deum facie ad faciem, BB ij & per

IN DIVI PAVLI EPIST. INDEX.

& per speciem quid.	142.D	Vltiones deus interdum facit	
Videri à creatura quantumuis		repentinas vt commende-	
perfecta deus non potest.		tur nobis diuina misericor-	
Ibidem.		dia.	135.D E
Vir cur potius gloria & ima-		Vnitatem & identitatem recte	
go dei quàm mulier.	131.E	sentendi adinuicem causat	
Viro comam habere vetaba-		lumen gratiæ.	83.E
tur.	132.C	Vocatio duplex, prædestina-	
Virtus in infirmitate quomo-		tionis & iustificationis.	
do perficitur.	189.C		344.B
Virtutis signum, delectatio o-		Vocatur quis ad dignitatē qui	
peris.	250.B	iuste eligitur.	330.E
Vitio & reuelatio pro eodem		Voluntatem dei in nobis quo-	
sumuntur, interdum distin-		modo cognoscere possumus	
guuntur.	187.B		72.D
Vitio quid proprie.	Ibidem.	Voluntas dei dupliciter acci-	
Visionum genera varia.	316.D	pitur.	Ibidem C
Vitam animæ non penitus in		Voluntas antecedens quæ.	
corpore innaturalem esse &			289.B
veluti in carcere, vt quidam		Voluntas consequens quæ.	
dixerunt.	246.E	Ibidem C	
Viuere deo quid.	36.E F	Vt particule vsus varius.	12.E
Viuere quid sit.	200.D	Vt particule vsus.	19.F
Viuere Christū in nobis quid.			
Ibidem A			

FINIS.

... sus officios son obligados prestar tres
cebir: a los quales se haya de pagar
por las partes y gub. mte el salario que
por los dichos se les sera tachado:
con que no exceda cada vno quantidad
de cinquenta libras: haviendo respecto
a la calidad de la causa: 7 al interese: 7

... Ten que por mas breve expedial
on de las causas litigales y ord
ue el vicecanciller: y el que viene la causa
la asessor del rige. el officio: y a ge
neral gouernacion de la vna en su ca
pueda repartir entre los dichos que
consideras los procesos que en

